

ΝΕΑ ΑΓΩΓΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. Α. ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περὶ πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς. —
Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις. — Σχολικὴ ὑγιεινὴ.
— Περὶ ἰατρικῆς τῶν Σχολῶν ἐποπτείας.
— Ἀποσπάσματα ἐκθέσεως Ἰατρικῆς ἐπι-
θεωρήσεως Κ. Παρθενάγωγείου. — Ἐμπο-
ρικὴ Σχολὴ θηλέων. — Ἡ διδασκαλία τῆς
ἀριθμητικῆς καὶ αἱ παρ' ἡμῖν παρατη-
ρούμεναι ἐλλείψεις. — Σχολικὰ ἀνέκδοτα.
— Ἐλεύθερον βῆμα. — Πινακοθήκη. —
Σύντομα. — Στατιστικά. — Βιβλιογρα-
φία. — Διδασκαλικὴ ἔνωσις. — Παράρτημα:
Pestalozzi τὸ κύκνειον ᾄσμα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

ΤΥΠ. ΜΑΚΡΙΔΟΥ-ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

1922

ΝΕΑ ΑΓΩΓΗ

 SISMANGOLIO

Ἀγαπητοὶ Συνάδελφοί,

Στενοὶ τῆς ζωῆς μου δεσμοὶ μὲ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ μεθ' ὑμῶν συνεργασία κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἀποστολήν μου ὑπηγόρευσαν εἰς ἐμὲ τὸ καθήκον ἅμα καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ν' ἀναλάβω τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συνδέσμου σας. Θὰ καταβάλω δὲ πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα συντελέσῃ τοῦτο κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκάλου, ὅστις ἐσφυρηλάτησε τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Φυλῆς καὶ εἰς τὸν ὅποιον μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ ἀξιώσεις προσχτενίζει τὸ μέλλον.

Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ σκοπὸς μας καλύτερον, ἀπαιτεῖται σύντονη καὶ συστηματικὴ σύμπραξις σας. Δὲν ἀμφιβάλω, ὅτι μὲ εἰλικρίνειαν καὶ προθυμίαν θὰ σπεύσετε εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐπικοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν σᾶς καλεῖ ἡ φωνή μου, διότι ἠσθάνθη τὸν πόνον σας, τὰς συγκινήσεις σας καὶ τοὺς παλμούς σας. Δὲν ἀπεδειλιάσατε εἰς τοὺς πολυποικίλους ἀγῶνάς σας, ἀλλ' ἐμείνατε πιστοὶ εἰς τὸ καθήκον καὶ χάριν αὐτοῦ πολλάκις ἐζητήσατε τὴν προαγωγὴν σας.

Γράφετέ μου λοιπὸν τὰ παράπονά σας, τὰς δικφόρους ἐλλείψεις μέσων, τὰς ἀπορίας εἰς τὴν ἐργασίαν σας καὶ σχολικὰ χαρακτηριστικὰ ἀνέκδοτα. Τὰ ἐπικαιρότερα θὰ δημοσεύωνται ὅπως ἔχουν ἡ περιληπτικῶς, θὰ ἐπιλύωνται κατὰ τὸ δυνατόν αἱ ἀπορίαι σας καὶ εἰς ἰδιαίτερα ἄρθρα ἐν ἀνάγκῃ θὰ διαφωτίζωνται τὰ σπουδαιότερα σημεῖα.

Ἐκτὸς τούτου ἀνακοινῶντέ μου ἐν γένει τὰς σκέψεις καὶ γνώμας σας καὶ συντελέσετε οὕτως ὥστε ἡ πολύτιμη πεῖρά σας καὶ αἱ παρατηρήσεις σας ἐπὶ τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σχολικοῦ ὀργανισμοῦ νὰ ἐρευνηθοῦν ἐπιστημονικώτερον καὶ γνωσθοῦν ἐπακριδέστερον. Πᾶσα πρὸς τοῦτο ὁδηγία ἢ ὑποβοήθησις εὐχαρίστως θὰ παρέχεται εἰς ὑμᾶς.

Μὴ παραλείψετε ὅμως νὰ μου γνωρίσετε, ὅσον δύνασθε, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ παλαιὰ ἢ νέα δόγματα τοὺς πόθους σας διὰ τὴν δημοτικὴν μας ἐκπαίδευσιν.

Κ ΣΤΑΜΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΣ

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἤδη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἰδιαίτερας προσοχῆς, πολλαὶ δὲ μέχρι τοῦδε ἐδοκιμάσθησαν μέθοδοι καὶ ὀχι ὀλίγα σχετικῶς ἐγράφησαν.

Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου ἡ τελειότερα μέθοδος εἶναι ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς καὶ πειραματικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῆς συμπληρώσεως, τῆς ἀποδλεπούσης εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἐξελισσομένου πολυπλοκωτέρου ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ἐρευνηθῇ μόνον διὰ τοῦ πειράματος.

Ὡς γνωστὸν ὁ Γερμανὸς Lay ἐπεχείρησεν ἀξιολόγους ἐκπαιδ. ἐφαρμογὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φυσιολογίας καὶ τοῦ πειράματος. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς ἔχει ν' ἀναδείξῃ μεταξὺ ἄλλων γονιμωτέρας ἐργασίας καὶ ἡ Ἴταλῆς Montessori. Αὕτη ἐξεμεταλλεύθη τὰς ἐργασίας τοῦ Itard καὶ Seguin ἐπὶ τῶν διανοητικῶς ἐλαττωματικῶν παιδιῶν, μὲ ἱκανὴν δὲ ἐπινοητικότητα ἐφῆρμωσε τὴν μέθοδον τῆς αὐθορμήτου ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὰνωτέρω καὶ τὰς ἐπιτυχεῖς ἡμῶν ἐφαρμογὰς κατὰ τὰ 1914 καὶ 1915 εἰς Σμύρνην καὶ κατὰ τὸ 1921 εἰς Ἀθήνας παραθέτομεν τὰ κατωτέρω.

Πλεονεκτήματα: Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπιτυγχάνομεν τελειότερον, ταχύτερον καὶ ἀκοπώτερον τὸν σκοπὸν μας. Συγχρόνως βοηθοῦμεν τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δεξιότητας τοῦ μαθητοῦ, διορθώνομεν ἐγκαίρως τὰς ἀτελείας του καὶ ἐπιδιώκομεν νὰ θεμελιώσωμεν τὴν ἐργασίαν μας ἐπάνω εἰς τὴν φυσικὴν ὑπόστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ του, ὥστε ν' ἀποφεύγωμεν μὲ περισσοτέραν πιθανότητα ὑπερβολικὰς μας ἀξιώσεις καὶ τὰ λυπηρὰ αὐτῶν ἐπακολούθηματα. Ὁ μαθητὴς ἐργάζεται εὐχαρίστως καὶ συμφώνως πρὸς αὐθορμήτους τάσεις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν του.

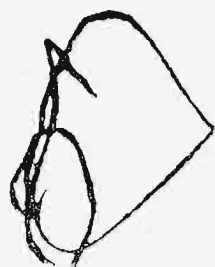
Χρόνος: Μὲ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀριμότητος τῶν κινητηρίων ὀργάνων καὶ τοῦ ὀρμεμφύτου τῆς ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως, ἡ ὁποία συμπίπτει περίπου μὲ τὸ β' ἔτος τῆς ἡλικίας, ὁ παῖς ἐπιθυμεῖ νὰ γράφῃ διάφορα σχήματα, διὰ νὰ παραστήσῃ τὰ πασχοῦντα τὴν συνειδησίην του, νὰ τὰ παρατηρήσῃ, νὰ τὰ συνδέσῃ ἐσωτερικῶς καὶ νὰ τὰπολαύσῃ. (ἰδ. εἰκ. 1 καὶ 2).

Ἡ ὀμιλία του, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς μὲ κλάματα καὶ διαφόρους μορφασμοὺς ἀρχίζει νὰ προσλαμβάνῃ ἐνάρθρους φωνὰς κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, ὀπόταν δηλ. ἐκδηλώνεται τὸ ὀρμεμφυ-

τον τῆς κινήσεως τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Παραμένει ὅμως ἐπὶ πολὺ συγκεκαμμένη καὶ σὺν τῷ χρόνῳ συμπληροῦται διὰ τῆς μιμήσεως καὶ καθ' ὅσον

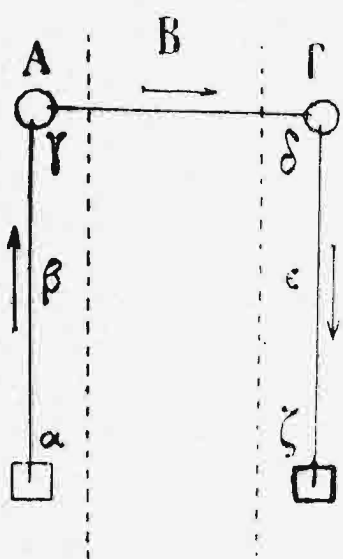
(Εἰκ. ἀρ. 1). Ἰχνογράφημα παιδὸς 1 1/2 ἔτους.

(Εἰκ. ἀρ. 2). Ἄνθος καὶ ψάρι. Ἰχνογράφημα παιδὸς 2 ἐτῶν καὶ 2 μηνῶν.

ὠριμάζουσι τὰνάλογα γλωσσικὰ ἐγκεφαλικά κέντρα. Ἀπὸ τοὺς ὀλίγους δὲ στερεοτύπους φθόγγους καὶ συλλαβάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν παιδικὴν φράσιν καὶ αἱ ὁποῖαι ἐκ-

φράζουσι τὸ πνευματικόν του περιεχόμενον, μεταβαίνει εἰς εὐρύτερας ἐνότητος τὰς λέξεις καὶ φράσεις ἀνταποκρινομένας εἰς τὸν βαθμηδὸν ἀναπτυσσόμενον ἐσωτερικόν του κόσμον. (Εἰκ. ἀρ 1 καὶ 2).

(Εἰκ. ἀρ. 3).

Ἡ τοιαύτη δὲ σύνθεσις τῶν κινήσεων τῶν ὀργάνων πρὸς γραφὴν καὶ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων πρὸς ὁμιλίαν μετὰ τῶν διαφόρων ψυχικῶν καταστάσεων γίνεται συμφώνως πρὸς τὴν στοιχειώδη φυσιολογικὴν καὶ ψυχικὴν λειτουργίαν, καθ' ἣν πᾶς ἐρεθισμὸς ἐρχόμενος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἢ ὑφιστάμενος εἰς τὴν συνείδησιν ἐκ τῶν ἔνεκα τῆς μνήμης ὑπολειμμάτων ἢ προκαλούμενος ὑπὸ διαφόρων ἄλλων ζωϊκῶν λειτουργιῶν ἔχει τάσιν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον (δηλ. νὰ ἐκδηλωθῇ ὡς κίνησις ἢ παρεμπόδισις κινήσεως). Δηλ. τὰ πασχολοῦντα τὴν συνείδησιν τοῦ παιδὸς ψυχικὰ γεγονότα ἔχουσι τάσιν νὰ ἐκδηλωθοῦν μὲ κινήσεις παραγούσας τὰ γραπτὰ καὶ προφορικὰ του σύμβολα. (Εἰκ. ἀρ. 3).

α = αἰσθητήριον ὄργανον. — β = αἰσθητήριον νεῦρον. — γ = αἰσθητήριον γαγγλιακὸν κύτταρον (αἰσθητηρ. κέντρον) — δ = κινητήριον γαγγλιακὸν κύτταρον (κινητήριον κέντρον) — ε = κινητήριον νεῦρον — ζ = κινητήριον ὄργανον.

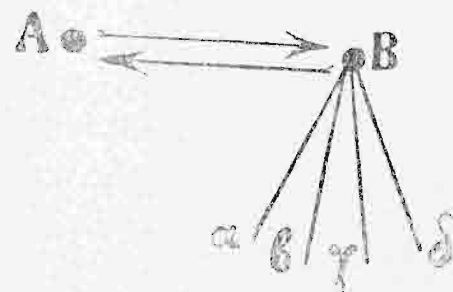
A = παρατήρησις — B = ἐπεξεργασία — Γ = ἀντίδρασις.

Ἡ γραφὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἀνάγνωσις ἔχουσι τὰς ρίζας των εἰς τὴν ἐναρξιν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ παρουσιάζονται ὑπὸ μορφήν αὐτογρα-

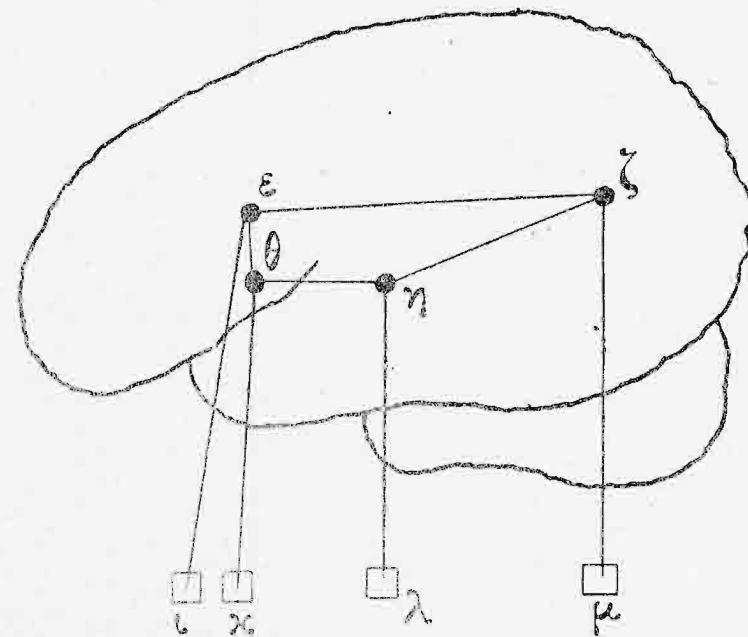
φῆς καὶ αὐτοαναγνώσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἐξέλιξις ποικίλει εἰς τὰ διάφορα παιδιά. Τὴν ἐργασίαν ταύτην προσπαθεῖ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ μάθημα τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, τὸ ὁποῖον κατὰ ταῦτα ὀφείλει νὰ λάβῃ μορφήν αὐτοδιδασκαλίας καὶ αὐτοδιορθώσεως. Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀρχίσῃ, ὡς αὐθαίρετως ὀρίζεται, κατὰ τὸ 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἀλλ' ἐνωρίτερον καὶ τότε, ὅπότεν αὐτὸς ὁ ὀργανισμὸς τοῦ παιδὸς δείξῃ τὴν πρὸς τοῦτο ὠριμότητα. Ἄλλως τε ἡ μέθοδός μας δὲν ἐπιβάλλει τι, ἀλλὰ ὑποβοηθεῖ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν.

Πειράματα καὶ ἐφαρμογαὶ ἀπέδειξαν ὅτι μετὰ τὸ 3ον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται ἡ διὰ τὸ μάθημα τοῦτο ὠριμότης, κατὰ διαφόρους ὁμοίως ἐποχὰς εἰς τὰ διάφορα παιδιά, ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτῶν χαρακτηρισμάτων. Διαγιγνώσκειται δὲ αὕτη ἐκ τῆς προθυμίας αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς τελειότητος τῆς ἐργασίας των. Ἐὰν π. χ. ὁ μαθητὴς ἢ δειξῇ παρατεταμένην ἀπροθυμίαν ἢ δὲν δυνηθῇ νὰ παρακολουθήσῃ καὶ ἐκτελέσῃ ἐπαρκῶς τὰς ἐργασίας, δὲν ἐπιμένομεν ἀλλ' ἀναβάλλομεν αὐτάς, ἕως ὅτου ὠριμάσῃ.

Σκοπός: Προφορικὴ καὶ γραπτὴ χρῆσις τῆς μητρικῆς γλώσσης. Πρὸς τοῦτο φροντίζομεν νὰ σχηματισθοῦν ἄμεσοι καὶ ἰσχυροὶ συνειρμοὶ ἀπὸ ἐκάστου ψυχικοῦ γεγονότος εἰς τὴν λέξιν καὶ εἰς ἐκάστην μερικὴν παράστασιν αὐτῆς καὶ τὰνάπαλιν, καὶ μετὰ τῶν 4 μερικῶν παραστάσεων τῆς λέξεως. (Εἰκ. 4 καὶ 5).

(Εἰκ. ἀρ. 4).

(Εἰκ. ἀρ. 5).

A = παράστασις πράγματος — B = παράστασις λέξεως.

α, β, γ, δ, = αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν λέξιν 4 μερικαὶ παραστάσεις.

α = παράστ. τῆς κινήσεως τῶν φωνητικῶν ὀργάνων πρὸς ὁμιλίαν.

β = παράστ. ἀκουστικῆ τῶν προφορικῶν συμβόλων τῆς λέξεως.

γ = παράστ. τῆς κινήσεως τῶν μικροτέρων ἀρθρώσεων τῆς χειρὸς πρὸς γραφὴν τῆς λέξεως.

δ = παράστ. ὀπτικῆ τῶν γραπτῶν συμβόλων τῆς λέξεως.

ε, ζ, η, θ = ἐγκεφαλικά κέντρα τῆς λέξεως.
 ι, κ, λ, μ = ἀντίστοιχα ὄργανα ἐξυπηρετοῦντα τὴν λέξιν.
 θ = κέντρον κινήσεως φωνητ. ὀργάνων. — ι = φωνητ. ὄργανα.
 κ = ἀκουστ. κέντρον λέξεως. — λ = ἀκουστικά ὄργανα.
 ε = κέντρον κινήσεως τῶν μικρ. ἀρθρώσεων τῆς χειρὸς πρὸς γραφήν τῆς λέξεως.
 κ = αἱ μικρότεραι τῆς χειρὸς ἀρθρώσεις.
 ζ = ὀπτικὸν κέντρον λέξεως. — μ = ὀπτικά ὄργανα.

Πλουτίζομεν δὲ καὶ ἐνισχύομεν τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ παιδὸς καὶ τὸ γλωσσικὸν τοῦ ὑλικόν, διὰ τῆς πραγματογνωσίας, τῶν διηγημάτων, ποιημάτων, ἄσμάτων, εἰκόνων, συνομιλίας, ἀνακοινώσεων κλπ.

Α΄. ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀναγνώσεως προϋποθέτει τὸν μηχανισμὸν τῆς ὀμιλίας. Ὄταν ὀμιλῇ καλῶς ὁ μαθητῆς θὰ χρειασθῇ διὰ τὴν ἀνάγνωσιν νὰ συνδέσῃ τὰς προφορικὰς τοῦ λέξεις μὲ τὰ γραπτὰ σύμβολα αὐτῶν.

Ὀμιλία: Ὁ μηχανισμὸς τῆς ὀμιλίας μᾶς παρουσιάζει διὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν ψυχικῶν γεγονότων σύστημα λειτουργούντων ὀργάνων, τὰ ὁποῖα παράγουν ποικιλόσχημα προφορικὰ σύμβολα. Οἱ πνεύμονες δι' αὐτομάτων κινήσεων ἐκπνέουν ἀέρα, ὅστις διερχόμενος διὰ τῶν φωνητικῶν συνδέσμων τοῦ λάρυγγος λαμβάνει ὕψος, ἔντασιν, χροιάν καὶ εἰς τὸ στόμα διὰ τῆς κινήσεως τῶν φωνητικῶν ὀργάνων προσλαμβάνει τὰς μορφὰς διαφόρων φθόγγων.

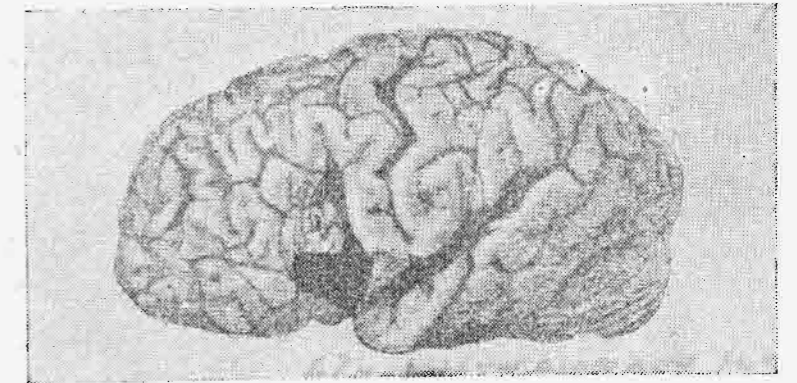
Πνεύμονες. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πνευμόνων ὠφέλιμοι εἶναι ἀναπνευστικαὶ ἀσκήσεις καθ' ἑκάστην τοῦλάχιστον ἐπὶ 2'.

Φωνητικοὶ σύνδεσμοι: Ἐκμεταλλεόμεθα τὴν συναισθηματικὴν χροιάν τῆς ὀμιλίας, εἰς τὴν ὁποίαν προσέχει πολὺ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ παῖς, διὰ νὰ ἀσκήσωμεν αὐτὸν εἰς τὴν μετὰ παραστατικότητος ὀμιλίαν. Εἰς τοῦτο συντελοῦν τὰ ποιήματα, ἄσματα, αἱ ἀφηγήσεις καὶ ἀνακοινώσεις μὲ τὸν προσήκοντα ρυθμὸν καὶ μὲ τὰς ἀπαραιτήτους διακυμάνσεις τῆς φωνῆς, χωρὶς, ἐννοεῖται, ὑπερέντασιν καὶ κραυγὰς, διότι διατρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ προκαλέσωμεν τραυλότητα καὶ βραδυγλωσσίαν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν συνηθίζομεν τὸν μαθητὴν νὰ ἀποφεύγῃ τὸ συνηθέστατον φαινόμενον τῆς μονοτόνου ἀναγνώσεως καὶ ἀπαγγελίας καὶ ἐξασκοῦμεν συγχρόνως τὴν ἀντίστοιχον ἀκουστικὴν ἀντιληπτικότητα ὡς πρὸς τὴν ὠραιότητα τῆς γλώσσης (τόνος συλλαβῆς, λέξεως, προτάσεως, μουσικὸς τόνος).

Φωνητικὰ ὄργανα: Τὰ φωνητικὰ ὄργανα κινούμενα δίδουν εἰς τὸν ἐξερχόμενον ἀέρα σχῆμα ὠρισμένου φθόγγου. Ἐπειδὴ δὲ σύνολον φθόγγων ἀποτε-

λεῖ λέξιν, ἣτις ἐνσαρκώνει ἔννοιαν, συνεκφωνοῦνται οὗτοι κατὰ διαφόρους φυσιολογικὰς καὶ ψυχικὰς ἐνότητας, τὰς συλλαβὰς καὶ ἐπιδρᾶ ἐπὶ τὴν κίνησιν καὶ θέσιν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἄρα καὶ ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν ἑκάστου φθόγγου ὁ προηγούμενος καὶ ὁ ἐπόμενος αὐτοῦ (1). π. χ. διάφορος ἢ κίνησις καὶ θέσις τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, ὅταν προφέρωμεν χωριστὰ καὶ διάφορος ὅταν ὅλους ὁμοῦ τοὺς φθόγγους τῆς λέξεως **πατέρα**. Ἐπίσης ὁ φθόγγος **κ** διάφορος εἶναι, ὅταν ἔπεται ἢ προηγῆται ὁ φθόγγος **α** καὶ διάφορος ὅταν ὁ **ε** κλπ. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως μία λέξις δὲν ἐκφράζει ὅλον τὸ νόημα (ἐκτὸς εἰς τὴν α' παιδικὴν ἡλικίαν) ἀλλὰ σύνολον λέξεων, ἢ ἀλληλεπίδρασις ἐπεκτείνεται καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχικῶν καὶ τελικῶν φθόγγων τῶν λέξεων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν φράσιν. Ἐντεῦθεν παρουσιάζονται δυσκολίαι ὡς πρὸς τὴν συνεκφώνησιν τῶν διαφόρων συνδυασμῶν τῶν φθόγγων καὶ ἀπαιτεῖται ἡ βαθμιαία πρὸς τοῦτο ἐξάσκησις τοῦ μαθητοῦ. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς μεταβολὰς τοῦ φωνητικοῦ τῆς νέας γλώσσης καὶ τοὺς ἀχρήστους πλέον φθωγγικὸς συνδυασμοὺς, διὰ νὰ μὴ καταπονοῦμεν ματαίως καὶ βλάπτωμεν τὸν μαθητὴν (π.χ. γξ κλπ.)

Ἐγκεφαλικά κέντρα: Κάθε συνειδητὴ κίνησις προέρχεται ἀπὸ τὰ ἴχνη ἐρεθισμοῦ, αἵτινα παράγονται εἰς τὰ κινήτηρια ἐγκεφαλικά κέντρα. Καὶ αἱ κινήσεις τῶν φωνητικῶν ὀργάνων προέρχονται ἀπὸ τὰ ἴχνη ἐρεθισμῶν, αἵτινα παράγονται εἰς τὸ αἰσθητήριον κέντρον ὀμιλίας, τὸ ὁποῖον ἔχει κληρονομικὴν πρὸς τοῦτο προδιάθεσιν καὶ τὸ ὁποῖον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς παθολογίας τῆς γλώσσης, ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία ἰδιαίτερα κέντρα 1) τῶν φθόγγων 2) τῶν συλλαβῶν 3) τῶν λέξεων. Ἐσφαλμένη λοιπὸν προφορὰ φανερώνει ἐσφαλμένα ἴχνη ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ δηλ. ψυχικῶς ἐσφαλμένην παράστασιν τῆς κινήσεως τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Τοῦτο δὲ προέρχεται ἀπὸ ὀργανικὴν τινα ἢ κεντρικὴν πάθησιν ἢ ἀπὸ κακὴν συνήθειαν. Καὶ ἐὰν μὲν ὑπάρχῃ ἐγκεφαλικὴ πάθησις (εἰκ. ἀρ. 6) δὲν δύναται ὁ παῖς νὰ ἀρθρώσῃ λέξεις καὶ περιορίζεται εἰς συλλαβὰς ἢ φθόγγους καὶ τούτους ἴσως ἐσφαλμένους, ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ πάθησις ἢ ἀνωμαλία τῶν φωνητι-

(Εἰκ. ἀρ. 6).

(1) Ὁ Krueger καὶ ὁ Wirth ἐξήτασαν τὸ φαινόμενον τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ κραδασμοῦ τῶν χόνδρων τοῦ λάρυγγος. Διὰ τοῦ ἐπινοηθέντος ὑπ' αὐτῶν **τοναλογομέτρου** παρατηροῦμεν διαφορὰν τῆς μορφῆς τῶν κραδασμῶν τούτων κατὰ τὴν ἐκφώνησιν ἑκάστου φθόγγου, ποικίλλουσαν ἀναλόγως τοῦ προηγουμένου ἢ τοῦ ἐπομένου.

κῶν ὀργάνων, ἴσως δύναται νὰ θεραπευθῆ, ἐὰν μάλιστα καταφύγωμεν ἐγκαί-
 ρως εἰς εἰδικὸν ἰατρὸν (1). Ὅταν ὁμως ἡ αἰτία εἶναι ἡ κακὴ συνήθεια, πρᾶγμα
 τὸ ὁποῖον συμβαίνει συνηθέστερον, προσπαθοῦμεν διὰ τῶν ἀσκήσεων τῆς ὀρθο-
 φωνίας νὰ ἐξαλειφθοῦν τὰ ἐσφαλμένα ἴχνη εἰς τὸ ἐγκεφαλ. κέντρον καὶ νὰ
 παραχθοῦν ὀρθὰ τοιαῦτα, πρὸς ὀρθὴν κιναισθητικὴν παράστασιν καὶ ὀρθὴν
 κατ' ἀκολουθίαν κίνησιν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων.

Συγχρόνως δὲ ἐπιδιώκεται ἡ ἀνάλογος μὲν μορφῆς τῶν ἀκουστικῶν ὀργάνων
 καὶ κέντρων διὰ τὰς ἀκουστικὰς παραστάσεις τῆς ὀρθῆς προφορᾶς, αἵτινες
 εἶναι σπουδαῖος συντελεστὴς τῆς ὀμιλίας, διότι ἐπαγρυπνοῦν, κατευθύνουν καὶ
 διωρθώνουν αὐτήν. Ὁ ἐκ γενετῆς κωφὸς εἶναι καὶ ἄλαλος. Ἐπιτυγχάνεται
 ὁμως νὰ κινήσῃ οὗτος τὰ φωνητικὰ του ὄργανα, νὰ ὀμιλήσῃ καὶ ν' ἀντιληφθῆ
 τὴν ὀμιλίαν τοῦ ἄλλου μεσολαβούσης πάντοτε τῆς δράσεως. Κινοῦμεν μεθοδι-
 κῶς καὶ διακεκριμένως τὰ φωνητικὰ μας ὄργανα πρὸς παραγωγὴν φθόγγων,
 συλλαβῶν, λέξεων ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κωφαλάλου καὶ προτρέπομεν
 τοῦτον νὰ πράξῃ τὸ αὐτό. Ἐκεῖνος δὲ μιμούμενος προσπαθεῖ νὰ κάμῃ ὁμοίως
 κινήσεις. Διὰ τῶν ἐπαναλήψεων δημιουργοῦνται ἰσχυρὰ ἐγκεφαλικά ἴχνη τῶν
 κινήσεων τῶν φωνητικῶν ὀργάνων καὶ τοιοῦτοτρόπως ὀμιλεῖ καὶ διὰ τῶν
 ὀφθαλμῶν του παραλαμβάνει τὰς κινήσεις τῶν φωνητικῶν ὀργάνων τοῦ ἄλ-
 λου. Ὁ κωφάλαλος ἐὰν συγχρόνως διδαχθῆ, τὰς λοιπὰς 2 παραστάσεις τῆς
 λέξεως θὰ δύναται νὰ γράφῃ καὶ ἀναγινώσκῃ καὶ ἐν γένει νὰ χρησιμοποιῇ τὴν
 γλῶσσαν μὲ τρεῖς μόνον παραστάσεις 1) τὴν ὀπτικήν 2) κιναισθητικὴν τῶν
 μικροτ. ἀρθρώσεων τῆς χειρὸς 3) κιναισθητικὴν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Τὴν
 ἐλλείπουσαν ἀκοήν, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἀντικαθιστᾷ ἡ δράσις.

Προφορά: Ἀνάγκη νὰ ἐξελέγξωμεν τὴν προφορὰν ἐκάστου μαθητοῦ, νὰ
 διορθώσωμεν καὶ ἐξασκήσωμεν αὐτήν, ὥστε νὰ προλάβωμεν τὴν ἐμφάνισιν
 ἐσφαλμένων παραστάσεων καὶ τὴν περαιτέρω ἐνίσχυσιν τῶν τυχόν τοιούτων.
 Πολλὰ ἐλλείψεις καὶ λάθη τῆς προφορᾶς παρατηροῦμενα καὶ μέχρι τῆς ἐφη-
 δικῆς ἡλικίας καὶ δυσχεραίνοντα τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ μαθητοῦ ἔχουν
 τὴν αἰτίαν των εἰς τὴν παραμέλησιν τῆς ἐργασίας ταύτης. **Ἡ ἐξέλεξις** γί-
 νεται δι' ἕκαστον φθόγγον καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων. Λέγο-
 μεν φθόγγους ἢ σχετικὰς γνωστὰς λέξεις καὶ προσκαλοῦμεν τὸν μαθητὴν νὰ
 προφέρῃ, ὅποτε σημειοῦμεν τὰς τυχόν παρουσιαζομένας ἀτελείας. Ταύτας ἐπι-
 διώκομεν νὰ διορθώσωμεν ὡς ἑξῆς: 1) Προφέρομεν καλῶς καὶ διακεκριμένως
 πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ μαθητοῦ λέξεις ἐχούσας τοὺς ἀτελῶς προφερομένους
 φθόγγους καὶ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχήν του νὰ μιμηθῆ τὰς κινήσεις τῶν φωνη-
 τικῶν μας ὀργάνων. 2) Πράττομεν τὸ ἴδιον ἐνώπιον καθρέπτου, ὅπου ὁ μαθη-

(1) Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς παρουσιάζοντας παθολογικῶς γλωσσικὴν
 βραδύτητα.

τῆς παιζῶν βλέπει τὰς κινήσεις μας καὶ τὰς ἰδικὰς του καὶ προσπαθεῖ νὰ
 ἐξομοιώσῃ αὐτάς. 3) Ἐὰν καὶ κατὰ τοὺς 2 τούτους τρόπους δὲν ἐπέλθῃ διόρ-
 θωσις, εὐρίσκομεν τὸ κύριον σημεῖον τῆς ἐσφαλμένης κινήσεως καὶ διὰ τῶν
 καθαρῶν δακτύλων μας φροντίζομεν νὰ δώσωμεν κατὰ τὴν προφορὰν εἰς τὰ
 φωνητικὰ ὄργανα τοῦ μαθητοῦ τὴν κίνησιν ποῦ θέλομεν. Τοῦτο, ἐννοεῖται,
 ἐπαναλαμβάνομεν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπιδιωκομένης κιναισθητικῆς παραστά-
 σεως. Καλὸν εἶναι νὰ ἀπαγγέλλωνται καθ' ἐκάστην καθαρὰ καὶ εἰς τὸν κατάλ-
 ληλον χρόνον κατ' ἄτομον καὶ ἐν χορῷ λέξεις καὶ φράσεις ἔχουσαι πάντας τοὺς
 φθόγγους τῆς γλώσσης καὶ μικροὺς συνδυασμοὺς αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀπαγγελία αὐτῆ
 τοῦ συνόλου ἐπαναλαμβάνεται διὰ βραδυτέρας προφορᾶς ἀναλυτικῶς (λέξεις-
 συλλαβαί-φθόγγοι) καὶ τὰνάπαλιν πρὸς ἐνάσκησιν τῆς φωνητικῆς διαρθρώ-
 σεως. Τὰς ἀσκήσεις δὲ ταύτας τῆς ὀρθοφωνίας πλουτίζομεν μὲ ποικίλας ἄλλας
 λεκτικὰς ἀσκήσεις συνδυαζομένας μετὰ τῆς πραγματογνωσίας, μὲ ποιήματα
 ᾄσματα καὶ ἀφηγήσεις, δι' ὧν εἰσάγεται ὁ μαθητὴς εἰς τὸν ὀργανισμόν τῆς
 γλώσσης, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου καὶ αὐτὸς πρόκειται νὰ ἐπιδράσῃ, ζῆ μέσα εἰς σύ-
 στημα συμβόλων ἐξωτερικεύσεως τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου, ἀναπτύσσει τὰ γλωσ-
 σικὰ καλαισθητικὰ του συναισθήματα καὶ ἀνταποκρίνεται πληρέστερον εἰς
 τὰς ἀνάγκας τῶν κοινωνικῶν του ὀρμεμφύτων. Ἀφορμὴν ἐπίσης γλωσσικῆς ἐπι-
 κοινωνίας μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ σχετικῆς διαπλάσεως τοῦ λεκτικοῦ τοῦ
 μαθητοῦ παρέχει τὸ ὀρμεμφυτον τῆς ἀνακοινώσεως. Τοῦτο ὀφείλει νὰ καλλιερ-
 γήσῃ δεόντως ὁ διδάσκαλος προκαλῶν καὶ προτρέπων τοὺς μαθητὰς ν' ἀνα-
 κοινοῦν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς ζωῆς των. Ἐννοεῖται, ὅτι ἐφιστῶμεν τὴν προσοχήν
 μας, ἵνα μὴ ἐπεκτείνωνται αἱ ἀνακοινώσεις αὐταὶ καὶ εἰς τὰ ἰδιαίτερα οἰκο-
 γενειακὰ πράγματα.

Γλωσσικὴ ἐκδήλωσις: Ὅπως εἰς πάντα οὕτω καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν
 παρουσιάζει ἕκαστος μαθητὴς ἰδιορρυθμίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ὁ διδάσκα-
 λος νὰ σημειώσῃ τὰ ποτελέσματα τῶν παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων του ὡς
 πρὸς τὴν εὐχέρειαν τῆς ἐκφράσεως, ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον, τὴν ἀκρίβειαν καὶ
 τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῆς. Ἐπίσης δὲ ἂν προτιμᾷ ὁ μαθητὴς ἀφη-
 ρημένας ἢ συγκεκριμένας λέξεις, ἂν εἶναι οὗτος τύπου λέξεως ἢ πράγματος
 καὶ τέλος τίνος τύπου ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἢ τὸ πρᾶγμα (ὀπτικοῦ, ἀκουστικοῦ,
 κιναισθητικοῦ, μικτοῦ) (1). Ὁ γλωσσικοῦ τύπου εὐχερέστερον ἀπομνημονεύει
 λέξεις καὶ δυσχερέστερον παραστάσεις πράγματος. Ὁ ὀπτικοῦ τύπου εἶνε δε-
 κτικώτερος εἰς ὀπτικοὺς ἐρεθισμοὺς, ὁ ἀκουστικοῦ εἰς τοὺς ἀκουστικοὺς κλπ.

(1) Ἡ ἐργασία αὕτη θὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς, ὄχι μόνον νὰ γνωρίσωμεν τὸν γλωσσικὸν
 ὀργανισμόν τοῦ παιδὸς καὶ τὰς σχετικὰς αὐτοῦ τάσεις καὶ κεφάλαια ἀλλὰ καὶ νὰ ἐρμη-
 νεύσωμεν πολλὰ παιδαγωγικὰ φαινόμενα καὶ νὰ διαρρυθμίσωμεν ἀναλόγως τὴν σχολικὴν
 ἐργασίαν.

Σημ. Ἡ 6η εἰκ. τῆς 7ης σελ. παριστάνει ἐγκέφαλον μὲ νοσηρὸν τὸ κέντρον τῆς ὀμιλίας.

Β'. ΓΡΑΦΗ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Καθ' ὃν χρόνον ἀσκοῦμεν τὴν ὀρθὴν ὁμιλίαν, προετοιμάζομεν τὰ κινή-
τηρια ὄργανα τῆς γραφῆς καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ
γραφῆς ἐργασίαν μας.

Ἔργα γραφῆς εἶναι αἱ μεγαλύτεραι καὶ μικρότεραι ἀρθρώσεις τῆς
χειρός. Καὶ αἱ μὲν πρῶται εἶναι φυσιολογικῶς ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα καὶ χρη-
σιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν κρητιδογραφίαν καὶ τὰ μεγάλα ἐν
γένει σχήματα, αἱ δὲ μικρότεραι εἶναι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένα καὶ χρησιμο-
ποιοῦνται εἰς τὴν γραφὴν τῶν γραμμῶν καὶ εἰς τὰς μικρὰς ἐν γένει εἰκόνας.

Ἀσκήσεις ὀργάνων: Διὰ νὰ ἐυνηθῇ ὁ παῖς νὰ κάμῃ καλὴν χρῆσιν γρα-
φικοῦ ὀργάνου καὶ νὰ γράψῃ
ὥραϊα ἀπαιτεῖται ἄσκησις
τῶν ἀρθρώσεων τῆς χειρός.
Καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσκοῦμεν τὰς
μεγαλύτερας ἀρθρώσεις του,
τὰς ὁποίας οὗτος εὐχερέστε-
ρον μεταχειρίζεται καὶ ἔπει-
τα τὰς μικρότερας. Διὰ τὰς
μεγαλύτερας ἀρθρώσεις ἔχο-
μεν πολλὰς παιδιάς ἐπὶ τῆς
ἄμμου, ἄλλας διὰ σφαίρας
κλπ. ἄλλων παρομοίων ὀργά-
νων, κυρίως ὁμοῦ μεταχειρι-
ζόμεθα τὴν κρητιδογραφίαν.
Ὁ μαθητὴς γράφει ἐπὶ τοῦ
πίνακος διὰ τῆς μιᾶς ἢ καὶ
διὰ τῶν 2 χειρῶν ἐλευθέρως
ἢ συμφώνως πρὸς τὸν παρε-
χόμενον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου
ρυθμὸν, μὲ λευκὴν ἢ χρωματιστὰς
κιμωλίας κύκλους, ἑλλείψεις,
τρίπλευρα, τετράπλευρα κλπ. (εἰκ. ἀρ. 7).

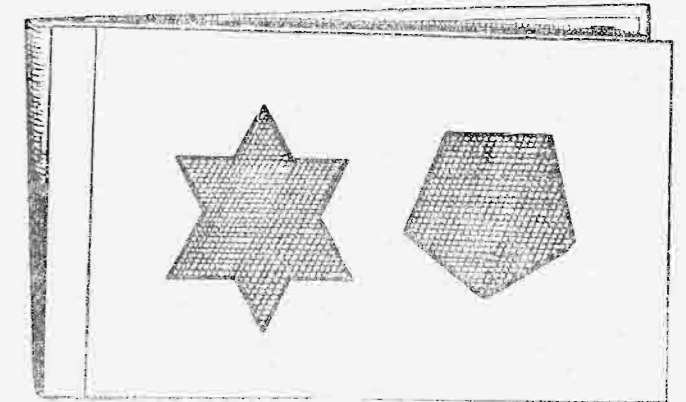
(Εἰκ. ἀρ. 7).

Διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν μικροτέρων ἀρθρώσεων καὶ τὴν καλὴν χρῆσιν τοῦ
γραφικοῦ ὀργάνου ἔχομεν 1) τὴν ἐλευθέραν ἰχνογραφίαν 2) τὴν ἰχνογραφίαν
ἀπὸ παραστάσεως ἢ ἀπὸ μνήμης 3) τὴν κυρίως ἰχνογραφίαν τῶν μικροτέρων
ἀρθρώσεων 4) τὰ τελαράκια 5) πλαστικὴν καὶ χειροτεχνίαν.

Ἐλευθέρη ἰχνογραφία: Λέγομεν εἰς τὸν παῖδα νὰ μᾶς ζωγραφίσῃ 1) ὅ,τι
θέλει 2) ὅ,τι τοῦ ἤρεσεν ἐκ τῆς ἀφηγήσεώς μας 3) ὅ,τι θέλει ἐκ τινος γεν.
ἐννοίας 4) ἐλευθέρως συνδυασμοὺς ἐκ τοῦ κύκλου τῶν παραστάσεων του.

Ἰχνογραφία ἀπὸ παραστάσεως ἢ ἀπὸ μνήμης: Ἐκ διηγήματος ἢ ἐκ
τοῦ μαθήματος τῆς πραγματογνωσίας ἐκλέγομεν ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἐπι-
δεικνύομεν καταλλήλως ἐξ ἀποστάσεως καὶ ἐκ τοῦ πλησίον, ὥστε νὰ λάβῃ ὁ
μαθητὴς ἰσχυρὰν ὀπτικὴν παράστασιν τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς περιμέτρου
αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ, ἐὰν ἡ φύσις τοῦ ἀντικειμένου ἐπιτρέπη, δίδομεν αὐτὸ νὰ τὸ
ἐγγίσῃ ἕκαστος καὶ διὰ τοῦ δείκτου νὰ περιγράψῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν περίμετρον,
ὥστε νὰ λάβῃ καὶ κιναισθητικὴν παράστασιν αὐτοῦ. Ἐπειτα ἐπιδεικνύομεν
καὶ πάλιν ἐξ ἀποστάσεως τὸ ἀντικείμενον καὶ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν
μαθητῶν εἰς ὅσα νομίζομεν καλὸν σημεῖα καὶ τέλος ἀποκρύπτομεν τοῦτο καὶ
δίδομεν ἐντολὴν νὰ τὸ ἰχνογραφήσουν. Εἰς ἄλλα μαθήματα δυνάμεθα νὰ δώ-
σωμεν ἐντολὴν νὰ μᾶς ζωγραφίσουν ἀντικείμενα διδαχθέντα ἤδη κατὰ τὸν
ἄνωτέρω τρόπον.

Κυρίως ἰχνογραφία μικροτέρων ἀρθρώσεων. Ἔργα: Δύο χαρτόνια
ἐκτάσεως 0,35×0,30 ἐπικολλη-
μένα διὰ τεμαχίου ὑφάσματος
κατὰ τὴν μικροτέραν πλευρὰν.
Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἰχνο-
γραφοῦμεν καὶ κόπτομεν ἐν
ἢ δύο μικρὰ γεωμετρικὰ σχήμα-
τα ἢ φύλλα, καρπούς, ζῶα.
Ἐπειτα ἐπικολλῶμεν ἐπὶ τῆς
ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας καὶ τῶν
2 χαρτονίων στιλπνὸν χάρτην
ἀνοικτοῦ χρώματος. (Εἰκὼν 8).

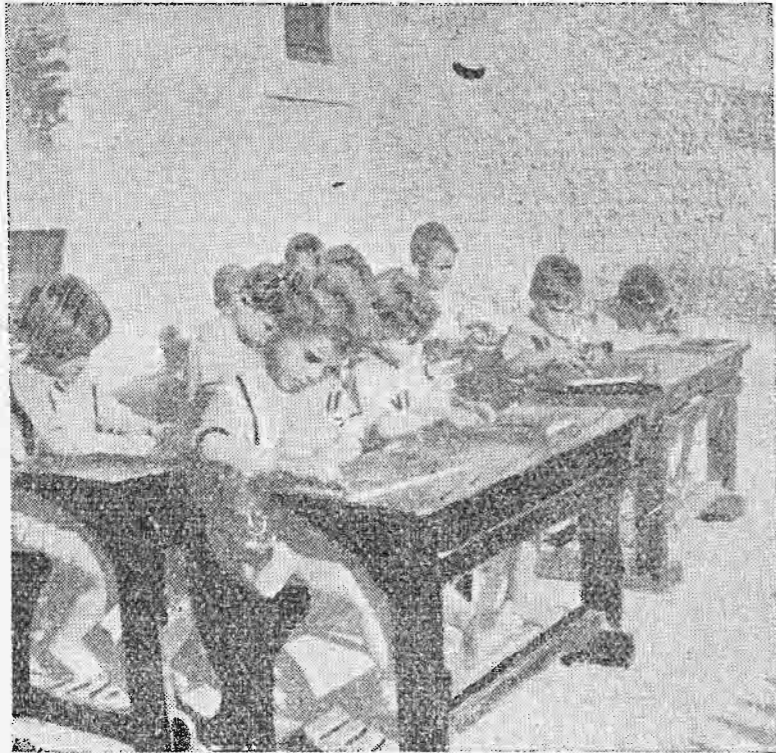
(Εἰκ. ἀρ. 8).

Ὁ μαθητὴς ἀνοίγει τὸ εἰς σχῆμα βιβλίου ὄργανον τοῦτο, καὶ θέτει ἐντὸς
τεμαχίου χάρτου καὶ ἀφ' οὗ τὸ κλείσῃ γράφει γραμμὰς εἰς τὸ κενὸν τοῦ κομ-
μένου σχήματος καὶ ἐπὶ τῆς παρουσιαζομένης ἐπιφανείας τοῦ χάρτου, ἕως ὅτου
ὅλη καλυφθῇ. Ὁ καρπὸς τῆς χειρός του πρέπει νὰ ἐπακουμβᾷ ἐπὶ τοῦ χαρ-
τονίου.

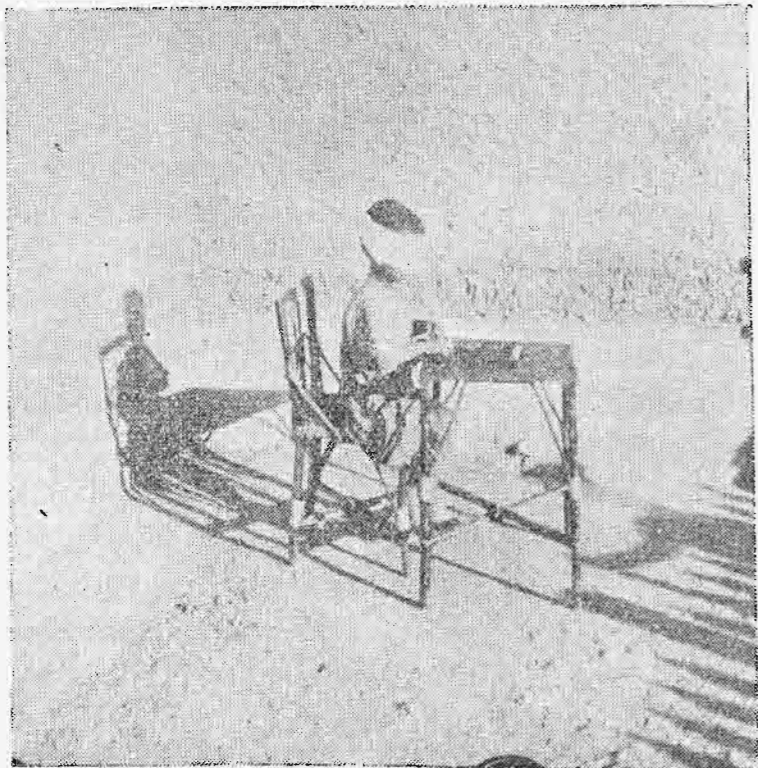
Τὰ τελαράκια εἶναι ξύλινα καὶ ἔχουν ἐκτασιν 0,40×0,45. Εἰς ἕκαστον
καρφώνομεν ὑφασμα χρώματος σκοτεινοῦ εἰς 2 τεμάχια, οὕτως ὥστε νὰ συν-
δέωνται κατὰ τὴν εἰς τὸ μέσον μίαν αὐτῶν πλευρὰν μὲ κουμπιὰ ἢ μὲ ἄλλο
εἶδος συνδέσεως ἐφαρμοζομένης εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα. Ὁ μαθητὴς
παίζει μὲ τὸ τελαράκι συνδέων καὶ ἀποχωρίζων τὰ 2 φύλλα τοῦ ὑφάσματος
καὶ ἐπαναλαμβάνων τοῦτο καὶ μὲ δεμένους ὀφθαλμούς. (Εἰκὼν 9, 10 καὶ 11).

Πλαστικὴ: Ἐλευθέρη, ἀπὸ παραστάσεως ἢ ἀπὸ μνήμης μὲ συνήθη

πηλόν, πλαστιλίνην, πατάτα, σάπωνα κλπ. Ἡ ἐργασία γίνεται ὅπως περίπου καὶ εἰς τὴν ἰχνογραφίαν. (Εἰκὼν 12).

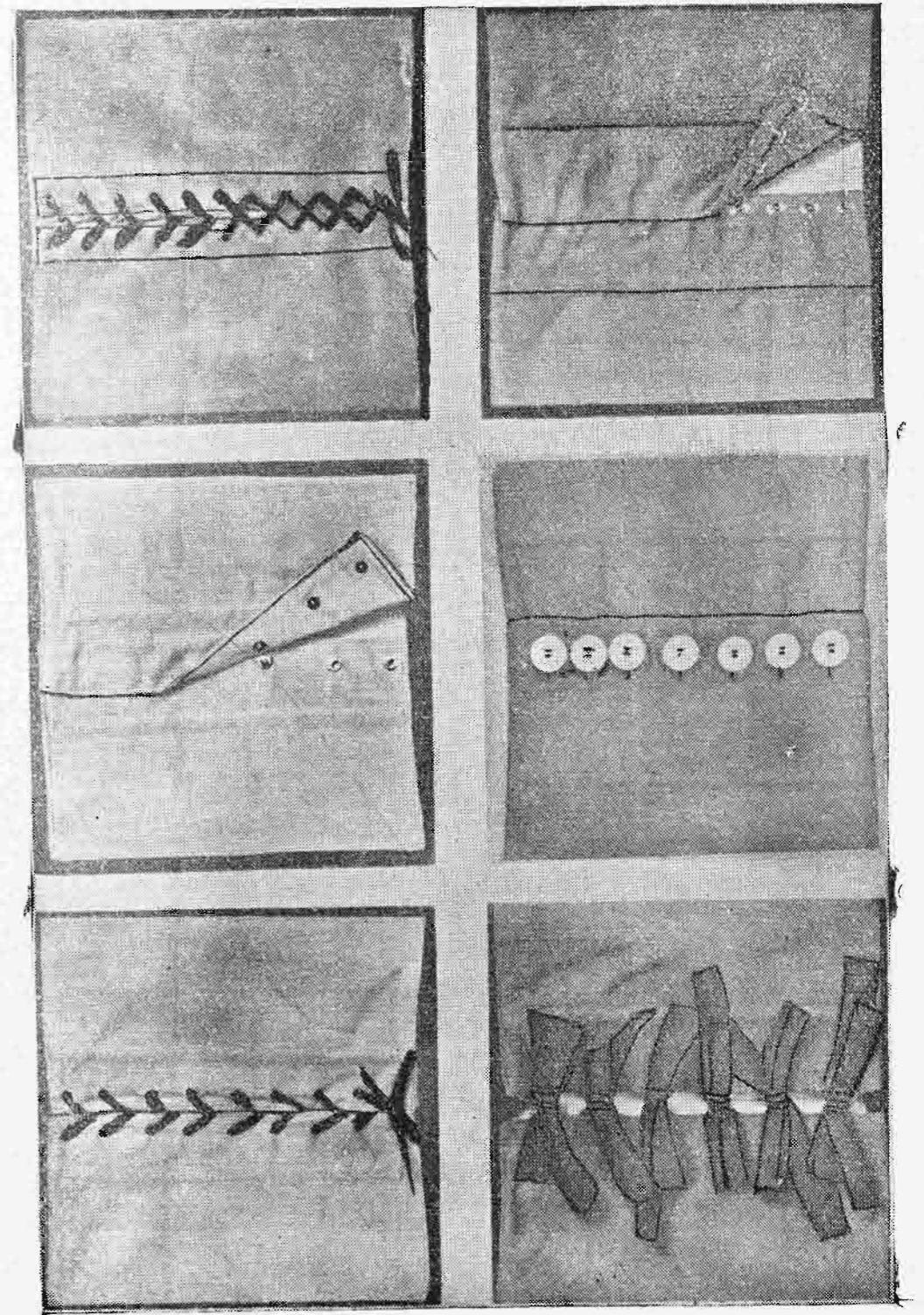

(Εἰκ. ἀρ. 9)

(Εἰκ. ἀρ. 10)

Χειροτεχνία : Μὲ χαρτιά, χαρτόνια, ξύλα, χόρτα, σύρματα κλπ. ὁ μαθητὴς κατασκευάζει διάφορα ἀνικείμενα ἢ κόπτει μαύρο ἢ χρωματιστὸ χαρτὶ εἰς διάφορα σχήματα τὰ ὁποῖα ἐπικολλᾷ ἐπὶ λευκοῦ χάρτου. (σιλουέτες).

(Εἰκ. ἀρ. 11)

(Εἰκ. ἀρ. 12). Αἱ εἰκόνες 9, 10, καὶ 12 εἶναι ἐκ τῶν ἐργασιῶν μας κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1912 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Νηπιαγωγεῖον τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Γ'. ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

Α) Ὀργανα. α'.) 1 σειρὰν κινητῶν ἐκτύπων γραμμάτων μέλανος χρώματος ὕψους 0,04 ἐπὶ λευκῆς ἐπιφανείας καὶ 8 συνδυασμοὺς αὐτῶν. 1) ο ι α 2) ζ ξ ψ 3) κ η 4) ν υ 5) γ χ 6) δ θ 7) τ π 8) ε ω (1).

Σημ. Τὰ ἐκτυπα γράμματα κατασκευάζομεν εὐκόλως ἰχνογραφοῦντες αὐτὰ ἐπὶ μέλανος χάρτου ἢ ὑφάσματος σπειρωτοῦ (χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν βιβλιοδετῶν διὰ τὴν ἐξωτερ. ἐπιφάνειαν τῶν βιβλίων) κόπτοντες καὶ ἐπικολλῶντες ἕκαστον τούτων ἐπὶ χαρτονίου περιβεβλημένου μὲ λευκὸν στιλπνὸν χάρτην.

β'.) Τέσσαρας ἕως ἕξ σειρὰς γραμμάτων ἀπὸ χαρτόνιον κυανοῦν ὕψους 0,05. Τὰ γράμματα ταῦτα ἰχνογραφοῦμεν ἐπὶ τοῦ χαρτονίου, τὰ κόπτομεν καὶ τὰ τοποθετοῦμεν εἰς ξυλίνην θήκην μὲ 25 ὑποδιαιρέσεις (ἐκάστην δι' ἰδιαίτερον γράμμα).

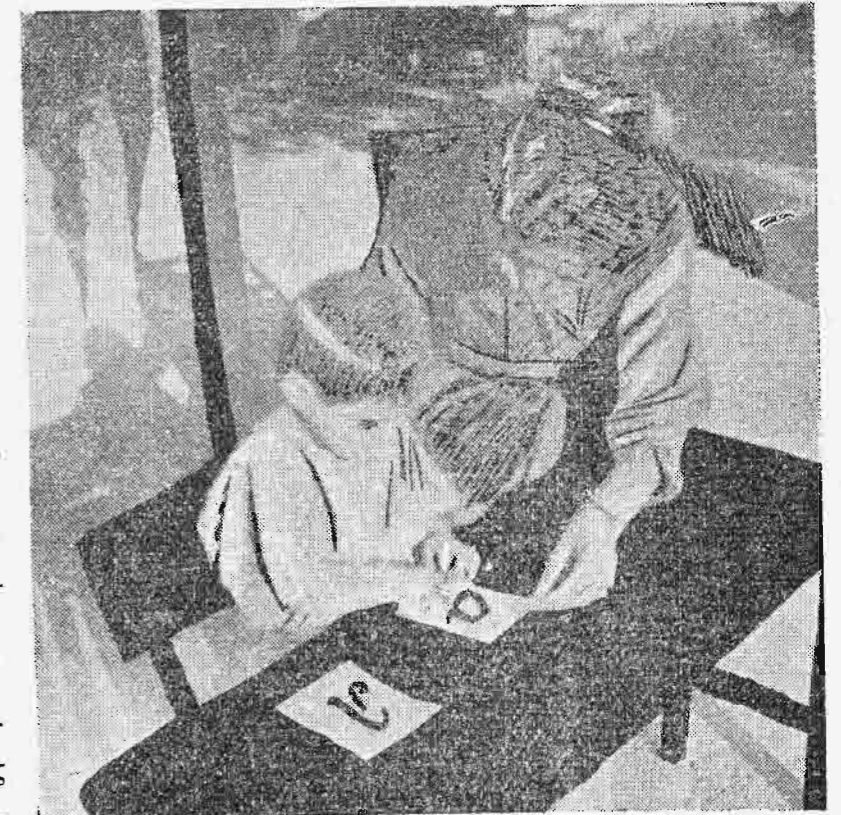
(1) Πρὸς εὐκολωτέραν μετάβασιν εἰς τὸ βιβλίον προτιμῶμεν τὰ ζ ξ ψ π τ ἀντὶ

γ'.) Τέσσαρας ἕως ἕξ σειρὰς συμφώνων ἀπὸ χαρτόνιον κυανοῦν ὕψους 0,05, τὰς ὁποίας κατασκευάζομεν ὡς ἀνωτέρω καὶ τοποθετοῦμεν εἰς ξυλίνην θήκην μὲ 18 ὑποδιαιρέσεις (ἐκάστην δι' ἰδιαίτερον γράμμα).

δ'.) Τέσσαρας ἕως ἕξ σειρὰς φωνηέντων ἀπὸ χαρτόνιον ἐρυθρὸν ὕψους 0,05, τὰς ὁποίας τοποθετοῦμεν εἰς ξυλίνην θήκην μὲ 7 ὑποδιαιρέσεις (ἐκάστην δι' ἰδιαίτ. γράμμα).

Β'. μέθοδος: Ἡ γραφοαναγνωστικὴ. Καὶ ἐν ᾧ, ὅσον ἀφορᾷ τὰς 2 παραστάσεις τῆς λέξεως, τὴν κιναισθητικὴν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων καὶ τὴν ἀκουστικὴν, προβαίνομεν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀναλυτικῶς ἐκ τινος φράσεως καὶ ἐκ τοῦ στοιχείου ταύτης, πάλιν συνθετικῶς εἰς τὴν φράσιν ἐνταῦθα προχωροῦμεν ἀπὸ τοῦ στοιχείου, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ γράμματος συνθετικῶς εἰς τὴν λέξιν καὶ φράσιν καὶ πάλιν ἐκ ταύτης ἀναλυτικῶς εἰς τὸ στοιχεῖον.

(Εἰκ. ἀρ. 13).

Χρῆσις τῶν ἐκτύπων γραμμάτων: Καλοῦμεν τὸν μαθητὴν εἰς ἰδιαίτερον θρανίον πλησίον τῆς ἑδρας ἐπίτηδες εὐρισκόμενον, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ δύνανται κατ' ἀρχὰς ν' ἀπασχοληθῶσι μὲ τελαράκια, μὲ τὰ χαρτόνια ἰχνογραφίας μικροτέρων ἀρθρώσεων ἢ ἄλλο τι σχετικόν, τοῦ παρουσιάζομεν ὅλα τὰ γράμματα καὶ τοῦ δίδομεν ἐντολὴν νὰ ἐκλέξῃ ἕξ αὐτῶν δύο.

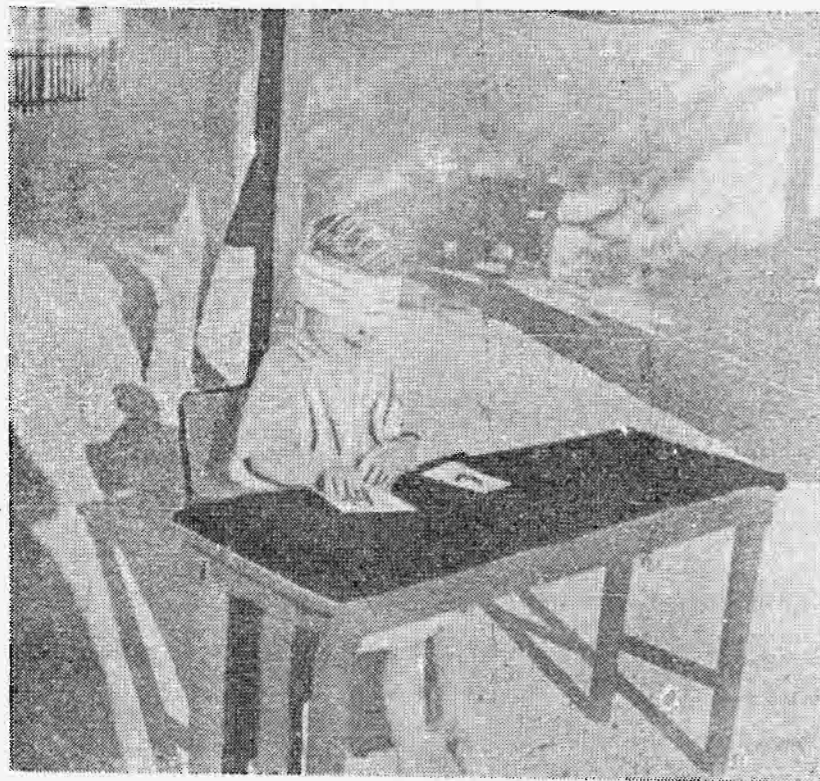
Σημ. α'. Ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἀποφεύγομεν νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν μαθητὴν, ὅτι ταῦτα εἶναι γράμματα. Τὰ ὀνομάζομεν «ζωγραφίεζ», ἂν ὅμως οὗτος ἢ ἐκ τῆς οἰκογενείας του ἢ ἄλλοθεν ἀναγνωρίσῃ αὐτὰ καὶ τὰ καλέσῃ γράμματα, δὲν ἐπιμένομεν.

Σημ. β'. Ἡ κατάταξις τῶν γραμμάτων κατὰ λόγον εὐκολίας ἢ δυσκολίας δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ πλέον διότι 1) τοῦτο ἐγίνετο κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, διάφορον πάντοτε τῆς παιδικῆς ἐκ διαφόρου ψυχικοῦ βίου, μὲ κάποιαν ἀνθαίρετον γενετικὴν βάσιν 2) ὅ,τι γράμμα προτιμῆσῃ ὁ παῖς εἶναι καὶ τὸ καλύτερον πρὸς ἐκμάθησιν καὶ 3) ὁ παῖς ἤδη ἔχει ἰχνογραφήσει κατὰ βούλησιν εἰκόνας πολυπλοκωτέρας καὶ τοῦ δυσκολωτέρου γράμματος.

Σημ. γ'. Πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως ἀφαιροῦμεν προηγουμένως ἐκ τῶν γραμμάτων τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν ι [ι, η, υ] καὶ τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο ο [ο, ω].

Τὰ δύο λοιπὸν ταῦτα γράμματα τοποθετοῦμεν, ἐπὶ τοῦ θρανίου ἐνώπιον τοῦ μαθητοῦ λαβόντος ἤδη τὴν κανονικὴν στάσιν γράφοντος. Προσκαλοῦμεν τοῦτον νὰ ἴδῃ διαδοχικῶς μαζί μας αὐτὰ καὶ τέλος ἕκαστον χωριστά. Ἐπειδὴ ἡ ὀπτική του προσοχὴ δὲν εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη προσπαθοῦμεν νὰ ἴδῃ αὐτὰ καλῶς, «ἔλα νὰ τὸ δοῦμε μαζί καλά», κύτταξέ το ἄλλη μιὰ φορά,» κλπ.

1ον Στάδιον. Σύνδεσις ὀπτικῆς, ἀκουστικῆς καὶ κιναισθητικῆς παραστάσεως. Ἐν ᾧ παρατηρεῖ ὁ μαθητὴς τὸ γράμμα, λέγομεν εἰς αὐτὸν «κύτταξε τί θὰ κάνω», ἀφίνομεν νὰ ὀλισθήσῃ ὁ δείκτης μας ἐπὶ τοῦ γράμματος, καθ'

(Εἰκ. ἀρ. 14).

ὄν τρόπον θὰ ἐγράφομεν αὐτὸ καὶ προσκαλοῦμεν τὸν μαθητὴν νὰ πράξῃ τὸ ἴδιον. Καθ' ἣν στιγμὴν δὲ θὰ πράττῃ τοῦτο λέγομεν εἰς αὐτὸν καθαρὰ τὸν φθόγγον «αὐτὸ εἶναι...». Ὁ μαθητὴς ἐκφωνεῖ συγχρόνως τὸν φθόγγον. Τὸ αὐτὸ πράττομεν καὶ διὰ τὸ ἄλλο γράμμα. (Εἰκὼν 14).

2ον Στάδιον. Ἀπὸ τῆς ἀκουστικῆς παραστάσεως εἰς τὴν ὀπτικὴν. Παίζοντες ἀλλάσσομεν τὴν θέσιν τῶν 2 γραμμάτων καὶ προσκαλοῦμεν πάλιν τὸν μαθητὴν νὰ ἴδῃ ταῦτα ἕκαστον χωριστά. Ἐπειτα λέγομεν «δειξέ μου τὸ...».

3ον Στάδιον. Ἀπὸ ὀπτικῆς καὶ κιναισθητικῆς παραστάσεως εἰς τὴν κι-

ναισθητικὴν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Ἀφ' οὗ παρατηρήσῃ καὶ πάλιν ὁ μαθητὴς ἕκαστον γράμμα καὶ κάμῃ ἐπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ δακτύλου τὴν κίνησιν πρὸς γραφὴν αὐτοῦ, ἐρωτῶμεν: «τί εἶναι αὐτό;» «τί εἶναι αὐτό;»

4ον Στάδιον. Ἀπὸ ὀπτικῆς παραστάσεως εἰς τὴν κιναισθητικὴν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Ἀλλάσσομεν τὴν θέσιν τῶν 2 τούτων γραμμάτων, δίδομεν ἐντολὴν νὰ ἴδῃ αὐτὰ καὶ λέγομεν: «τί εἶναι αὐτό;» «τί εἶναι αὐτό;»

Σημ. α'. Ἐάν ὁ μαθητὴς ἀποτύχῃ εἰς τι στάδιον προσκαλοῦμεν αὐτὸν καὶ πάλιν νὰ ἴδῃ τὰ γράμματα καὶ νὰ κάμῃ τὴν κίνησιν διὰ τοῦ δακτύλου τοῦ ἐπὶ τοῦ γράμματος. Ἐάν δὲ καὶ τότε δὲν ἀπαντήσῃ ὀρθῶς, σημειοῦμεν τὰ γράμματα καὶ τὸ στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέτυχε καὶ ἀναβάλλομεν τὴν ἐργασίαν διὰ καταληλοτέραν στιγμὴν. Ἡ παρατηρηθεῖσα ἀποτυχία ἀφείλεται ἢ εἰς τὴν ἔλλειψιν φυσιολογικῆς καὶ ψυχικῆς ὀριμότητος ἢ εἰς κατάστασιν ἀνικανότητος καὶ ἀπροθυμίας κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Πᾶσα δὲ ἐπιμονὴ ἡμῶν θὰ ἐγένετο βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας πρόξενος.

Σημ. β'. Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκτύπων γραμμάτων ἐργασία προχωρεῖ ὑπὸ τύπον παιδιῶν καὶ μετὰ τὴν ἐκμάθησιν ὅλων. Ὁ παῖς λίαν εὐχαρίστως λαμβάνει δύο γράμματα τὰ τοποθετεῖ ἐπὶ τοῦ θρανίου του καὶ παίζων κάμει τὸ περίγραμμά διὰ τοῦ δακτύλου του, τὰ ἀναγνωρίζει καὶ τὰ ἐκφωνεῖ. Τὸ αὐτὸ πράττει καὶ μὲ δεμένους ὀφθαλμοὺς καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰ χωριστὰ γράμματα ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς συνδυασμοὺς αὐτῶν πρὸς ἀντιδιαστολήν. (Εἰκὼν 14).

Σημ. γ'. Εἰς τὸν μαθητὴν ποτὲ δὲν ὀρίζομεν νὰ γράψῃ, ἀλλ' αὐτὸς μόνος του ἔχων εἰς τὴν ψυχὴν του ἰσχυρὰς καὶ εἰς ἄμεσον συνειρμὸν τὰς 4 ἀπαιτούμενας παραστάσεις τῆς λέξεως καὶ δὴ τὴν κιναισθητικὴν τῆς χειρὸς σπεύδει νὰ γράψῃ μετὰ τινος μάλιστα ζωηρῆς ἐπιθυμίας καὶ ἀκρατήτου τάσεως.

Ἐχομεν παρατηρήσει παιδιὰ νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Σχολὴν μὲ τετράδια πλήρη γραμμάτων, λέξεων καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνουν τοῦτο, ἂν καὶ ἐκρατοῦμεν ἐπανειλημμένως τὰ τετράδια ταῦτα εἰς τὴν Σχολὴν. Ἐχομεν ἐπίσης παρατηρήσει νὰ ἐξέρχωνται μόνον τῶν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος καὶ νὰ γρά-

Σημ. Εἰς τὴν 16ην σελ. στάδιον 1ον ἀποβλέπει ἡ 13η εἰκὼν καὶ ὄχι ἡ 14η.

(Εἰκ. ἀρ. 15).

φουν αὐθορμήτως ἐπὶ τοῦ πίνακος, νὰ ἐκμεταλλεύωνται εἰς τὴν οἰκίαν τῶν κάθε γραφικὸν ὄργανον καὶ νὰ γράφουν ἀκαταπαύστως, νὰ ζητοῦν γράμματα, λέξεις ν' ἀναγνώρισουν νὰ ἐκδηλώνουν ἐξαιρετικὴν χαρὰν μὲ τὰς φράσεις : «ξέρω γράμματα» «ξέρω νὰ γράψω» «ξέρω νὰ διαβάσω».

Χρῆσις τῶν κυανῶν γραμμάτων : Ὅποτεν μάθουν μερικὰ σύμφωνα καὶ μερικὰ φωνήεντα, σχηματίζομεν διὰ τῶν κυανῶν γραμμάτων λέξεις ἐκ τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ. Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν προσφιλεστάτην λέξιν **μαμά**, μεταδαινόμεν εἰς τὴν λέξιν **νενὲ** (1) καὶ εἰς ἄλλας δισυλλάβους κατ' ἀρχάς, τῶν ὁποίων ἐκάστη συλλαβὴ νὰ ἔχη καὶ ἓν σύμφωνον. Ἐπειτα προχωροῦμεν εἰς λέξεις ἐχούσας συλλαβὰς μὲ 2 σύμφωνα.

Μέθοδος : Θέτομεν ἐπὶ τοῦ πλησίον τῆς ἔδρας ἰδιαιτέρου θρανίου τὴν θήκην τῶν κυανῶν γραμμάτων καὶ προσκαλοῦμεν ἓνα μαθητὴν, εἰς τὸν ὁποῖον λέγομεν τὴν λέξιν **μαμά**, προφέροντες αὐτὴν τόσο βραδέως, ὥστε νὰ ἀκούεται ἕκαστος φθόγγος χωριστά, καὶ παρατηροῦμεν τὰ εἰς τὴν θήκην γράμματα (2). Τότε λαμβάνει αὐτὸς τὸ μ ἔπειτα τὸ α καὶ πάλιν τὸ μ καὶ τὸ α καὶ σχηματίζει τὴν λέξιν. (Εἰκὼν 15).

Καθ' ἣν στιγμὴν γίνεται τοῦτο δὲν εἶνε ἄσκοπον νὰ προφέρωμεν κατ' ἐπανάληψιν καὶ βραδέως τὴν λέξιν. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς πρώτης λέξεως παρουσιάζεται τις δυσκολία ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν καὶ κανονικὴν τοποθέτησιν τῶν γραμμάτων ἐπὶ τοῦ θρανίου. Τοῦτο βαθμηδὸν μὲ τὴν ἐξάσκησιν ἐκλείπει παντελῶς. Ἀφ' οὗ σχηματισθῆ ἡ λέξις προσκαλοῦμεν τὸν μαθητὴν νὰ ἴδῃ αὐτὴν καλῶς. Ἐνταῦθα ἐγχωρεῖ μεγάλη ποικιλία. Ἡ τοποθετεῖ ἀπλῶς τὰ γράμματα εἰς τὰς θέσεις των, ὅποτε ἀσχεῖται οὗτος εἰς τὴν ὀπτικὴν παράστασιν, διότι εὗρισκε τὴν θέσιν τοῦ ὁμοίου γράμματος ἐπὶ τοῦ ὁμοίου θέτει τὸ γράμμα τῆς σχηματισθείσης λέξεως ἢ πράττει τοῦτο προφέρων συγχρόνως ἕκαστον γράμμα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀσκούμενος καὶ εἰς τὴν ἀκουστικὴν παράστασιν καὶ εἰς τὴν κιναισθητικὴν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἢ πρὶν πράξῃ τὸ ἕτερον τούτων προφέρει ἕκαστον ὑποδεικνύμενον ὑφ' ἡμῶν γράμμα, σχηματίζει ἔπειτα καὶ ἀποχωρίζει ἐκάστην προφερομένην ὑφ' ἡμῶν συλλαβὴν, τὴν ὁποῖαν προφέρει χωριστά, ἀναλύει πάλιν τὴν συλλαβὴν εἰς τὰ γράμματα καὶ τοὺς φθόγγους τῆς (κατὰ τὴν ἐκφώνησιν) καὶ πάλιν συνθέτει αὐτὴν καὶ τὴν λέξιν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ποικίλεται ἀκόμη περισσότερο διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ ἐπιδείξεως τῶν γραμμάτων, κατὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ σύνθεσιν τῆς λέξεως καὶ τῶν συλλαβῶν, εἰς τοὺς μαθητάς, οἵτινες ἀναγνώρισουν τὰ ἐπιδεικνύμενα γράμματα καὶ ἐν χορῷ προφέρουν αὐτά. Διὰ τὰς δισυλλάβους λέ-

(1) Μόνον ἐὰν εἶναι αὕτη γνωστή.

(2) Ἐὰν δὲν ἐννοήσῃ ὁ μαθητὴς τί ζητοῦμεν, ἐπαναλαμβάνομεν τὴν λέξιν, ὅποτε καὶ ἄλλοι μαθηταὶ ἐννοήσαντες τὸ πρᾶγμα ὑψώνουν ζωηρῶς τὴν χεῖρα ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔλθουν νὰ παίξουν, δηλ. νὰ σχηματίσουν τὴν λέξιν.

ξεις ὁ μαθητὴν μεταχειρίζεται καὶ τὰς δύο τοῦ χεῖρας. Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ καὶ ἐπιδεικνύει τὴν παραλήγουσαν, εἰς τὴν ἀριστερὰν τὴν λήγουσαν. Ἐνῶντων καὶ ἀπομακρύνων τὰς χεῖράς του συνθέτει καὶ ἀναλύει τὴν λέξιν. Εἰς τὰς τρισυλλάβους λέξεις βοηθοῦμεν καὶ ἡμεῖς.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην συνδέομεν μετὰ τῆς πραγματογνωσίας. Προμηθεύομεθα ἀντικείμενα τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τῶν παιδῶν καὶ γνωστὰ ὄργανα παιδιῶν κλπ. καὶ προσκαλοῦμεν ἕκαστον μαθητὴν νὰ «κάνῃ μὲ τὶς ζωγραφιὰς ἢ τὰ γράμματα» ὠρισμένον ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἢ εἶναι πολὺ γνωστὸν ἢ σαφῶς διδάσκεται προηγουμένως. Καὶ ἀντιστρόφως, σχηματίζομεν μὲ τὰ γράμματα τὴν λέξιν καὶ προσκαλοῦμεν τὸν μαθητὴν νὰ τὴν ἀναγνώσῃ καὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν πρὸς τοῦτο τράπεζαν καὶ νὰ λάβῃ τὸ σχετικὸν ἀντικείμενον. Οὕτω δὲ συνδέομεν τὴν παράστασιν τοῦ πράγματος μετὰ τῆς παραστάσεως τῆς λέξεως δι' ἀμέσων συνειρημῶν καὶ κατὰ τὰς 2 διευθύνσεις.

Σημ. Δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ παραλαμβάνομεν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, τὴν λέξιν, ἐξ τίνος φράσεως καὶ ταύτην ἐκ τίνος ἀφηγήσεως.

Χρῆσις τῶν κυανῶν συμφώνων καὶ τῶν ἐρυθρῶν φωνηέντων Μετὰ μικρὰν ἀσκήσιν ἐπὶ τῶν κυανῶν γραμμάτων μεταχειρίζομεθα ἐκ παραλλήλου καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ κυανὰ σύμφωνα καὶ ἐρυθρὰ φωνήεντα. Οὕτω δὲ σχηματίζεται ἐκάστη λέξις δίχρωμος καὶ ἐπομένως εὐχαριστοτέρα εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν καὶ συγχρόνως διδάσκεται ὁ μαθητὴς ἀνεπαισθήτως τὴν διάκρισιν τῶν συμφώνων καὶ φωνηέντων καὶ τὴν σημασίαν ἐκάστου διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν λέξεων.

Τοὺς συνδυασμοὺς τῶν ἐκτύπων γραμμάτων, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ὡς ἐξῆς : Ἐκλέγει ὁ μαθητὴς ἓνα συνδυασμὸν καὶ λαμβάνει ἐκ τῶν θηκῶν τὸ ἴδιον κυανοῦν ἢ ἐρυθρὸν γράμμα, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ ἐπὶ τοῦ ὁμοίου ἐκτύπου, ἔπειτα πλησιάζει τὸν διδάσκαλον ἐπιδεικνύει αὐτὰ καὶ ἐκφωνῶν ἕκαστον τοποθετεῖ τοῦτο εἰς τὸ ἀνάλογον μέρος τῆς θήκης, ὅπου ὑπάρχει τὸ ὅμοιον αὐτοῦ.

Κλήροι : Διὰ τὰ ἀντικείμενα τῶν ὁποίων ἢ παράστασις συνεδέθη μετὰ τῆς σχηματισθείσης λέξεως διὰ τῶν κυανῶν ἢ κυανῶν καὶ ἐρυθρῶν γραμμάτων κατασκευάζομεν κλήρους, ἐπὶ ἐκάστου τῶν ὁποίων γράφομεν μίαν λέξιν ὕψους τοῦ κορμοῦ τοῦ γράμματος ἐνὸς ἑκατοστοῦ. (Εἰκὼν 16). Τοὺς κλήρους τούτους θέτομεν ἐντὸς καλαθίου καὶ δημιουργοῦμεν εὐχαρίστους παιδιάς καὶ ὀφελίμους γλωσσικὰς ἀσκήσεις. Προσέρχεται ἕκαστος μαθητὴς, λαμβάνει ἓνα κλήρον, ἀναγινώσκει αὐτὸν καὶ παραλαμβάνει ἐκ τῆς τραπέζης τὸ ἀνάλογον ἀντικείμενον διὰ νὰ

(Εἰκ. ἀρ. 16).

παίξει. Τους τυχόν δυσκολευομένους περί τήν ανάγνωσιν τοῦ κλήρου σπεύδουν ὅπως αὐθόρμητως νά βοηθήσουν οἱ συμμαθηταί των, διὰ νά μὴ ὑστερήσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ παιγνίδιον.

Συνεννόησις διὰ τοῦ πίνακος: Ἐν ᾧ συμβαίνουν ταῦτα καὶ ἀναλόγως τῆς παρουσιασθείσης ὠριμότητος τῶν μαθητῶν, ὁ διδάσκαλος προσθέτει εἰς τὰς γλωσσικὰς του ἐργασίας καὶ τὴν διὰ τοῦ πίνακος μετὰ τῶν μαθητῶν συνεννόησιν. Προσκαλεῖ τοὺς μαθητὰς του νά προσέξουν εἰς ὅ,τι θὰ γράψῃ καὶ νά ὑψώσουν τὴν χεῖρά των οἱ δυνάμενοι ν' ἀπαντήσουν ἢ ἀναφέρει ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι θὰ γράψῃ δι' ὠρισμένον μαθητὴν ἐντολὴν τινα, τὴν ὁποῖαν οὗτος ἀμέσως ὀφείλει νά ἐκτελέσῃ ἢ προκαλεῖ πάντας νά προσέξουν διὰ τίναν μαθητὴν θὰ γράψῃ ὠρισμένην ἐντολὴν πρὸς ταχεῖαν ἐκτέλεσιν αὐτῆς.

Τὸ τετράδιον τό α'. ἀναγνωστικὸν βιβλίον. Ὅποτεν ὁ διδάσκαλος παρατηρήσῃ σχετικὴν ἐπίδοσιν, παραλαμβάνει καθ' ἑκάστην ἐκ τῶν ἐπεξεργασμένων ἀφηγήσεων του μίαν φράσιν, τὴν γράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος, τὴν ἀναγινώσκει σαφῶς καὶ εὐκρινῶς καὶ προσκαλεῖ τοὺς μαθητὰς ν' ἀντιγράψουν αὐτὴν διὰ μολυβδοκονδύλου εἰς τὸ τετράδιόν των. Ἄφ' οὗ δὲ περιέλθῃ οὗτος τὰ θρανία καὶ ἐπιθεωρήσῃ τὰ τετράδια, ἂν ἐγένετο ἢ ἀντιγραφὴ ὀρθῶς καὶ ἄφ' οὗ γίνῃ ἢ δέουσα διόρθωσις, ἐπαναλαμβάνει πολλάκις τὴν ἀνάγνωσιν ἐφιστῶν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν τετραδίων. Μετὰ τοῦτο προβαίνουν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν ἐκ τοῦ τετραδίου ἀνάγνωσιν κατ' ἄτομον καὶ ἐν χορῷ.

Ὁρθογραφία: Ἀνάγκη ἀπὸ τὰ πρῶτα δῆματα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν νά τεθοῦν αἱ βάσεις τῆς ὀρθογραφίας. Πρὸς τοῦτο πᾶσαν νέαν λέξιν, τὴν ὁποῖαν ἠρμηνεύσαμεν προηγουμένως καὶ ἀπηγγείλαμεν καθαρὰ, γράφομεν ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ζητοῦμεν νά ἀντιγράψουν αὐτὴν οἱ μαθηταὶ τοῦλάχιστον τρις εἰς τὸ τετράδιόν των.

Καλλιγραφία: Ὁ γραφικὸς χαρακτήρ τῶν κατὰ τὸ ἀνωτέρω σύστημα διδασκομένων εἶναι σταθερὸς, φυσικὸς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀρκετὰ ὠραῖος. Οὐχ' ἤττον ὅμως κάμνομεν μερικὰς καλαισθητικὰς ὑποδείξεις καὶ διὰ τοὺς τυχόν ἐπιμένοντας εἰς τὴν κακογραφίαν ἐπαναλαμβάνομεν τὰς ἐπὶ τῶν ἐκτύπων γραμμάτων παιδιὰς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κιναισθητικῆς παραστάσεως.

Μετάβασις εἰς τὸ ἐντυπον βιβλίον. Ἐντὸς 4-6 ἑβδομάδων ἐπιτυγχάνεται ἢ αὐθόρμητος ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ ἢ ἐργασία ὅμως ἐξακολουθεῖ, ὡς ἀνωτέρω, καθ' ὅλον τὸ ἔτος πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν διδασκθέντων. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἢ, ἂν ὑπάρχῃ καιρὸς ἀναλόγως τῆς προόδου τῶν μαθητῶν, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους γίνεται ἢ μετάβασις εἰς ἐντυπον βιβλίον. Ἀλλὰ καὶ τότε δὲν παύει ἢ χρῆσις τοῦ τετραδίου, ἐνθα ἀντιγράφεται μέρος ἐκάστου ἐπεξεργαζομένου κεφαλαίου καὶ αἱ δύσκολαι λέξεις αὐτοῦ.

Κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Ἐλέχθη πολλάκις, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μόνος μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀδηγεῖται εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀποφάσεις του ὑπὸ ἰδανικῶν πατριωτισμοῦ, αὐταπαρνήσεως καὶ ἀνθρωπισμοῦ ἑπαρέθη δὲ πολλάκις μὲ ἀκλόνητον πεποίθησιν, εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἰδανικά ἢ ὀριστικὴ λύσις δυσχερῶν περιστάσεων, ἀκριβῶς ὅπως φροτῶνεται ἐκάστοτε εἰς τὸν Θεὸν τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐξουδετέρωσις ὅλων τῶν ἀνοήτων λαθῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέπεσαν τὰ τέκνα του. Οὕτως ὁ ἰδανισμὸς, δηλαδὴ ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῆς ζωῆς μας θεμελιωδῶν ἐνιαίων κατευθύνσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπήγασαν ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ψυχικοῦ μας ὄργανισμοῦ καὶ ἐνισχύθησαν πιθανῶς ὑπὸ τῶν συνειδητῶν ἢ ὑποσυνειδητῶν κοινωνικῶν ἐπιδράσεων, μορφώσεως, ὑποβολῆς, μιμήσεως κτλ., ἀντὶ νά θεωρεῖται ὅπως καὶ εἶναι, ὁ ἀνώτερος καὶ δυσκολώτερος βαθμὸς τῆς ψυχικῆς ἐξελέξεως, κατέστη τὸ πρόχειρον καταφύγιον παντὸς ὀκνηροῦ δισταγμοῦ καὶ πάσης ἀμελοῦς χειρονομίας. Ὁ αὐτοθουμασμὸς ἐπὶ τῇ ἠθικῇ ταύτῃ τελειότητι ἔφερον ἐκτὸς τῶν ἄλλων τὸ σχολεῖον μας εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ πάσης προσπαιθείας νά ἐξαπλωθῇ καὶ νά ριζώσῃ βαθέως ἐντὸς τῆς κοινωνίας ὅπως ἐπιζητεῖ κάθε ὄργανισμός. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ζωὴ βομβεῖ γύρω εἰς τὸν ἐλεφάντινον πύργον του καὶ αἱ πρακτικαὶ ἀνάγκαι καθίστανται ἐπιτακτικώτεραι διὰ τοὺς τροφίμους του, τὰς ἀνάγκας δὲ ταύτας φαίνονται ἱκανοποιουῦντα περισσότερον τὰ ξένα σχολεῖα. Διότι κατωρθώσαμεν καὶ τοῦτο τὸ ἀξιοπεριεργον, νά συνδυάσωμεν πρὸς τὸν ἄμετρον ἐθνικὸν ἐγωϊσμόν μας, ἐπίσης ἄμετρον θαυμασμόν πρὸς κάθε ξενικόν. Νάναλύσωμεν τὰς αἰτίας τοῦ φαινομένου δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, μέγα μέρος ὅμως αὐτοῦ ἀνάγεται εἰς τὴν ἕνεκα διαφορῶν λόγων ἐπικρατήσιν ξένων ἐθίμων καὶ συρμῶν εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν κεφαλαιωδῶς συνοψίζεται διὰ τῶν ἐξῆς: ὁ ἔχων περισσότερας γνώσεις εἰς ξένας γλώσσας καὶ πρακτικὰς ἱκανότητας καταλλήλους διὰ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποῖαν ζῶμεν, ἐπιβάλλεται ἕνεκα τῆς ἐπιτυχίας του εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἐπιβάλλει ἐπομένως καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς μᾶλλον πνευματικῆς του μορφώσεως. δηλ. τὰς φιλοσοφικὰς, καλλιτεχνικὰς, κτλ. τάσεις τὰς ὁποίας ὑποσυνειδητῶς ὡς ἐπὶ πλεῖστον συναπεκόμισε. Πολλάκις καὶ ἡ μορφὴ μόνον, ἢ ξένη γλῶσσα, ἀντιπροσωπεύουσα ἀρχικῶς τὰν ἄνωτέρω πλεονεκτήματα, γίνεται ἐπιθυμητὴ καὶ ἀπὸ μέσου καθίσταται κύριος σκοπὸς ἄλλως τε ὁ τοιοῦτος μετασχηματισμὸς καὶ μετατόπισις τῶν ἀξιῶν εἶναι συχνὰ φαινόμενα εἰς τὴν ζῶσαν ἐξέλιξιν παντὸς ὄργανισμοῦ, εἴτε ἀτομικοῦ εἴτε συνολικοῦ, ὡς τῆς κοινωνίας. Θάπῃτε ὀλόκληρον ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῆς Ἑλλην. κοινωνίας διὰ νά ἐννοήσωμεν, πῶς κατήντησεν ὁ συνεννοούμενος εἰς τρεῖς ξένας γλώσσας καὶ ἡ

ψελλίζουσα ὀλίγα ἑλεεινὰ Γαλλικὰ καὶ Ἀγγλικὰ δεσποινὶς νὰ θεωρῶνται μορφωμένοι. Τὸ ξηρὸν γεγονός μᾶς ἀρκεῖ ὡς ἡ πρώτη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐρημώνονται τὰν ὀψότερα σχολεῖα μας καὶ τὰ παιδιὰ μεταβαίνουν ἀθρόα εἰς τὰ ξένα· ἀλλὰ ταῦτα μεταχειρίζονται καὶ ἄλλους μαγνήτας : ἡ εὐπροσηγορία τῶν διδασκόντων τὸ ἄμεσον, φαινομενικῶς τοῦλάχιστον, ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ μαθητοῦ, ἡ αἴγλη καὶ ὁ ψευδὴς θόρυβος τῶν διακρίσεων, παρασῆμων καὶ ἀνταμοιβῶν κατὰ τὰς δημοσίας διεξαγομένας ἐξετάσεις, ἡ πολλαπλὴ ἐπιείκεια καὶ ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς καὶ ὡς πρὸς τὴν διαγωγήν, ἡ ὑπόθαλις τῶν εἰς ἑκάστην ἡλικίαν ἰδιαζόντων παθῶν, ἀδυναμιῶν καὶ κλίσεων, ἰδίως τοῦ συναισθηματισμοῦ καὶ τῆς ματαιοδοξίας τῶν θηλέων, ἡ ἄνεσις καὶ εὐρυχωρία τῶν κτιρίων καὶ κήπων, αἱ κοινωνικαὶ διασκεδάσεις καὶ ἡ ἐπαφὴ μὲ τὰς ἐνταῦθα ξένας πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀρχάς, ἐξάπτουσα τὴν φιλοδοξίαν, καὶ ἡ οἰκονομικὴ πολλάκις βοήθεια, εἶναι ὀλίγα τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα καταθέλγουν τοὺς μαθητὰς μας καὶ ἰδίως τὰς μαθητρίδας μας.

Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι γνωστά· δὲν ἐννοῶ τὰς ὀλίγας περιπτώσεις προσηλυτισμοῦ καὶ μεταβολῆς ὑπηκοότητος, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄκρα συμπτώματα εἶναι σχετικῶς σπάνια καὶ δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύουν ὡς ἐπιχείρημα. Πρέπει νὰ καταδειχθῇ, ὅτι πάντοτε ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀκόμῃ ἐπισημοῦς πνευματικῆς υγείας τῶν παιδιῶν κάθε στοιχείου ἀντιμαχομένου πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν παράδοσιν τῆς φυλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, θὰ εἶναι ἀναγκαστικῶς βλαβερὰ. Δύο τρόποι ὑπάρχουν κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ πολιτισμὸς ἑνὸς λαοῦ ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἑνὸς ἄλλου· εἴτε παραλαμβάνει ὁ νεώτερος λαὸς ὠριμμένα στοιχεῖα· τὰ ὁποῖα ἐπεξεργάζεται, ἀφομοιώνει καὶ τὰ μεταχειρίζεται πλέον μόνον ὡς ἀφορμὴν ἢ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον χύνει εἰς τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν ἡ ἰδική του ἰδιοφυΐα, φαντασία, συναίσθημα, κτλ. καθιστᾷ ἀναγκαίαν· εἴτε ὁ ὀψοσδήποτε ὠριμώτερος λαὸς ἐπιβάλλεται καὶ κατακτᾷ οὕτως ἢ ἄλλως τὴν ὅλην πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου ἔθνους, τὴν διαμορφώνει ὡς ἀπόλυτος κύριος καὶ γίνεται οὕτως τὸ πρότυπον πρὸς τὸ ὁποῖον ὅλοι ἀποβλέπουν ὡς πρὸς τὸ ἀπολύτως ὀρθόν· δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν καταπνίγονται τὰ σπέρματα τοῦ αὐτοφυοῦς ἔθνικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις εἶναι ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως χωριστῶν ἔθνικῶν ἐνοτήτων. Εἶναι δυνατὴ ἡ δημιουργία αὐτοφυοῦς νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ; Ἡ συζήτησις τοιοῦτου προβλήματος θὰ μᾶς ἔφερε πολὺ μακρὰν, ἀλλὰ τὸ «ναὶ» τὸ ὁποῖον ἀνεβαίνει ἀυθορμήτως εἰς τὰ στόματα ὅλων περιέχει τὴν πίστιν καὶ τὴν διαίσθησιν ἣτις προμαντεύει τὴν γνῶσιν καὶ προτρέχουσα τὴν δημιουργεῖ. Τοιοῦτος πολιτισμὸς καθιστᾷ περιττὸν κάθε φόβον περὶ ἀποξενώσεως ἢ διαφορετικῆς νοοτροπίας διότι συνδέει διὰ τῶν δημιουργημάτων του τὰς ψυχὰς ὅλων γύρω ἀπὸ ἓνα κεντρικὸν πυρῆνα· καὶ τότε τὸ καθῆκον τοῦ σχολείου εἶναι μόνον νὰ τὸν μεταδίδῃ ὅσον τὸ δυνατόν τελειότερον. Ἄλλ' εἰς ἐποχὰς ζυμώσεως ὡς ἡ ἰδική μας, τὸ σχολεῖον πρέπει, ὅπως καὶ

κάθε ἄλλος κοινωνικὸς ὀργανισμὸς, νὰ δημιουργῇ. Κάθε δύναμις, κάθε ἄτομον ἀφιερούμενον εἰς σκοποὺς ξένους, ἐνῶ χάνει τὴν ζωντανὴν ἐπαφήν μὲ τὰς δυνάμεις τῆς φυλῆς του, κάθε διάνοια ἣτις δὲν μετρᾷ τὰς ἀξίας τῆς ζωῆς μὲ ἰδικὰ τῆς μέτρα, πηγάζοντα ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν ὑποσυνειδητῶν ρευμάτων τὰ ὁποῖα τὴν ἐνώνουν πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας διανοίας, ἀλλὰ τὰς παραλαμβάνει ἠτοιμασμένας ἀπὸ ξένας βουλήσεις καὶ συνηθείας, κάθε ὀργανισμὸς, ἀντανακλῶν τὰς ἐπιδράσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου μὲ τρόπον ἀπροσάρμοστον εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῆ, εἶναι ἀπώλεια. ἰδίως διὰ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν. Ὡστε δὲν εἶναι κυρίως αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας φοβούμεθα ἀπὸ τὰ ξένα σχολεῖα, ἀλλ' ἡ διαφορετικὴ νοοτροπία, ἡ διαφορετικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀξιῶν τῆς· καὶ ὅτι τοιαύτη μεταβολὴ ἐπέρχεται πραγματικῶς, τὸ βλέπομεν εἰς κάθε μας βῆμα.

Δὲν κατηγοροῦμεν κανένα· ἡ προσπάθεια πρὸς διάδοσιν τοῦ ἰδίου πολιτισμοῦ, ἂν καὶ συχνὰ μόνον ὡς μέσον πρὸς οἰκονομικὴν, πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐπικράτησιν χρησιμεύουσα, δὲν στερεῖται εὐγενείας, εἶναι δὲ καὶ φυσικὴ τάσις τῶν λαῶν. Ἀπέναντι ὅμως τῆς καταστάσεως τὴν ὁποίαν ἀτελέστατα καὶ ἐν γενικαῖς μόνον γραμμαῖς ἐσκιαγραφῆσαμεν, ἐπιτακτικὴ ἐγείρεται ἡ ἀνάγκη τῆς δράσεως. Ἄς μὴν αὐταπατώμεθα· ἡ Ἑλληνικὴ ἰδέα, ἡ κατεύθυνσις πρὸς πνευματικὴν αὐτάρκειαν, ἡ διανοητικὴ καὶ ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ συσπείρωσις περὶ ἓνα κεντρικὸν πυρῆνα, ἡ ἐμβάθυνσις καὶ συνειδητοποίησις τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας μόνον δύναται νὰ ἐκπηδήσῃ αὐτοφυὴς πολιτισμὸς, χρειάζεται νὰ διαδοθῇ καὶ νὰ φυρπνισθῇ μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Δὲν πρέπει νὰ φοβηθῶμεν νὰ τὸ δηλώσωμεν· χρειάζεται Ἑλληνικὴ προπαγάνδα ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Καὶ οἱ ἐθέλονταί τῆς ἀπόστολοι θὰ εἶναι πολλοί, ἐπὶ ὅλων τῶν ἐπιπέδων νοήσεως καὶ δράσεως. Ὁ κυριώτερος ὅμως μερικὸς τῆς σκοπὸς πρέπει τὰ εἶναι ἢ κατὰ τὸ δυνατόν Ἑλληνικώτερα μόρφωσις τῆς ἐκάστοτε νέας γενεᾶς· Ἑλληνικὴ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τὴν ὁποίαν ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω· ἢ πατριωτικὴ ρητορεία δὲν θὰ παῖξῃ βέβαια ἐν αὐτῇ τὸν πρωτεύοντα ρόλον.

Ἄλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ τὰ ἔχωμεν, τὰ παιδιὰ μας, νὰ τὰ κρατήσωμεν κοντὰ μας μέχρι τέλους τῆς ψυχοφυσικῆς τῶν ἀναπτύξεως. Πῶς θὰ τὸ κατορθώσωμεν; Πῶς θὰ σταματήσωμεν τὸ παντοτεινὸν ρεῦμα πρὸς ξενισμόν, τὸ ὁποῖον παρασύρει κατ' ἔτος τὸ ἰσχυρότερον αἷμα τῆς φυλῆς μας. Ἄν δύσκολος εἶναι ἡ ὁμοφωνία ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν, τραχυτέρα καθίσταται ἡ διαφωνία, ὅταν συζητοῦνται τὰ μέσα, ἢ συγκεκριμένη πρᾶξις, ἣτις δύναται νὰ στοιχίσῃ θυσίας, ἐνοχλήσεις, προστριβὰς εἰς τὸν καθένα μας, καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς στενῆς τῆς σχέσεως πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, καὶ ἐπομένως τῆς ἀναγκαιότητός τῆς, θολώνεται ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμόν, ἢ καὶ μόνον τὴν φορὰν πρὸς τὸν δρόμον τῆς ὀλιγωτέρας ἀντιστάσεως. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ὑπ' ἑμοῦ προτεινόμενα ἐπιθυμῶ νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὰ προχείρως συμφωνότερα πρὸς ὠρισμένον κύκλον ἰδεῶν καὶ δράσεως. Εὐπρόσδεκτος θὰ εἶναι πᾶσα ἄλλη συμβολὴ καὶ συμπλήρωσις εἰς ταῦτα.

Νὰ καταστήσωμεν τὰ σχολεῖά μας ἀνώτερα ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ὠρίσαμεν ἀνωτέρω, εἶναι εὔκολον νὰ λεχθῆ, δεικνύει ὅμως ἄγνοιαν καὶ ἐπιπολαιότητα. Διότι ἀφ' ἑνὸς μόνον φυσικῆ καὶ ἀβίαστος ἐξέλιξις δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὸν σχολικόν μας ὄργανισμόν, ἀφ' ἑτέρου εἶναι τὸ σχολεῖον πάντοτε καὶ παρὰ τὰς φαινομενικὰς ἐξαιρέσεις εἰς τινὰς ἐποχάς, μᾶλλον ἀποτελεσματικὸν τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται ἢ συντελεστής εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πολλαχῶς εἶναι τὰ σχολεῖά μας πραγματικῶς τελειότερα καὶ ὑπὸ ἔποψιν γνώσεων καὶ ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν ἀρετῶν καὶ ἠθους ἢ ἀμεθοδία, ἢ ἔλλειψις ἐγκυκλοπαιδικότητος καὶ ἢ προσκόλλησις εἰς παλαιότερας προλήψεις, δεισιδαιμονίας καὶ ἀντιλήψεις, εἶναι τὰ συχνότερα ἑλαττώματα τῶν ἀναλαμβάνοντων νὰ διαφωτίσωσι τὴν Ἀνατολήν. Ὡστε καὶ ἂν διὰ μαγικῆς ράβδου ἐτελειοποιούμεν ἀνυπερβλήτως τὰς σχολὰς μας, ὀλίγον θὰ διέφεραν ἀποτελέσματα. Πρὸς τὴν ἀπόλυτον ταύτην μέθοδον ἀντιτίθεται ἡ τῶν ἀντιποίνων, οὕτως εἶπεῖν νὰ ἐφαρμόσωμεν δηλαδή τὰ μέσα ὅσα οἱ ξένοι μεταχειρίζονται. Ἀκουσίως ὀπισθοχωροῦμεν. Ἀλλὰ τότε; Πρῶτα ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ σπάσωμεν τὸν σιδηροῦν κλοιὸν τῆς ὑπεροχῆς μας διὰ τῶν γνώσεων, ὁ ὁποῖος μᾶς καθιστᾷ διὰ τὸ παιδί κᾶτι ἀπροσπέλαστον καὶ ξένον πρὸς κάθε ζωτικόν του συμφέρον. Ἄς τὸ πλησιάσωμεν κοινωνικῶς, ἄς τὸ ἐπηρεάσωμεν διὰ τῆς ὀλλης μας προσωπικότητος μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ ὄγκου τῆς ἐμβριθείας μας. Γνωστὸν εἶναι πόσον εἶναι δραστικὰ ἢ ὑποβολή, τὸ παράδειγμα ἢ μίμησις, πᾶν ὅτι δὲν προσδίδει σκοπιμότητα, πόσον ἀντηχοῦν εἰς τὴν ζωὴν μας ἀπλᾶ καὶ ἀσήμαντα φαινομενικῶς γεγονότα, χρωματισμένα μὲ τοῦ συναισθήματος ἢ τοῦ θαυμασμοῦ τὸν τόνον· καὶ ἀκόμη πόσον ἡ σχολικὴ ζωὴ, στερεωμένη βαθέως εἰς τὴν μνήμην μας ἕνεκα τῆς μεγάλης διαρκείας της καὶ τῆς ἰσχυρᾶς παραληπτικότητος τῆς παιδικῆς ψυχῆς, προσλαμβάνει ἀνεξαλείπτως τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην χροιάν ἀναλόγως μᾶλλον πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς της παράγοντας, πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν διδασκόντων παρὰ πρὸς τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας μᾶς μετέδωκε· καὶ ἀπὸ τὰς γνώσεις πάλιν συγκροτοῦμεν μόνον τὴν χρῆσιν ποῦ ἠδυνήθημεν νὰ κάμωμεν αὐτῶν καὶ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν ποῦ μᾶς ἐβοήθησαν νὰποκτήσωμεν.

Ἄς προσπαθῆσωμεν λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν σημαντικὸν εἰς τὴν ἐργασίαν μας, ὅτι καὶ πραγματικῶς εἶναι τοιοῦτον ἄς συνειθίσωμεν εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι οἱ γύρω μας μικροὶ ὄργανισμοὶ ἀτενίζουσιν διαρκῶς πρὸς ἡμᾶς καὶ μᾶς παρακολουθοῦν μὲ μεγαλυτέραν περιέργειαν καὶ ἐνδιαφέρον ἐκτὸς τοῦ μαθήματος παρὰ ὅταν τοῦ φορτώνωμεν γεγονότα τῆς ἱστορίας ἢ ἐτυμολογικὰς παρατηρήσεις· καὶ ἄς θελήσωμεν νὰ γείνωμεν ἡμεῖς διὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωντανῆς μας προσωπικότητος καὶ ὄχι διὰ τῶν διπλωμάτων ἢ τῆς αὐστηρότητός μας τὰ ἰδανικὰ πρότυπα ποῦ θὰ ρυθμίσουσιν πολλάκις ἀκουσίως τῶν ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς τὴν ὄλην στάσιν τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν ζωὴν. Ἄλλ' ἡμεῖς εἴμεθα μόνον ἄτομα καὶ δὲν ἔχομεν κατὰ τὸ ἔργον μας σημασίαν παρὰ ὅταν γίνωμεν ἐνωτικοὶ κρίκοι μεταξὺ

τῆς στενῆς ἀκόμη ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς συνολικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς μας· καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῆ ἂν καὶ στηρίζεται ἐπὶ αὐτῶν τῶν βάσεων τῆς ζωῆς, ἐπὶ τῆς κληρονομηθείσης γενικῆς καὶ πνευματικῆς ἰδιοσυγκρασίας, γίνεται ἀληθινὴ μόνον, ὅταν συνειδητῶς τὴν παραλάβωμεν ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τῆς ψυχικῆς μας ζωῆς· ὅταν μὲ τὴν σκέψιν μας τὴν συλλάβωμεν καὶ ὕστερα θερμάνῃ ἢ καρδιά μας αὐτὸ ποῦ ὁ νοῦς δυνατὰ συνέλαβεν, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ μέγας μας ποιητής. Ἀλλὰ εἰς τὴν μετάγγισιν αὐτὴν τῆς ψυχῆς ἐνὸς ἔθνους ὡσὰν τοῦ ἰδιοῦ μας εἰς τὴν μικρὰν καρδίαν τῶν μαθητῶν ἔχομεν νὰ διαλέξωμεν ὅτι ὠραιότερον καὶ ἀγνώτερον, διότι ἡ ἀσχημία πληγώνει περισσότερον εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν· καὶ ἔδῳ ἀρχίζει τὸ δημιουργικόν μας ἔργον· ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸ παιδί ἡ σχέσις του αὐτῆ μὲ τὴν φυλὴν του ὡς ἀφόρητον καὶ ἐπαίσαντον βῆρος ἢ ὡς ἡ χρυσὴ κλωστή ποῦ κρατεῖ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ὅποιος ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μας μπορεῖ εἰς τὴν γεμάτην κυνικὴν ἀδιαφορίαν ἐρώτησιν: ἐγὼ θὰ σώσω τὸ Ρωμαῖκο; νᾶπαντήσῃ μὲ τὸν μυστικὸν παλμόν τῆς ἐνότητος αὐτῆς πρὸς τὴν φυλὴν του: «ναί. ἐγώ, καὶ σύ, καὶ ὁ ἄλλος· καὶ ὁποῖος τὸ αἰσθάνεται περισσότερον, φέρει καὶ τὴν μεγαλυτέραν εὐθύνην» ἐκεῖνος εἶναι ἀσφαλῆς ἀπὸ κάθε ξένην ἐπίδρασιν.

Αὐτὰ εἶναι τὰ βαθύτερα θεμέλια, ὅπου θὰ στηριχθῆ μία ἐργασία πρὸς τὸν ὄψιν τῆς φυλῆς μας, μὲ τὸ αἷμα ποῦ τῆς φεύγει, μία Ἑλληνικὴ προπαγάνδα. Ἴσως φανοῦν πολὺ μακρὰν τῆς ἀμέσου ἀνάγκης ποῦ φωνάζει. Ἀλλὰ ὅπως πάντοτε τὰ πρόχειρα μέσα εἶναι μᾶλλον ἐπικίνδυνα· μᾶς ἀποπλανοῦν καὶ νομίζομεν ὅτι κᾶτι γίνεται.

Παραλλήλως πρὸς τὴν διαρκῆ μας αὐτὴν καὶ σχεδὸν ὑποσυνειδητὴν διὰ τοὺς μαθητὰς ἐργασίαν, πρέπει νὰ βαίνη καὶ ὁ λόγος, ἡ παραινεσις, ἡ διαφώτισις. Συσκέψεις καὶ συζητήσεις μετὰ τῶν μαθητῶν ἰδίως ὅσων πρόκειται ἐντὸς ὀλίγου ν' ἀποφοιτήσουν, κατάδειξις τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους ἄλλως διατρέχουν, παραδείγματα, θὰ ἦσαν χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα εἰς κάθε σχολεῖον. Καὶ ἀκόμη: ἡ στενὴ σχέσις τοῦ σχολείου πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τὸ ἄμεσον κοινωνικὸν περιβάλλον τοῦ μαθητοῦ, καὶ αἱ διαλέξεις ἢ αἱ κατ' ἰδίαν συνομιλίαν πρὸς κάθε μητέρα, θὰ μᾶς διαφωτίσουν συχνὰ ὡς πρὸς τοὺς λόγους, οἵτινες παρακινοῦν τὸ παιδί νὰ λάβῃ τοιαύτην ἀπόφασιν, καὶ συγχρόνως θὰ μᾶς δώσουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰς ἐπηρεάσωμεν ἡμεῖς βαθέως καὶ ὡς πρὸς τὸ παιδί τῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδικὴν τῶν ζωὴν.

Κᾶτι ἄλλο φαίνεται τόσον ἀμέσως ἐνδεικνύμενον: νὰ παράσχωμεν ἡμεῖς εἰς τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἐγκαταλείπουν τὰ παιδιά μας: τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν. Αὐτὸ γίνεται ἤδη εἰς τόσην ἀκτῖνα τοῦλάχιστον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὥστε δὲν πιστεύω νὰ χρειάζεται νὰ τονισθῆ περισσότερον Περὶ τῆς θέσεως τῶν ξένων γλωσσῶν εἰς τὸ πρόγραμμα καὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα συχνὰ καθιστοῦν ἄκαρπον τὴν διδασκαλίαν τῶν, ἐλπίζω νὰ πραγματευθῶ εἰς

ιδιαίτερον άρθρον. Μόνον αὐτὸ μοῦ φαίνεται εἶναι φυσικὸν καὶ αὐτονόητον ὡς ἀξίωμα: Διὰ λαὸν μὲ ἀντιληπτικότητα καὶ κλίσιν πρὸς κάθε πνευματ. ἐργασίαν ὡς ὁ Ἑλληνικὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀνυπέρβλητος δυσκολία ἢ ἐκμάθησις ὀλίγων ξένων φθόγγων καὶ τῶν συνδυασμῶν αὐτῶν, πρὸς ἀπλὴν πρακτικὴν συνεννόησιν ἢ τυπικὴν ἐμπορικὴν ἐργασίαν.

Ε. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ΤΟ ΣΟΥΗΔΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

1) ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ LING

Ἴδρυτής τοῦ Σουηδικοῦ γυμναστικοῦ συστήματος εἶναι ὁ Ling. Οὗτος ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν τότε γυμναστικὴν κίνησιν ἐμελέτησε τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν, τὰ ὁποῖα ἀνέφερον περὶ Γυμναστικῆς. Καὶ ἀφοῦ ὡς εἰδικὸς ἐγνώρισε τὸν ἀνθρώπινον ὄργανισμὸν καὶ τὰς κινήσεις ἀπὸ ἀνατομικῆς, φυσιολογικῆς καὶ μηχανικῆς ἀπόψεως κατώρθωσε νὰ καταστρώσῃ, ἔχων ὡς βάσιν τὴν γυμναστικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἴδιον γυμναστικὸν σύστημα διάφορον τοῦ Γερμανικοῦ.

Τὸ σύστημά του τελειοποιήθην ὑπὸ τῶν διαδόχων του ἀκολουθεῖ πάντοτε τὰς προσόδους τῆς βιολογίας καὶ ὑγιεινῆς καὶ ἐκπληροῖ κάλλιστα τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς γυμναστικῆς, διότι φροντίζει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑγίαν καὶ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, καὶ συγχρόνως δυναμώνει τὰ αναπνευστικὰ ὄργανα.

Ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες ὡς οἱ φυσιολόγοι Mosso, Lagrange καὶ Demen / συνιστοῦν τὸ αὐτὸ σύστημα ὡς τὸ ἄριστον, δυνάμενον νὰ φέρῃ τὴν καλὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν, δηλαδὴ σταθερὰν ὑγίαν, ἔκτακτον ζωτικότητα, πόθον δυνατὸν καὶ θάρρος πρὸς δρᾶσιν κατὰ τὰς δυσκόλους τοῦ βίου περιστάσεις, εὐκίνησιαν, ἐπιδεξιότητα, ἀκρίβειαν, χάριν, ἰσχύν, ἀντοχὴν καὶ δύναμιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν, σκληραγωγίαν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κόπου καὶ τῶν ἐνοχλήσεων τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν στερήσεων τοῦ βίου τελείαν συμμετρίαν τῶν μερῶν τοῦ σώματος ἀκριβῆ καὶ ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, σωματικὴν ὠραιότητα καὶ ἀνάλογον διανοητικὴν ἀνάπτυξιν.

2) ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ συστήματος τούτου, ἀναφέρει ἐν ἐκτάσει ὁ κ. I. Χρυσάφης εἰς τὸ γυμναστικὸν του ἔργον, τὸ ἐπιγραφόμενον «ἡ γυμναστικὴ κατὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα».

Οἱ ἰατροὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα τῆς Σουηδικῆς γυμναστικῆς κρίνουν τὸ σύστημα τοῦτο ὡς τὸ ἄριστον καὶ τούτου τὴν εἰσαγωγὴν προτείνουν εἰς τὰ σχολεῖα. Ὁ ἰατρὸς Ph. Tissié, ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς κατὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα ἐν Γαλλίᾳ, εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ἐσχάτως συγκληθὲν συνέδριον τῆς Φυσικῆς ἀγωγῆς ὁμιλῶν περὶ τελειοποιήσεως τῆς Φυλῆς, ὑπὸ τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς λέγει ὅτι «τὰ ἄλλα συστήματα ζητοῦν νὰ μορφώσουν χαρακτῆρα ἀρρενωπὸν καὶ μένος πολεμικόν. Δύναμιν ὑπερφυσικὴν ἐπιζητοῦν. Ἄλλ' ἡ δύναμις αὕτη ἢ ὑπερφυσικὴ καὶ σχεδὸν κτηνώδης δὲν εἶναι ἢ ἱκανοποιητικὴ, διότι ἐξαλείφεται ὁ κανονιστικὸς καὶ ὁ ἐξανθρωπιστικὸς χαρακτῆρ τῆς ἀγωγῆς. Ἡ δύναμις δὲν εἶναι ὑγεία, λέγει ὁ Τισσιέ, ἀλλ' ἡ ὑγεία εἶναι ἡ σωματικὴ ἁρμονία καὶ συμμετρία. Ἡ φυλὴ ζημιούται μὲ τὸν ἀθλητισμὸν, διότι ὅλοι οἱ ἀθληταὶ ἀποθνήσκουν νέοι καὶ φθισικοί. Τὸ Σουηδικὸν σύστημα τοῦναντίον ἔφερεν ἱκανοποιητικὰ διὰ τὴν φυλὴν ἀποτελέσματα. Τὸ καχεκτικὸν καὶ μαρασμένον Σουηδικὸν ἔθνος ἔλαβε νέαν ζωὴν εἰς διάστημα ἑκατὸν ἐτῶν. Ἡ Σουηδία ἔζησε καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα ἐν εἰρήνῃ, διότι σκοπὸς τοῦ συστήματος δὲν εἶναι νὰ μορφώσῃ πολεμικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἐπιζητεῖ τὴν καλλιέργειαν τῆς φυσικῆς δυνάμεως, τῆς δυνάμεως ποῦ ὠφελεῖ καὶ εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον δρᾷ ἐπωφελέστατα ἐν σώματι ὑγιεῖ.

Ὅτι τὸ Σουηδικὸν σύστημα ὑπερέχει τῶν ἄλλων δείκνυται ἀπὸ τὰς καθοριζομένας ἀσκήσεις. Ἐν αὐτῷ ἐπιζητεῖται ἡ ἀσκήσις ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος φυσιολογικῶς, δηλαδὴ μεθοδικῶς καὶ ἀναλόγως καὶ μὲ ἔντασιν μικράν, χωρὶς ἢ ἀσκήσις νὰ φέρῃ κόπωσιν εἰς τὸ σῶμα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σύστημα θεωρεῖται κατάλληλον δι' ὅλας τὰς κλάσεις καὶ δι' ὅλας τὰς ἡλικίας καὶ διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Ὅλοι γυμνάζονται μὲ τὸ σύστημα αὐτό, χωρὶς οὐδεμίαν εἰς τὸν ὄργανισμὸν αὐτῶν νὰ ἐπέλθῃ βλάβη, ἀλλ' εἰς ὅλους ἡ σχετικὴ ὠφέλεια.

3) Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Ὅλος τοῦναντίον συμβαίνει εἰς τὸ Γερμανικὸν σύστημα. Εἰς αὐτὸ μόνον οἱ πεπροικισμένοι ὑπὸ τῆς φύσεως δι' ἰδιαιτέρων σωματικῶν χαρισμάτων δύνανται νὰ γυμνασθοῦν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐντάσεως τῶν ἀσκήσεων. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὸ Γερμανικὸν ἐπιδιώκεται ἡ μονομέρεια, διότι διὰ τῶν ἀσκήσεων του ἐπέροχεται δυσανάλογος ἀνάπτυξις εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος, εἰς ἄλλους εἰς τοὺς πόδας, εἰς ἄλλους εἰς τὰς χεῖρας, εἰς ἄλλους εἰς τὸ στῆθος. Ἡ δυσἁρμονία τοῦ σώματος εἶναι ἀσθένεια.

“Οτι δὲ τὸ γερμανικὸν σύστημα φέρει κόπωσιν οὐδεμίαν ἀμφιβολία ὑπάρχει. Καὶ ἐγὼ ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην διδάξας κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο καὶ μόνον ἐλευθέρως ἀσκήσεις μεταχειριζόμενος παρατήρησα, ὅτι ὄχι μόνον κόπωσιν φέρει ἀλλὰ καὶ ἀνίαν καὶ ἀπέχθειαν τῶν μαθητῶν πρὸς τὸ μάθημα, διότι ἡ κόπωσις διαρκεῖ ὀλοκλήρους ἡμέρας. Ὅλως τὰ ἐνάντια παρατήρησα κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, καθ’ ἣν διδάσκω κατὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα. Οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς τὰ ὄργανα ἀκόμη ἀσκούμενοι οὐδεμίαν αἰσθάνονται κόπωσιν. Μετὰ χαρᾶς προσέρχονται εἰς τὸ μάθημα μὲ ὅλα τὰ προβαλλόμενα παρὰ διαφορῶν ἐμπόδια μετ’ εὐχαριστήσεως ὑποτάσσονται εἰς τὴν δῆθεν αὐστηρὰν πειθαρχίαν καὶ μετὰ ζήλου ἐκτελοῦν τὰς ἀσκήσεις. Μετὰ τὸ μάθημα ἀποκτοῦν τόσῃν ζωηρότητα, ὥστε ὄχι μόνον φαιδροὶ ἀπὸ τὸ γυμναστήριον ἀπέρχονται ἀλλὰ καὶ μὲ κάποιαν λύπην, διότι δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἄλλην ἡμέραν μάθημα γυμναστικῆς, ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας.

4) Η ΩΦΕΛΕΙΑ

Οἱ ἀσκούμενοι μὲ τὸ Γερμανικὸν σύστημα δὲν ἔχουν τίποτε ἄλλο νὰ ἐπιδείξουν παρὰ τοὺς ἐξογκωμένους μῦς τοῦ βραχίονος. Ἡ δὲ δύναμις αὕτη δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ. Οἱ μὲ τὸ Σουηδικὸν σύστημα ἀσκούμενοι ἀποκτοῦν συμμετρίαν καθολικῆς μυϊκῆς ἀναπτύξεως, εὗρυνσιν στήθους, βάδισμα ὑπερήφανον καὶ σταθερὸν καὶ παράστημα τέλειον. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐπιτυγχάνονται εὐθύς, δι’ αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀποθαρρύνωνται οἱ ἀσκούμενοι, διότι δὲν ἠμποροῦν τόσον ἐγκαίρως ὅσον οἱ ἄλλοι, νὰ ἐπιδείξουν τὰ ἐκ τῆς γυμναστικῆς τῶν ὠφελήματα. Ἐπιτυγχάνονται μόνον κατόπιν συστηματικῆς καθημερινῆς ἐξασκήσεως, ὅπως τοῦτο παρατήρησα κατὰ τὸ 1912-13 εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμναστηρίου Ἐρμουῦ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς μαθητὰς τοῦ σχολείου τῆς κοινότητος Πέραν, ἂν καὶ δις τῆς ἐβδομάδος ἐγυμνάζοντο, παρατήρησα ἐλάττωσιν κοπώσεως, ἀπαλλαγὴν αὐπνίας καὶ νευρικότητος καὶ θεραπείαν ἐλαφρῶν τινῶν σωματικῶν ἀτελειῶν. Εἰς δὲ μαθητῆς μου τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, μοὶ ἔλεγεν, ὅτι ὀλίγη γυμναστικὴ κατὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν ἔφερεν ὅλως διαφορετικὴν διάθεσιν καὶ ζωηρότητα εἰς τὸ σῶμά του.

Καὶ πολλαὶ ἄλλαι ὠφέλειαι ἴσως ἐπῆλθον, αἱ ὁποῖαι μόνον εἰς εἰδικὸν φυσιολόγον γίνονται ἀντιληπταί. Ὁ φυσιολόγος δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ἀποτελεσματικότητος ἐκάστης ἀσκήσεως ἐπὶ τοῦ ἀσκουμένου. Φυσιολόγος ἰατρὸς πρέπει νὰ ἐπιστατῇ καὶ ἐπιβλέπῃ τὰς ἀσκήσεις τῶν ἀθλητικῶν σωματείων καὶ τὰ ἀθλητικὰ παίγνια, διότι μερικαὶ δυνατὸν νὰ εἶναι ὠφέλιμοι διὰ τινὰς καὶ ἐπιβλαβεῖς δι’ ἄλλους.

Ὁ πραγματικὸς νόμος τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς εἶναι «ἐκάστος κατὰ τὴν δύναμίν του».

Πόσαι καρδιακαὶ παθήσεις—καὶ τὰ παραδείγματα δὲν εἶναι σπάνια—ἐπῆλ-

θον ἀπὸ ἀποτόμους καὶ ἐντόνους ἀσκήσεις. Τὸ τοιοῦτον δὲν συμβαίνει βέβαια εἰς τοὺς ἀσκουμένους μὲ τὸ Σουηδικὸν σύστημα, διότι ὅλαι σχεδὸν αἱ ἀσκήσεις εἶναι βραδεῖαι. Δι’ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐκτελῶνται μὲ τόσῃν ἔντασιν, ὅσῃν ἐπιτρέπει ἡ δύναμις ἐκάστου. Εἶναι μέγα σφάλμα νὰ ἐπιζητῆται ὑπὸ τοῦ γυμνάζοντος ἡ ταχεῖα καὶ ρυθμικὴ ἐκτέλεσις πασῶν τῶν ἀσκήσεων, ὅπως συμβαίνει συνήθως. Βεβαίως ὅταν ὁμάς ἀσκηθῇ, ἐπὶ ἔτη πολλὰ καθημερινῶς, αὕτη θὰ δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἰσοταχεῖς καὶ ρυθμικὰς κινήσεις. Ἀλλ’ ἕως ὅτου ἐπιτύχωμεν τοῦτο θὰ ἀργήσωμεν πολὺ, διότι ἡ γυμναστικὴ παρ’ ἡμῖν εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα.

Καλὸν ὅμως θὰ εἶναι ὁ γυμνάζων διὰ τῆς μελέτης νὰ κατορθώσῃ νὰ διακρίνῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀποκτηθεῖσαν ὠφέλειαν. Καὶ τοῦτο θὰ κατορθοῦτο ἂν εἶχε ἐκάστη σχολὴ ἢ ἕκαστον σωματεῖον τὸ ἀνθρωπομετρικὸν ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποῖου γίνεται ἀντιληπτὴ καὶ ἡ ὠφέλεια ἐκάστης ἡμερησίας γυμνάσεως.

5) Η ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΣ

Γύμνασις καλεῖται τὸ πλῆθος τῶν ἀσκήσεων ἐκάστου γυμναστικοῦ μαθήματος. Ἡ διάταξις δὲ τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ φέρῃ σύμμετρον ἐνίσχυσιν καὶ ἀνάπτυξιν ἐπὶ πάντων τῶν μερῶν τοῦ σώματος.

Ἡ σύνθεσις τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως πρέπει νὰ εἶναι φυσιολογικὴ, νὰ περιλαμβάνῃ δηλαδὴ ἀσκήσεις σκοπίμους αὗται δὲ νὰ γίνωνται μεθοδικῶς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιφέρουν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην καταπόνησιν.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα περιλαμβάνει πολλὰ μυϊκὰ συστήματα τὸ Σουηδικὸν σύστημα διαιρεῖ τὰς ἀσκήσεις εἰς ἑννέα κατηγορίας: α’) τὰς προασκήσεις, β’) τὰς ὑπερεκτάσεις, γ’) τὰς ἐξαρτήσεις, δ’) τὰς ἰσορροπίας, ε’) τὰς ἀσκήσεις τῶν μυῶν τοῦ αὐχένου, τῶν ὠμων καὶ τῆς ράχως, στ’) τὰς ἀσκήσεις τῶν κοιλιακῶν μυῶν, ζ’) τὰς ἀσκήσεις τῶν πλαγίων μυῶν τοῦ κορμοῦ η’) τὰς ἐλευθέρως μετατοπίσεις ὀλοκλήρου τοῦ σώματος καὶ θ’) τὰς ἀναπνευστικὰς καὶ ἀποθεραπευτικὰς ἀσκήσεις. Ἐκάστη κατηγορία περιλαμβάνει πολλὰ εἶδη ἀσκήσεων.

Ἡ ἡμερησία γύμνασις πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ φυσιολογικὸν συνδυασμὸν ἀσκήσεων ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν καθ’ ὠρισμένην τάξιν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς προόδου τῶν γυμναζομένων. Ἀποβλέπουν δὲ αἱ ἀσκήσεις α’) εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ σώματος, β’) εἰς τὴν καθολικὴν ἐξάσκησιν, γ’) εἰς τὴν τοπικὴν ἐξάσκησιν, δ’) εἰς τὴν πρακτικὴν χρῆσιν καὶ ε’) εἰς τὴν ἀποθεραπείαν τοῦ σώματος.

6) ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΓΥΜΝΑΣΕΩΣ

Ἡ παρασκευὴ τοῦ σώματος περιλαμβάνει τὰς προασκήσεις μόνον. Ἡ καθολικὴ ἐξάσκησις περιλαμβάνει τὰς ὑπερεκτάσεις, τὰς ἐξαρτήσεις καὶ τὰς ἰσορρο-

πίας. Ἡ τοπικὴ ἐξάσκησης περιλαμβάνει τὰς ἀσκήσεις τῶν μυῶν τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κορμοῦ, δηλαδὴ τῶν μυῶν τοῦ αὐχένου, τῶν ὤμων καὶ τῆς θάλασσης, τὰς ἀσκήσεις τῶν κοιλιακῶν μυῶν καὶ τὰς ἀσκήσεις τῶν πλαγίων μυῶν τοῦ κορμοῦ. Ἡ πρακτικὴ χρῆσις περιλαμβάνει τὰς ἐλευθέρως μετατοπίσεις ὀλοκλήρου τοῦ σώματος, δηλαδὴ βαδίσαις, δρόμον, ἄλματα, ἀγωνιστικὰς ἀσκήσεις καὶ παιδιὰς. Ἡ δὲ ἀποθεραπεία τοῦ σώματος περιλαμβάνει τὰς ἀναπνευστικὰς καὶ τὰς ἀποθεραπευτικὰς ἀσκήσεις. Ὁ κ. Χρυσάφης ἐν ἐκτάσει πραγματεύεται τὸν σκοπὸν ἐκάστης κατηγορίας.

Αἱ **προασκήσεις** ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐλαφρὰν ἐξάσκησιν ὀλοκλήρου τοῦ σώματος, δηλαδὴ παρέχουν εὐκίνησιαν καὶ εὐκαμψίαν τῶν ἀρθρώσεων τῶν ἄκρων, αὐξάνουν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ σώματος, κανονίζουν τὴν κυκλοφορίαν αἵματος, ἐλαττώνουν τὴν ὑπεραιμίαν τῆς κεφαλῆς καὶ προπαρασκευάζουν οὕτω τὸ σῶμα διὰ τὰς ἐντόνους ἀσκήσεις τῶν ἄλλων κατηγοριῶν. Περιλαμβάνουν δὲ α) ἐλαφρὰς ἀσκήσεις τῶν ποδῶν, β) ἐλαφρὰς ἀσκήσεις τῶν χειρῶν, γ) ὀλιγίστας ἀσκήσεις τοῦ αὐχένου, δ) ἐλαφρὰς ἀσκήσεις τοῦ κορμοῦ, δηλαδὴ προκύψεις, ἐλαφρὰς ἐκτάσεις ὀπίσω, στροφὰς καὶ κάμψεις τοῦ κορμοῦ καὶ ε) ἐντόνους ἀσκήσεις τῶν ποδῶν.

Ἡ καθολικὴ τοῦ σώματος ἐξάσκησης ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξάσκησιν ὀλοκλήρου τοῦ μυϊκοῦ συστήματος. Αἱ ὑπερεκτάσεις γυμνάζουν δι' ἰσχυρῶν συγχρόνων συστολῶν ὅλους τοὺς ἐκτατήρας μῦς, αἱ ἐξαρτήσεις ἀσκοῦν ἐκ περιτροπῆς τὰ διάφορα ἀρθροίσημα τῶν καμπτήρων μυῶν, αἱ δὲ ἰσορροπία γυμνάζουν καὶ τὰ δύο συγχρόνως μυϊκὰ συστήματα. Αἱ συστολαὶ τῶν ἐκτατήρων μυῶν διατείνουν τοὺς καμπτήρας, καθιστοῦν ἐλαστικὴν τὴν σπονδυλικὴν στήλην, εὐρύνουν τὴν θωρακικὴν κοιλότητα καὶ κανονίζουν τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Αἱ συστολαὶ τῶν καμπτήρων δίδουν χάριν καὶ εὐτονίαν εἰς τὸ σῶμα καὶ συντελοῦν εἰς τελειοποίησιν τοῦ παραστήματος.

Ἡ τοπικὴ τοῦ σώματος ἐξάσκησης ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀσκήσιν ὀρισμένων μερῶν τοῦ σώματος διὰ νὰ διαπλασθῇ αὐτὸ ἁρμονικῶς. Διὰ τῶν ἀσκήσεων τῶν μυῶν τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κορμοῦ ἐπιδιώκεται ἡ θεραπεία τῆς δυσμορφίας τοῦ κορμοῦ, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς διαίτης, ἐξ ἐλαττωματικῶν στάσεων καὶ κινήσεων καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων λόγων, ἐξασφαλίζονται δὲ καὶ ὀρθοσωματικὰ ἀποτελέσματα διὰ τοῦ εὐθειασμοῦ τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Αἱ ἀσκήσεις τῶν κοιλιακῶν μυῶν τονώνουν τὰ πεπτικὰ ὄργανα, διευκολύνουν τὸ ἔργον τῶν καὶ εὐρύνουν τὸν θώρακα. Αἱ ἀσκήσεις τῶν πλαγίων μυῶν τοῦ κορμοῦ αὐξάνουν τὴν εὐκίνησιαν τῶν πλευρῶν, φέρουν ἀμφιδεξιότητα καὶ ἀπόλυτον συμμετρίαν εἰς τὸ σῶμα, ἔχουν δὲ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς ἀσκήσεις τῶν κοιλιακῶν μυῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων.

Τὴν μυϊκὴν ἰσχύν, τὴν ὁποίαν τὸ σῶμα ἀποκτᾷ διὰ τῶν μεθοδικῶν ἀσκήσεων, χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς βιωτικὰς του ἀνάγκας. Τὸ Σουηδικὸν

σύστημα διὰ τῆς **πρακτικῆς τοῦ σώματος ἀσκήσεως** διδάσκει πῶς χρησιμοποιεῖται αὕτη πρὸς διαφόρους βιωτικούς σκοπούς. Τὸ σῶμα τοῦ ἀγυμνάστου ἔχον τὴν ἀπαιτουμένην μυϊκὴν ἰσχύν ἐκτελεῖ τὰς φυσικὰς αὐτὰς κινήσεις, ἀλλ' ὅχι τόσον εὐσχήμως καὶ ἐντόνως οὔτε μὲ τὴν ἀπαιτουμένην εὐκίνησιαν καὶ ἀκρίβειαν. Ἡ Σουηδικὴ λοιπὸν γυμναστικὴ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ταῦτα ὑποβάλλει τὰς φυσικὰς ταύτας ἀσκήσεις εἰς κανόνας καὶ μεθόδους.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον κυρίως ἐπιδιώκεται διὰ τῶν ἀσκήσεων τούτων εἶναι ἡ κυριαρχία τῆς βουλήσεως ἐπὶ τῶν σωματικῶν δυνάμεων. Ἀσκοῦνται αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, ἡ θέλησις, ἡ αὐτενέργεια, τὸ θάρρος καὶ ἡ τόλμη, ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία. Δι' αὐτῶν ἀναπτύσσεται τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀρμονικῆς συνεργασίας καὶ διδάσκειται ἡ κοινωνικὴ εὐπρέπεια. Ὡστε συντελοῦν καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ καλοῦ χαρακτήρος.

Ὑπάγονται δὲ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην αἱ βαδίσαις, ὁ δρόμος, τὰ ἄλματα, αἱ παιδιὰ καὶ αἱ ἀγωνιστικὰ ἀσκήσεις, δηλαδὴ ὅλα τὰ ἀρχαῖα ἀγωνίσματα, ἀκόντιον, δισκοβολία, λιθοβολία, σφαιροβολία καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ Sport.

Ἀλλὰ τὸ Σουηδικὸν σύστημα ἐπιζητεῖ, ἵνα αἱ ἀγωνιστικὰ ἀσκήσεις ἐκτελοῦνται ταυτοχρόνως ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν ἀσκουμένων, ὅπως ταυτοχρόνως ἐκτελοῦνται ὅλα αἱ ἀσκήσεις ἐκάστης ἡμερησίας γυμνάσεως κατὰ βαθμολογικὴν τάξιν καὶ σειρᾶν. Δὲν ἐπιτρέπει ποσῶς ἄλλοι τῶν ἀσκουμένων νὰ ἀσκῶνται εἰς ἰσορροπίας καὶ ἄλλοι εἰς ὑπερεκτάσεις, οὔτε νὰ παραλείπηται καμμία τῶν ἐννέα κατηγοριῶν τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως. Τὸ πολὺ ἐπιτρέπει διὰ λόγους ὑγιεινοῦς τὴν ἀλλαγὴν τῆς σειρᾶς ἐνίων κατηγοριῶν. Δὲν ἐπιτρέπει ἐπίσης καὶ τὴν μονομέρειαν καὶ τὴν ἐπίδοσιν εἰς ἓνα μόνον ἀγώνισμα, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἀθλητισμόν, διότι οὗτος φέρει μεγίστην βλάβην εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

7) Η ΑΠΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως σκοπὸν ἔχει νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σῶμα εἰς τὴν φυσιολογικὴν του κατάστασιν ἀπὸ τὴν καθολικὴν διέγερσιν, εἰς ἣν εἶχεν ἔλθει ἐκ τῆς ἐντόνου μυϊκῆς ἐργασίας διὰ τῶν γενομένων ἀσκήσεων. Πρὸς τοῦτο τίθενται εἰς ἐλαφρὰν λειτουργίαν ὅλα τὰ μυϊκὰ ἀρθροίσημα δι' ἀσκήσεων, αἵτινες ὀνομάζονται ἀποθεραπευτικαί. Αἱ ἀποτελεσματικώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ ἀναπνευστικαί, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ ἡ πλήρης ἐκτέλεσις τῆς ἀναπνοῆς. Τὸ σπουδαιότερον δὲ μέλημα τῆς Σουηδικῆς γυμναστικῆς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ στήθους. Καὶ εἰς ἄλλας ἀσκήσεις τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως ἀσκοῦνται τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα καὶ κυρίως ἡ σπονδυλικὴ στήλη καὶ αἱ πλευραί, ἀλλὰ διὰ τῶν ἰδιαίτερων ἀναπνευστικῶν ἀσκήσεων ἐπιδιώκεται ἡ διευκόλυνσις τῆς κυκλοφορίας, ἡ εὐκίνησις καὶ εὐρύνσις τῆς θωρακικῆς κοιλότητος καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ἀναπνοῆς μέχρις αὐτῶν τῶν

θητικά ἐκδρομαί, μαθητικοὶ χοροὶ καὶ συναυλῖαι καὶ ἄλλα παραπλήσια εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ φέρουν τὸ ἀπαιτούμενον χοῦμα.

ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Βεβαίως ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀπαραιτήτων διὰ μίαν Ἀστικήν σχολὴν γυμναστικῶν ὀργάνων. Εἰς τὸ Σουηδικὸν σύστημα τὸ καλύτερον γυμναστικὸν ὄργανον εἶναι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτυγχάνεται ἐγκαίρως ὁ διορθωτικὸς σκοπὸς τοῦ συστήματος ἄνευ τῶν εἰδικῶν ὀργάνων. Ἡ κύφωσις εἰς τὰ τέκνα μας εἶναι κληρονομική. Τὴν αὔξησιν αὐτῆς ἐπιβοηθοῦν καὶ τὰ ἀκατάλληλα καὶ ἀνθυγιεινὰ θρανία καὶ καθίσματα. Ἐχω παρατηρήσει ὅτι ἐπὶ 100 μαθητῶν οἱ 80 καὶ πλέον ἴσως ἔχουν δυσμορφίας σωματικὰς καὶ μάλιστα κυφώσεως. Τελεία τῶν χειρῶν ἀνάτασις εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς εἶναι ἀδύνατος. Ὅταν ὁμως ὑπάρχουν τὰ εἰδικὰ ὄργανα, αἱ ἀσκήσεις αὐταὶ ἐκτελούμεναι κανονικώτερον, ἢ δὲ κύφωσις σιγὰ σιγὰ ἐλαττοῦται καὶ τέλος ἐκλείπει.

12 Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑ ΤΑ ΚΟΡΑΣΙΑ

Ἐκεῖνο ὁμως τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιζητήσωμεν πρωτίστως εἶναι ἡ εἰσαγωγή τοῦ μαθήματος τῆς γυμναστικῆς εἰς τὰ Παρθεναγωγεῖά μας καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γυμναστικῆς ὑπὸ τῶν νεανίδων μας.

Τὰ πλεῖστα τῶν Παρθεναγωγείων μας δυστυχῶς δὲν ἀναγράφουν κἄν τὸ μάθημα τοῦτο εἰς τὰ προγράμματά των· τὸ θεωροῦν ὅλως περιττόν. Ὁ ἰατρὸς Ph. Tissié εἶπεν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις συνέδριον. Ἡ φυσικὴ ἀγωγή εἶναι ἡ ἀνδρίζουσα τὴν φυλὴν. Ἡ φυλὴ συνίσταται ἀπὸ οἰκογενείας. Ἡ οἰκογένεια συνίσταται ἀπὸ ἄτομα. Τὰ ἄτομα ἐγεννήθησαν. Ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ ἔχη τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ βλάστημα αὐτῆς θὰ ἀνδρωθῆ. Τὰ στοιχεῖα ὁμως αὐτὰ μόνον ἢ φυσικὴ ἀγωγή εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ εἰς τὴν γυναῖκα. Ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ εἶναι ὑγιὴς καὶ εὐρωστος. Ἀπὸ ὑγιεῖς μητέρας βγαίνουν εὐρωστα παιδιὰ. Ὅταν δὲ τὰ μέλη τὰ ἀποτελοῦντα τὴν φυλὴν ἔρχονται ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν ὑγιᾶ καὶ εὐρωστα, ἢ σχολῆ καὶ ὁ στρατὸν θὰ φέρουν ἄριστα ἀποτελέσματα.

Πόσον μέγας ὁ προορισμὸς τῶν μητέρων! Καὶ τὶ λαμπρὸν τὸ καθήκον των!

Ἐάν, ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, κατορθώσωμεν νὰ ἐμπνεύσωμεν τὴν ἀγάπην τῆς γυμναστικῆς καὶ νὰ διαδώσωμεν αὐτὴν θὰ παράσχωμεν τὴν μεγαλύτεραν εὐεργεσίαν εἰς τὸ ἔθνος μας, τὸ ὁποῖον προώρισται νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν Ἀνατολήν.

MIX. K. ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΑΓΩΓΗΝ

(Συνέχεια)

Ἀλλὰ καὶ ἡ σχέσις τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀλλέως διαμορφοῦται καὶ εὐνοϊκώτερον παρὰ ὅπως γνωρίζομεν. Ὁ διδάσκαλος προσέρχεται πρὸς τὸ παιδίον ὡς φίλος καὶ βοηθός. Ἡ πειθαρχία δύναται νὰ ἐπιβληθῆ κατ' ἄλλον τρόπον, διότι τὰ παιδιὰ ἀφ' ἑαυτῶν δείκνυνται πρόθυμα καὶ ἐργατικά. Πᾶσα ὑπόδειξις καὶ πᾶσα βοήθεια γίνεται εὐγνωμόνως ἀποδεκτή, καὶ ὅταν ὁ διδάσκαλος γνωρίζει καταλλήλως νὰ καθοδηγῆ τὸν μαθητὴν, τότε δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε μομφῶν οὔτε τῶν ἄλλων σχολικῶν ποινῶν. Ἡ ὅλη μεθοδικὴ τέχνη ἐγκείται κυρίως ἐν τούτῳ, πῶς οἱ μαθηταὶ νὰ ἐδηγηθοῦν εἰς τὴν αὐτοτέλειαν καὶ νὰ ἀσκηθοῦν εἰς τὸ παρατηρεῖν καὶ σκέπτεσθαι. Ὅσον ὀλιγόλογος εἶναι ὁ διδάσκαλος τῆς πρακτικῆς ἐργασίας, τοσοῦτω ἀσφαλέστερον ἐπιτυγχάνει τοῦτο καὶ ἔσον περισσότερον ὁ ἴδιος εἶναι εἰδήμων τῆς τέχνης, τόσον μεγαλυτέρα ἢ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη τῶν μαθητῶν του. Ὡς ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται κατόπιν τὸ ὅτι ἡ φιλικὴ του συμβουλή καθίσταται σεβαστή, καὶ ἀποκτᾶ οὕτω ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδὸς ἐπιρροήν, ἥτις παρατείνεται καὶ πέραν τῆς σχολῆς καὶ δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ βίου. Ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἢ χειροτεχνικὴ διδασκαλία εἶναι μία τῶν ἀσφαλεστάτων γεφυρῶν πρὸς σύνδεσιν τῆς σχολῆς μετὰ τῆς ζωῆς. Εἶναι δυνατὸν δηλαδὴ εἰς τὸ τόσον δυσχερὲς ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος νὰ ἀσκήσῃ ἐπιρροήν, ὅσον οὐδὲν ἄλλο σχολικὸν μάθημα. Ἐν πρώτοις ἢ πρακτικὴ διδασκαλεία παρέχει εἰς τὴν σχολὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ τὸν «ἔλον ἀνθρώπων» καὶ μαθηταὶ τινες, οἱ ὁποῖοι ἄλλως εἰς τὸν διδάσκαλον παρέχουν μόνον κόπον καὶ ἀγανάκτησιν, εἰς τὸ ἐργαστάσιον καθίστανται ἄξιοι ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως. Ἀλλὰ καὶ αἱ κλίσεις γνωρίζονται καλύτερον, καὶ πολλοὶ γονεῖς ἀπαλλάσσονται τῶν ἀπογοητεύσεων, αἵτινες εἶναι ἀναπόδραστοι, ὅταν ἡ ἐκλογή τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἀναπτυσσομένου παιδίου τρέπεται ἐσφαλμένην ὁδόν. Ἰδίως δύναται νὰ προληφθῆ ἢ τοσοῦτον σήμερον ἐπικρατοῦσα τάσις, καθ' ἣν ἡ νεολαία ἐπιδίδεται εἰς τὰς ἐπιστήμας ἢ ἐπιζητεῖ καὶ κατωτέρας ὑπαλληλικὰς θέσεις. Ἄς ἀφήσωμεν ἐπὶ τέλος εἰς τὴν νεολαίαν ἐλευθέραν τὴν ὁδὸν καὶ ἄς τὴν διδάξωμεν νὰ μάθῃ ὅτι καὶ ἄλλαι ἔδοι δύνανται νὰ ὀδηγήσουσιν πρὸς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ ὄχι μόνον ἢ ὁδοῶν βιβλίον. Ἡ πείρα ἄλλως τε ἀπὸ μακροῦ ἐδίδαξεν, ὅπως ὁ Herbart λέγει,

ἔτι πολλά παιδιά εὐχαριστότερον φοιτοῦν εἰς τοῦ χειρῶνακτος παρά εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐνῶ τὰ πρότυπα τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου συνηθέστατα ἀποτυγχάνουν εἰς τὸν βίον, ἐκ τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἢ μάστιξ τοῦ σχολείου, πολλοὶ ἀναδεικνύονται ἱκανοὶ ἄνθρωποι. Πολλοὶ ἄνθρωποι διακριθέντες εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐν τῷ σχολείῳ ἔμενον περιφρονημένοι χαρακτηρισθέντες ὡς ἄχρηστοι, παρατήρησις τὴν ὁποίαν εὐλόγως οὔτοι βραδύτερον ἠδύναντο νὰ ἀπευθύνουν πρὸς τοὺς ἄλλοτε διδασκάλους των. Ὁ περίφημος Liebig, ὁ ἱστορικὸς Gerbinus, ὁ Alexander von Humpoldt καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι κατάλληλα παραδείγματα, διότι πάντες οὗτοι ἐθεωροῦντο ἐν τῷ σχολείῳ ὡς πνεύματα περιωρισμένα.

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τὴν ἐργαστηριακὴν ἀγωγὴν δέον νὰ διαβλέπη τις ἕν κύριον μέσον πρὸς μόρφωσιν τῆς θελήσεως. Οἱ πρακτικοὶ ἀμερικανοὶ πρὸ πολλοῦ ἀνεγνώρισαν καὶ χρησιμοποίησαν εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν των σύστημα τὸ μέσον τοῦτο τὸ τοσοῦτον ἐμφανῶς ἐπενεργοῦν ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῆς θελήσεως. Ἡ ἀξία τῆς πρακτικῆς ἐργασίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν καὶ ψυχολογικῶς δύναται ν' ἀποδειχθῆ. Ὅταν ἡ ψυχολογία διδάσκη ὅτι τὸ θέλει εἶναι σκέψις εὐρισκομένη ἐν τῇ ἐκτελέσει, τότε καὶ αἱ κινητήριοι ἐννοιαὶ αἱ ὁποῖαι κινοῦν τοὺς μύς εἰς ὠρισμένας κινήσεις ἀποτελοῦν ἕν τι μίτρον τὸ ἀκατέργαστον ὕλικόν, ἐκ τοῦ ὁποῦ μορφοῦται ἡ ἠθικὴ θέλησις. Χαλαροὶ μύες καὶ ἀσθενῆς θέλησις δέον ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὰ αὐτὰ αἷτια, δηλαδὴ εἰς τὴν ἔλλειψιν κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου. Πάντα τὰ εἶδη τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων, συμπεριλαμβανομένων, ἐννοεῖται καὶ τῆς γυμναστικῆς καὶ τοῦ ἀθλητισμοῦ, συντελοῦν οὐ μόνον διὰ νὰ ἀναπτύξουν τοὺς μύς ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ καταστήσουν αὐτοὺς ὑπηρετικούς των σκοποῦ τῆς θελήσεως. Ἄλλ' ἰδιαζόντως ὅμως, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἢ χειροτεχνικὴ διδασκαλία. Ὅπως ἐλέχθη ἤδη, πᾶσα λεπτὴ ἐργασία ἀπευθύνεται εἰς μικρὰς μυϊκὰς ἐνότητας ὃ δὲ περιορισμὸς αὐτὸς ἀπαιτεῖ ἐπαρκῆ τινα κυριαρχίαν ἐπὶ πάντων τῶν μυῶν, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν ἐν λόγῳ κίνησιν. Ἡ δύναμις τῆς κυριαρχίας αὐτῆς καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν συνδεδεμένη συγκέντρωσις τῆς προσοχῆς ἀποτελοῦν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὑψίστην σημασίαν διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς ἠθικῆς θελήσεως.

Ἐκτὸς τούτου ἐνῶ ἡ χειροτεχνικὴ διδασκαλία ἀποτείνεται πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν χεῖρα καὶ προετοιμάζει τοιοῦτοτρόπως τὴν συνεργασίαν τῶν αἰσθητικῶν καὶ κινητηρίων μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὑπὸ ἄλλην ὁμῶς ἐπίσης ἔποψιν εἶναι σπουδαιότατη διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς θελήσεως. Συνδέει τὰ διάφορα κέντρα καὶ ἀποκαθιστᾷ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν αἰσθητηρίων ἀφ' ἑνὸς καὶ κινητηρίων ἀφ' ἑτέρου μερῶν. Τοῦτο ἐνέχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὸ ἄτομον, οὔτινος ἢ ὅλη ἀξία ἐν τέλει ἐγκρίεται εἰς τὸν ὑγιᾶ καὶ ἱκανὸν ἐγκέφαλον. Διαυγῆς κρίσις, αὐτοκυριαρχία, ἐδραιότης καὶ ἰσορροπία

τοῦ χαρακτήρος, ἐνέργεια τῆς θελήσεως καὶ σοφὴ προσαρμογὴ τοῦ βουληθέντος πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ βίου, εἶναι ἰδιότητες, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται πᾶσα ἀνθρωπίνη ἐνέργεια. Ἡ ψυχολογία ἰδίως ἀριστα γνωρίζει τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς αἱ ἰδιότητες αὗται δύνανται νὰ ἀναπτύχθωσιν. Ὅταν ἡ πρώτη αὕτη ἐπίγνωσις νικῆσασα ἐπικρατήσῃ καὶ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν, τότε τὸ παλαιὸν γνωμικὸν τοῦ σχολικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Λειψίας θ' ἀποβῆ ρητὸν διὰ κάθε σχολὴν καὶ παιδευτικὸν καθίδρυμα.

Διὰ τῆς μορφώσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς χειρὸς, ἐνισχίεται ἡ θέλησις, ὀξύνεται ἡ διάνοια.

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

Οἱ ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου κλονισμοὶ κατέστησαν ἀφορήτους καὶ αὐτόχρομα καταστρεπτικούς τοὺς ὑγιεινοὺς ὄρους τῶν σχολείων μας, διότι ὁ μαθητὴς οὔτε τὴν ἀπαραίτητον θρεπτικὴν τροφήν ἔχει οὔτε τὴν ἀναγκαίουσαν δίαιταν καὶ περιποίησιν. Οὕτω δὲ τὸ ἤδη ἀκατάλληλόν κτίριον μὲ ὄλας τὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας ἐγκαταστάσεως καὶ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μολυσματικῶν ἐστιῶν, μὲ ἐμβαδὸν καὶ κυβισμόν ἀνεπαρκῆ, μὲ ἔλαττωματικὸν φωτισμόν, ἀερισμόν καὶ καθαριότητα, συνδυαζόμενα πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ μαθήματος καὶ τὸν τρόπον τῶν διαλειμμάτων δεινῶς ὑποσκάπτει τὰ θεμέλια τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν καὶ προδιαθέτει αὐτοὺς διὰ πᾶσαν ἀσθένειαν. Πλὴν τούτου δὲ ἡ ἀνεξέλεγκτος ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως φοίτησις εἰς τὴν Σχολὴν πολλῶν πασχόντων ἐκ τραχωμάτων καὶ δερματικῶν καὶ ἄλλων μεταδοτικῶν νοσημάτων συντελεῖ ὥστε νὰ πολλαπλασιάζεται, ὁ ἀριθμὸς τῆς μαθητικῆς νοσηρότητος καὶ θνησιμότητος. Καταπληκτικὰ εἶναι τὰ ποσοτῆματα ἰατρικῆς ἐξετάσεως εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν ἀγ. Κωνσταντίνου, 8—15 % (1) εὐρέθησαν ὑγιεῖς ὄργανισμοί, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπίνοσοι καὶ νοσηροί.

Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς *Ἐταιρείας τῶν Σχολικῶν Ἀποικιῶν*, ἣτις ὑπέδειξε τὸν κίνδυνον καὶ ἀνεκούφισεν ἀρκετὰ ὄσους ἐπέτρεπον οἱ πόροι αὐτῆς μαθητὰς καὶ μαθητρίδας, διὰ φαρμάκων, γάλακτος κλπ. ἄλλων μέσων κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ δι' ἐξοχικῆς διαμονῆς καὶ ὑπερτροφίας τὸ θέρος. Δυστυχῶς ἡ ὠφέλεια αὕτη εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας ἐσφαλμένη. Τὸ κακὸν ἔπρεπε νὰ πολεμηθῆ εἰς τὴν πηγὴν του. Ἀντὶ νὰ θεραπεύωμεν ὀλίγους ἐπινόσους, ἔπρεπε προληπτικῶς νὰ ἐνεργήσωμεν κατὰ τῆς αἰτίας, ἡ ὁποία διηνεκῶς δημιουργεῖ τοιοῦτους. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ αὕτη ἐταιρεία ἀπεφάσισε παμψηφεί τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἰατρικῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολικῶν κτιρίων καὶ τῶν φοιτῶντων εἰς αὐτὰ καὶ [συνέταξε καὶ σχετικὸν κανονισμόν ἐγκριθέντα ὑπὸ τοῦ Δ. Μ. Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων. Ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ δὲ τούτου διέθεσε χιλίας λίρας ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς προσενεχθείσα τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἐθνικοῦ μας Κέντρου νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τοῦ

(1) Ἡ Στατιστικὴ τῆς γενικῆς νοσηρότητος τοῦ 1919—20 τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν νοσηρότητα 27,1 %.

σχολ. Ιατροῦ, ὥστε νὰ καταστῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον δυσμενεῖς οἱ ὑγιεινοὶ ὄροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους διέρχεται ὁ μαθητὴς τὰς περισσοτέρας καὶ καλυτέρας ὥρας τῆς ζωῆς του Πλὴν τούτου δὲ ὡς πρὸς τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα μαθήματα καὶ ἐν γένει τὴν πνευματικὴν δρᾶσιν τοῦ μαθητοῦ τὰ πράγματα θὰ κανονίζονται ἐπιστημονικώτερον καὶ τὸ σχολεῖον δὲν θὰ παρεξηγῆ καὶ ὁ μαθητὴς ἀντὶ νὰ βλάπτεται θὰ ὠφελεῖται.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀποσπάσματα ἀνεκδότου πραγματείας τῆς Δος Ἑλένης Σκαλλέρη Ιατροῦ ἐπιτυχῶς διεξαγαγούσης ὑπηρεσίαν ἰατρικῆς ἐπιθεωρήσεως τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου καὶ πραγματείας τοῦ Ιατροῦ κ. Χρ. Δάλλα, τοῦ ὁποίου ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδικότης ἀνεδείχθη εἰς τὴν ἐν τῇ Ἑθνικῇ Στέγῃ Χάλκης ὑπηρεσίαν του καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς μαθητικῆς πολυκλινικῆς Γαλατᾶ :

ΠΕΡΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

Ζήτημα ἀπὸ πολλοῦ ἀπασχολῆσαν τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχὰς ὄλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ἤρχισεν ἐπ' ἐσχάτων σοβαρῶς νὰ ἀπασχολῆ καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐκπαιδευτικοὺς καὶ ἰατρικοὺς κύκλους. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ τῆς ἰατρικῆς τῶν Σχολῶν ἐποπτείας, ἢ ἐφαρμογῆ τῆς ὁποίας, ἰδίως μετὰ τὸν πόλεμον, εἶναι πλέον ἢ ἀπλῆ ἐξέλιξις τῆς ἐν γένει προόδου, ἀλλ' αὐτόχρημα πρώτης τάξεως κοινωνικῆ καὶ δὴ ἐθνικῆ ἀνάγκη.

Ἐπισκεφθῆτε μίαν οἴανδῆποτε σχολήν, ἐξετάσατε ἐν τῷ συνόλῳ ἢ καὶ ἓνα ἕκαστον ἰδιαιτέρως τοὺς μαθητὰς καὶ θὰ ἐκπλαγῆτε, θὰ τρομάξετε πρὸ τῆς οἰκτρᾶς ὑγιεινῆς καταστάσεως, τῆς ἀθρεψίας καὶ ἀναιμίας τῶν μικρῶν μαθητῶν μας· καὶ ὅμως οἱ μικροὶ οὗτοι μαθηταὶ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς μας, αἱ φωτεινὰ ἑλπίδες τῆς ἀναγεννήσεως Αὐτῆς! Διὰ νὰ λάβῃ τις δὲ ἰδέαν συγκεκριμένην, ἃς μοι ἐπιτραπῆ νὰ παραθέσω τὴν στατιστικὴν διὰ τὰς διαφόρους τῆς πόλεως μας συνοικίας, τῆς ἐπὶ τῶν βοηθημάτων πρὸς τοὺς παῖδας Ἀμερικανικῆς Ἐπιτροπῆς, μεθ' ἧς ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ συνεργαζώμεθα ἐν τῷ τμήματι Γαλατᾶ καὶ ἧτις μᾶς φανερώνει τρομακτικὰ ὄντως συμπεράσματα, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς:

Συνοικία.	Φυσιολογικά.	Ἐλαφρῶς ἀθρεπτικά.	Ἀθρεπτικά.	Σοβαρῶς ἀθρεπτικά.
Πέραν	28.5	28.5	35.7	7.1
Γαλατᾶ	36.3	18.1	27.3	18.1
Ταταῦλα	58.8	20.5	11.7	8.8
Γεδήκ-Παπᾶ	43.	23.2	23.2	10.4
ἽΟρτάκιοι	26.	24.	26.	24.
Διπλοκλιόνιον	41.1	19.4	16.6	22.2

Συνοικία	Φυσιολογικά	ἐλαφρῶς ἀθρεπτικά	Ἀθρεπτικά	Σοβαρῶς ἀθρεπτικά
ἼΑρναούκιοι	76.9	21.5	1.6	—
Βουγιούδερε	62.2	31.1	4.9	1.8
Σαλματομβρούκ.	36.3	26.2	21.2	16.1
Κατήκιοι	41.1	25.	22.	11.7
Βαφεοχώριον	82.3	17.7		
Βαλτινον	21.6	27.2	25.6	25.6
Μπαλατάς	25.7	27.2	33.3	13.6
Φερίκιοι	41.9	17.8	27.3	12.3
Φανάριον	72.9	16.6	8.3	2.

Ἄλλ' ἐξετάσωμεν, τί ἡμεῖς μέχρι τοῦδε ἐπράξαμεν ὅπως προσέλθωμεν ἀρωγοὶ εἰς τὸν φθίνοντα μικρόκοσμον τῶν σχολείων μας. Τί ἄλλο ἢ προικοδοτοῦντες αὐτὸν μὲ σχολεῖα παλαιά, ἀνθυγιεινά, ὄζοντα, μὴ ἀεριζόμενα, μὴ ἠλιοφωτιζόμενα, μὴ πληροῦντα, πλὴν ὀλίγων τινῶν ἐξαιρέσεων οὐδένα τῶν στοιχειωδῶν τῆς Ἵγιεινῆς ὄρων; Τί ἄλλο ἢ καταστρώνοντες προγράμματα ὑπερφορτωμένα ἐκ σχολαστικισμοῦ, περιφρονητικῶς ἀνεχόμενα τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς, μὲ διαλείμματα ἐντὸς τῆς ὑπερφορτωμένης ἀπὸ ἀναθυμιάσεις τάξεως κατορθοῦντες οὕτω νὰ στρεβλώνωμεν ταυτοχρόνως τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα τῶν μικρῶν τούτων μαρτύρων.

Εἰς ἄλλα ὅμως Κράτη (1) δὲν συμβαίνει τοιοῦτον τι. Ἐνωρὶς ἐσκέφθησαν ὅτι τὸ Σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὴν διάδοσιν ἀπλῶς τῆς παιδείας, ἀρκεῖ νὰ ἐπιδλέπῃ καὶ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν πνευματικὴν τε καὶ σωματικὴν τῶν παιδίων, ὅπως παρασκευάσῃ ἄνδρας ὑγιεῖς καὶ ρωμαλαίους, μέλλοντας πολίτας ἰσχυροὺς καὶ χρησίμους, καὶ οὕτω πρὸ 128 ἐτῶν ὁ Lacana!

(1) Σημ. Διευθ. Ν. Ἀγ.—Εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα λειτουργεῖ ἀπὸ πολλοῦ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰ ὁ θεσμὸς τοῦ σχολ. ἰατροῦ μὲ ἐπιθεωρητὰς ἰατροὺς καὶ σχολιάτρος κατὰ περιφερείας καὶ μὲ σχολικὰ φαρμακεία. Ἡ σχετικὴ νομοθεσία τιμᾷ ἀληθῶς τὸ ἔθνος μας. Πλὴν τούτου ὑπάρχει καὶ ἰδιαίτερον τμήμα σχολ. ὑγιεινῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας στατιστικαὶ δὲ καὶ πολλὰ ὠφέλιμα διαφωτιστικὰ φυλλάδια ἐξεδόθησαν δαπάναις τοῦ Δημοσίου, ὡς λ. χ. ἡ σχολικὴ σκολίωσις καὶ τὰ κατ' αὐτῆς προφυλακτικὰ μέτρα, ὁ ἀντιφθισικὸς ἀγὼν κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν, ἢ ὑπὸ τοῦ κινηματογράφου σωματικὴ καὶ ψυχικὴ βλάβη τοῦ παιδός, ὀδηγίαι πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐν τοῖς Σχολείοις φοιτῶντων ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων κλπ. Ἐπίσης ἰδρύθησαν μαθητικαὶ πολυκλινικαί, μαθητικὴ ἐξοχὴ τῆς Βουλιαγμένης καὶ πέρυσι τοῦ Φαλήρου κλπ. Πάντα ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον ὀφείλονται εἰς τὸν ἐγκριτὸν παιδολόγον καὶ ἀκαταπόνητον τμηματάρχην τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας κ. Ἐμμ. Λαμπαδάριον.

Οὗτος μετὰ τοῦ Ιατροῦ κ. Κ. Χαριτάκη ἴδρυσεν καὶ εἰδικὸν περιοδικὸν τὴν «Παιδολογίαν» ἧτις εἰσηγήθη πρὸς διαιτίαν τὴν ἴδρυσιν Ὑπουργείου Δημοσίας Ὑγείας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας, τὸ ὁποῖον θ' ἀπηρτίζετο ἀπὸ τὰς ἑξῆς τρεῖς Διευθύνσεις 1) τῆς δημοσίας ὑγείας 2) κοινωνικῆς προνοίας 3) περιθάλψεως πολέμου.

ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1793 κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐπρότεινε τὴν παρ' ὑγειονομικῶν ἀξιωματικῶν (officier de santé) τακτικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σχολείου. Ἡ χρονολογία αὕτη εἶναι ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς λελογισμένης φροντίδος τῆς πολιτείας ὑπὲρ τῶν μαθητῶν. Ἐκτοτε ὁ θεσμὸς τῆς ἰατρικῆς ἐποπτείας τῶν Σχολῶν ἐγένετο κατ' ἀρχὴν δεκτὸς εἰς ὅλα τὰ Κράτη, ἀναλόγως ὁμοῦ τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν διαφόρων Κρατῶν ὑπέστη καὶ διαφορὰς ἐξελίξεις. Ἦδη ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων εὐρίσκειται κατεστημένον νομοσχέδιον ἀφορῶν τὴν ἰατρικὴν ἐποπτεῖαν τῶν σχολῶν τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσως, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποῦ θυμασίαν εἰσήγησιν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κορ Thiboux.

Κατὰ τὸν ἐτι ἐν ἰσχύϊ νόμον τοῦ 1910 τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῶν Παρισίων ὥρισεν τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολικῶν ἰατρῶν εἰς 210, ἕκαστος τῶν ὁποίων ὤφειλε νὰ ἐπιβλέπῃ χιλίους μαθητάς. Οἱ σχολικοὶ οὗτοι ἰατροὶ εἶναι ἐμμισθιοὶ προσλαμβανόμενοι διὰ διαγωνισμοῦ. Καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν Γαλλίαν ἡ σχολικὴ ἰατρικὴ ἐποπτεία ἐφαρμόζεται εἰς 36 μόνον νομούς, ἐξ ὧν πάλιν καλῶς ὀργανώθη μόνον εἰς τὰ μεγάλα κέντρα.

Εἰς τὸ Βέλγιον αἱ κυριώτεραι πόλεις ἀπὸ τοῦ 1874 ἐφήρμωσαν τὴν ἰατρικὴν ἐποπτεῖαν, ἡ τῶν Βρυξελλῶν μάλιστα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραδειγματικὴ.

Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν τὸ ἐν Χάγη ἐφαρμοζόμενον σύστημα εἶναι ἡ ὑπὸ 3, ἰατρῶν ἐπίβλεψις 20 χιλ. μαθητῶν. Οἱ ἰατροὶ πληρῶνονται ἀδρῶς, δὲν ἔχουσιν ὁμοῦ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἰατρικῆς, θεωρούμενοι ἀπλοὶ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι.

Εἰς Γερμανίαν ἡ ἐποπτεία ἕκαστον ἔτος προσλαμβάνει καὶ πλείονα ἐπέκτασιν. Πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου 300 πόλεις ἐφήρμωσαν τὸ σύστημα, ὅπερ καθώρισεν ὁ κανονισμὸς τοῦ Wiesbaden (1897) καὶ καθ' ὃν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους ὁ μαθητὴς λαμβάνει ἐν «δελτίον ὑγιεινῆς» ὅπερ οἱ γονεῖς τοῦ δίδουν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τῶν ἰατρῶν πρὸς συμπλήρωσιν. Ἐὰν ἡ συμπλήρωσις αὕτη δὲν ἐγένετο τότε ἀφεύκτως ὁ μαθητὴς θὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐξέτασιν παρὰ τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ. Οὗτος κατὰ πρῶτον προβαίνει εἰς ταχεῖαν ἐπιθεώρησιν, ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἐλλείψεως ζυῦφίων ἢ μεταδοτικῶν ἀσθενειῶν. Μετὰ τινα χρόνον ἐξετάζει ἕκαστον παιδίον χωριστὰ καὶ ἐξακριβώνει ἐὰν τὸ παιδίον ἔχει ἀνάγκην ἰδιαιτέρων περιποιήσεων ἢ καὶ τακτικῆς ἰατρικῆς ἐπιβλέψεως ὅποτε τὸ ἐξετάζει καθ' ἕκαστην δεκαπενθημερίαν.

Ἐκαστος μαθητὴς ὀφείλει νὰ ὑπαστῇ τρεῖς λεπτομερεῖς ἐξετάσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δευτέρου φοιτήσεως του ἐν τῷ σχολείῳ. Αἱ ἐξετάσεις αὗται γίνονται γενικῶς κατὰ τὸ 3ον τὸ 5ον καὶ τὸ 8ον ἔτος. Ἡ τελευταία αὕτη ἐξέτασις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἐπόπτην ἰατρὸν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς γονεῖς συμβουλὰς

περὶ τοῦ μέλλοντος ἐπαγγέλματος τοῦ παιδίου ἀναλόγως τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων αὐτοῦ.

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἕκαστη πόλις καὶ ἰδιαιτέρον σύστημα παραδέχθη. Εἰς Ζυρίχην εἰς ἰατροὺς πληρῶνόμενος καλῶς ἐποπτεύει 23 χιλ. μαθητῶν, εἰς Γενεύην 20 ἰατροὶ ἐπιβλέπουσι 20 χιλ. μαθητῶν, βοηθοῦνται δὲ καὶ ὑπὸ 5 εἰδικῶν, 1 ὀφθαλμολόγου, 2 ὠτολαρυγγολόγου, 1 ὀδοντοῖατροῦ καὶ 1 φρενολόγου.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐψηφίσθη ὁ σχετικὸς νόμος τῷ 1907, εἰς Λονδίνον ἡ ἐποπτεία ἀνετέθη εἰς 100 ἰατροὺς ἔχοντας εἰς τὰς διαταγὰς τῶν γυναίκας νοσοκόμους. Πλὴν δὲ αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ περὶ τὰ 100 «σχολικὰ ἐποπτικὰ συμβούλια» ὑποβοηθῶντα τὸ ἔργον τῶν ἰατρῶν.

Ταῦτα ἐν συνόψει τὰ εἰς ἄλλα Κράτη γινόμενα. Τὶ ὁμοῦ ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ πράξωμεν, ἡμεῖς οἱ μὴ ἔχοντες οὐδεμίαν Κρατικὴν ὀργάνωσιν, οὐδεμίαν Κρατικὴν ὑποστήριξιν, ἀλλ' ὀφείλοντες τὰ πάντα νὰ δημιουργῶμεν καὶ νὰ διατηρῶμεν μόνοι μας μὲ τὰς κοινοτικὰς προσόδους καὶ ἐκείνας, ἃς ἡ μοναδικὴ ἀνὰ τὴν ὑψηλίον γενναιοδωρία τῶν ὁμογενῶν μας θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἔθνους μας ; Τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ τὸ θέμα προσεχοῦς ἀρθροῦ μας εἰς ὃ θὰ εἰτέλωμεν καὶ εἰς λεπτομερείας περὶ τῶν καθηκόντων καὶ τῆς ἀκτίνος δράσεως τῆς μελλούσης παρ' ἡμῖν ἰατρικῆς ἐποπτείας τῶν Σχολῶν.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΔΑΛΛΑΣ
ἰατρός

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ ΠΕΡΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ Κ. ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΔΟΣ ΕΛΕΝΗΣ ΣΚΑΛΛΕΡΗ (ιατροῦ)

Τὴν σκοπιμότητα καὶ τὸ ὠφέλιμον τοῦ θεσμοῦ τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ κατανοήσαν πρῶτον ἐν Κων)πόλει τὸ Κεντρικὸν Παρθηναγωγεῖον προσέλαβε τοιαῦτον κατὰ τὸ Σχ. ἔτος 1920—1921.

— Ἐννεεῖ τις εὐθὺς ἀμέσως πόσον δύσκολον ἔργον ἀνελάβομεν, διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐδοῆθαι καὶ δὲν μᾶς ἐνεθάρρυνε πρὸς τοῦτο, οὔτε ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τῶν μαθητριῶν, οὔτε αἱ συνθήκαι αἱ οἰκονομικαί, ὑφ' ἃς διετέλει τὸ Σχολεῖον.

Ἐξετάσαμεν ἐν ὄψῃ 576 μαθητρίας· ἡ ἐξέτασις αὕτη συνίστατο εἰς τὴν ἐπὶ μέρους ἐξέτασιν τῶν ὀργάνων τῆς κεφαλῆς, τοῦ θώρακος, τῆς κοιλίας, τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, ἐγένετο δὲ δις τοῦ ἔτους· αἱ τυχόν εὐρισκόμεναι ἀνωμαλῖαι περὶ τὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ διαμαρτίαι

περὶ τὴν διάπλασιν ἀνεγράφοντο εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ δελτίον ὑγείας ἐκάστης μαθητρίας, ὅπως καὶ ἡ καταμέτρησις τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος, συμφώνως δὲ πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀπαιτήσεις ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ παραπέμψωμεν πολλὰς εἰς τὸν ἰατρὸν τῆς οἰκογενείας πρὸς θεραπείαν λανθανουσῶν νοσηρῶν καταστάσεων — ἄλλας εἰς εἰδικούς τῶν ὠτων, ρινός, φάρυγγος, ὀφθαλμῶν κτλ.

Ἐκ τῶν ἀπόρων δέ, τὰς μὲν ἐχούσας ἀνάγκην χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων εἰσηγάγομεν εἰς τὴν Χειρουργικὴν Κλινικὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Νοσοκομείου δωρεάν, ὅπου καὶ ἐθεραπεύθησαν, τὰς δὲ ἐχούσας ὀργανισμοὺς ἀτόνους καὶ νωθροὺς διὰ σχετικοῦ τινος ὑπερσιτισμοῦ, χορηγηθέντος ὑπὸ τῆς κοσμητείας τῆς Σχολῆς καὶ φαρμάκων κατωρθώσαμεν ὑποβοηθουντες τὸ ἔργον τῶν γονέων νὰ καταστήσωμεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑγιεῖς.

Ἵπεδειξαμεν εἰς τὴν Ἐταιρείαν τῶν Σχολικῶν Ἀποικιῶν 76 μαθητρίας, ἐχούσας ἀνάγκην ἐξοχῆς ἀπόρους, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 25 προσελήφθησαν — 6 δὲ ἔμειναν ἐπὶ 3 μῆνας. — Τῇ εἰσηγήσει μας ἐπετεύχθη νὰ υποβιβασθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐλαττώσεως τοῦ βάρους τῶν μαθητριῶν κυρίως τῶν ἀνωτέρων τάξεων, κατὰ τὸ δευτερον ἰδίως ἐξάμηνον.

Ἐρρυθμίσαμεν τὸ πρόγραμμα ἐνίων μαθητριῶν τῇ συνεργασίᾳ τῶν διδασκάλων ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατ' οἶκον σπουδὴν καὶ τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις διὰ τὰ συχνάκις παρουσιαζόμενα φαινόμενα τῆς ὑπερκοπώσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς δυσχερείας τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἀρκετὰ ἱκανοποιητικόν, καίτοι ὑπῆρξαν λίαν ἐπιφυλακτικοὶ περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λεπτομερεστέρας ἐξετάσεως καὶ εἰς τὴν ἐκ ταύτης ἀκριβῆ συμπλήρωσιν τῶν ἐπὶ τούτῳ δελτίων.

Παραθέτομεν τὴν ἀκόλουθον στατιστικὴν σχετικῶς πρὸς τὰ παρατηρηθέντα φαινόμενα.

Χλωροαναιμία	93
Δερματικαὶ ἐκδηλώσεις	4
Ἀδενοειδεῖς ἐκδλαστήσεις (ρινός)	27
Ἀδένες τραχηλικοὶ διωγκωμένοι	58
Ἵπερτροφία ἀμυγδαλῶν	54
Χρόνιος κατάρρους πνευμόνων	3
Διαταραχαὶ σκελετοῦ	10
» νευρικοῦ συστήματος	13
Διαταραχαὶ διάφοροι τοῦ πεπτικοῦ συστήματος	110 ἐν ὄλῳ 372 ἐπὶ 576

Σημ. Διευθ. Ν. Ἀγ. Κατὰ τὸ σχολ. τοῦτο ἔτος τὸ Κ. Παρθεναγωγεῖον προσέλαβε καὶ εἰδικὸν ὀφθαλμολόγον τὸν κ. Κ. Δαμιανίδην, ὅστις ἐξήτασε πάσας τὰς μαθητρίας. Εὔρε δὲ 5 τραχωματικὰς καὶ 27% τῶν ἀνωτέρων τάξεων μὲ ἐλαττωματικὴν ὀπτικὴν ὁξύτητα (ἀμετροπίαν διαφόρων εἰδῶν).

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΗΛΕΩΝ

Ἡ Ἐμπορικὴ Σχολὴ θηλέων ἰδρύθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1920 εἰς τὸ Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον ὡς τριτάξιος παραλαμβάνουσα μαθητρίας ἐκ τῆς Γ' τάξ. τῆς Ἀστικῆς σχολῆς καὶ τῆς Β'. τῶν τετρατάξιων γυμνασίων ἢ καὶ κάθε ἄλλης ἀντιστοιχοῦσης πρὸς ταύτην. Ἡ ἴδρυσις αὐτῆς ἐθεωρήθη ἀναγκαῖα λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ περισσότεραι ἀπόφοιτοι ὄλων σχεδὸν τῶν ἀνωτέρων σχολῶν θηλέων ἐργάζονται εἰς καταστήματα, τραπέζας, γραφεῖα κτλ. καὶ μὴ ἔχουσαι τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε μορφώσεώς των, ἀναγκάζονται νὰ παραμένουν ἐπ' ἀπειρον εἰς κατωτέρας θέσεις. Ἐκτὸς τῶν Διδασκαλείων καὶ τῆς Οἰκοκυρικῆς σχολῆς τῆς ἰδρυθείσης πρὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὸ αὐτὸ Παρθεναγωγεῖον ἦτο αὕτη ἡ μόνη προσπάθεια πρὸς ἐπιστημονικὸν καταρτισμὸν τῆς γυναικὸς διὰ τὴν πάλιν τοῦ βίου καὶ ἐνεδεικνύετο ἰδιαιτέρως διὰ τὴν πόλιν μας ὅπου κυριαρχεῖ τὸ Ἐμπόριον ὡς ἐπάγγελμα. Τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καθορίσθη ὑπὸ τοῦ τότε Ἐκπαιδ. Συμβούλου τῆς Ἰπάτης Ἑλληνικῆς Ἀρμοστείας κ. Στυλιανοπούλου συμφώνως πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντα, τροποποιημένον ὅμως ἕνεκα τῆς πληρεστέρας ἤδη ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως τῶν εἰς αὐτὴν εἰσαγομένων καὶ τοῦ μᾶλλον βραχυχρονίου τῆς ἐργασίας, περιελάμβανε δὲ θρησκευτικὰ, ἑλληνικὰ ἀρχαῖα καὶ νέα, ἱστορίαν, ἐμπορικὴν ἀριθμητικὴν, φυσικὴν πειραματικὴν καὶ φυσικὴν ἱστορίαν, γραφομηχανήν, ψδικὴν, γυμναστικὴν, καλλιγραφίαν, ἐδιδάσκοντο δὲ ἐκτὸς τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καὶ ἡ ἐμπορ. γεωγραφία, ἐμποριολογία καὶ καταστιχογραφία γαλλιστί. Τὰ εἰς ξένας γλώσσας μαθήματα κατελάμβανον ἐν τῷ ὄρωλογίῳ προγράμματι ἴσον χρόνον πρὸς τὰ ἑλληνιστὶ διδασκόμενα. Ἐκ τῶν 21 μαθητριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνεγράφησαν ἔμειναν μέχρι τέλους καὶ ὑπέστησαν τὰς τελευταίας ἐξετάσεις 13, αἱ λοιπαὶ δὲ ἀπεχώρησαν ἕνεκα ἀσθενειῶν ἢ οἰκογενειακῶν λόγων κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους. Δυστυχῶς ἡ τόσον χρήσιμος αὕτη σχολὴ ἔπαυσε λειτουργοῦσα οἱ δὲ λόγοι εἶναι οἰκονομικοί: ἐκ τῶν 3000 λιρ. διὰ τὰ ἐξοδα ἐκαλύφθησαν μόλις αἱ 500 ἐκ τῶν διδάκτρων, καὶ ἐχορηγήθησαν 12000 δρ. ἐκ βουλήματος τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως. Ἄλλ' ἡ ἴδρυσις νέας σχολῆς συνεπάγεται πάντοτε καὶ τὸ οἰκονομικῶς ριψοκίνδυνον καὶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ δειλιάσῃ πρὸ τούτου σχολὴ τόσον ἀσφαλῶς ἐδραιωμένη ὡς τὸ Κ.Π. Ἐγένε δὲ καὶ σκέψις νὰ περιορισθῇ ἡ φοίτησις εἰς διαιτη καὶ νὰ προστεθῇ μονοτάξιον τμήμα διὰ τὰς ἀποφοίτους τῶν γυμνασίων ἢ ἄλλων ἀνωτέρων σχολῶν, ὅσαι θὰ ἤθελον νὰ ἐργασθοῦν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἢ τοιαύτη δὲ διαρρήθμισις θὰ ἔφερε περισσοτέρας μαθητρίας καὶ οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὴν σχολὴν. Κατὰ τὴν γνώμην μου συνετέλεσαν εἰς τοῦτο καὶ λό-

γοι τινές ἐσωτερικώτεροι καὶ ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τοὺς ἐκθέσω. Ὅτι ἄργὰ ἤρχισαν ἢ ἐργασία πρὸς εἰδοποίησιν καὶ ἐγγραφὴν μαθητριῶν δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία· γνωστὸν δὲ εἶναι, πόση προπαρασκευὴ τοιοῦτου εἶδους χρειάζεται, ἰδίως ἐδῶ, ὅπου ὅσον τὸ δυνατόν ἐνωρίτερον γίνεται ἢ ἀντίθετος προσπάθεια ὑπὸ τῶν ξένων σχολείων καὶ τόσον εὐκολα δελεάζονται γονεῖς καὶ τέκνα. Ὅμιλοῦμεν περὶ τοῦ ζητήματος ἐκτενέστερον ἄλλοῦ. Ἐκτὸς τούτου ὁμοῦς ἔλειπεν ἢ ἀκριβῆς γνῶσις τοῦ σκοποῦ τῆς σχολῆς καὶ παρουσιάσθη τὸ ἀξιοπερίεργον φαινόμενον ὅτι ἄλλαι μὲν μαθήτριάι προσήλθον ἐλπίζουσαι αὐστηρῶς κλασικὴν μόρφωσιν· ἄλλαι δὲ μόνον ἐπὶ τῇ διαβεβαιώσει ὅτι θὰ ἀπαλλάσσοντο σχεδὸν τελείως τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἄλλων «σχολαστικῶν» θεωρουμένων μαθημάτων. Ὑπὸ τοῦς ὄρους τούτους ἢ ἐνότης τῆς τάξεως, κινδυνεύουσα ἤδη ὡς ἐκ τῆς παικίλης προελεύσεως καὶ προπαιδείας τῶν μαθητριῶν, ἦτο ἀδύνατος. Ἐν τέλει ἔλειπεν ἢ προσαρμογὴ ἐκάστου τῶν διδασκομένων μαθημάτων καὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας τοῦ πρὸς τὸν ὄλον σκοπὸν τῆς σχολῆς, ἕκαστος δὲ ἠκολούθει προδιαγεγραμμένον σχέδιον ἐργασίας, χωρὶς νὰποβλέπη πρὸς τὰ ὑπὸ ἄλλων καθηγητῶν διδασκόμενα. Αὐτὸ εἶναι δυστυχῶς ἐπίσης γενικὸν ἐλάττωμα τῆς διδασκαλίας παρ' ἡμῖν καὶ ἢ συνεχῆς συνεργασία τῶν διδασκόντων μέχρι καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς καθ' ἡμέραν ἐπιβαλλομένης κατ' οἶκον ἐργασίας εἶναι ἰδεώδης ἀπαίτησις, τῆς ὁποίας ἔστω καὶ τὴν μακρόθεν προσέγγισιν θὰ πρέπη νὰ χαιρετήσῃ με ἐνθουσιασμὸν τὸ σχολεῖόν μας. Ἡ διδασκαλία τῶν ξένων γλωσσῶν, μολονότι καταλαμβάνουσα τὸ ἥμισυ τῶν ὥρῶν τοῦ προγράμματος δὲν ἐδῶσεν ἐπίσης δυστυχῶς τὸ ἀναμενόμενον, τὴν ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης καὶ τὴν πρακτικὴν χρῆσιν αὐτῆς. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ γρητεῦον εἰς τὰ ξένα σχολεῖα. Ὅφειλεται κατὰ τὴν γνώμην μου κυρίως εἰς τὴν ἔλλειψιν πάσης παιδαγωγικῆς, συχνὰ δὲ καὶ πάσης εὐρυτέρας ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ. Κάθε ξένος ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του ἢ ὅπως ἄλλως εὐρεθεῖς ἐδῶ θεωρεῖ εὐκολώτατον νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν εὐχέρειάν του εἰς τὴν χρῆσιν τῆς μητρικῆς του γλώσσης ὡς διαποριστικὸν ἔργον, ὑποδοθηθεῖ δὲ τὴν πλάνην τῶν αὐτῆν ὁ ἀφελῆς μας θαυμασμός πρὸς κάθε ξενικὸν ὁμοιάζων κἄπως πρὸς τὴν ἐκπεπληγμένην δυσπιστίαν τοῦ λαϊκοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ γνωστὸν ἀνέκδοτον, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνοήσῃ ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ ἀγίόπαιδες καὶ οἱ ἀχθοφόροι ὁμιλοῦν Γαλλικά. Αὐστηρὸς ἔλεγχος τῶν σπουδῶν καὶ προσόντων τοῦ διδάσκοντος τὰς ξένας γλώσσας προσωπικοῦ θὰ ἦτο ἀφ' ἑνὸς εὐκολώτατος, ἀφ' ἑτέρου θὰνύψωνε τὸ ἐπίπεδον τῆς μορφώσεως ὡς πρὸς αὐτὸ καὶ θὰ τὸ καθίστα πολλὰκις ὑπέρτερον καὶ αὐτῶν τῶν ξένων σχολείων.

Ἡ ἐμπορικὴ σχολὴ τοῦ Κ. Παρθ. παρ' ὅλα ταῦτα εἰργάσθη μετὰ ζήλου καὶ ἠνοιξε νέον δρόμον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν θηλέων. Κατέδειξε πρὸ παντὸς τὴν ἀνάγκην τῆς λειτουργίας τοιούτων σχολῶν, ἧτις ὠμολογήθη ὑπὸ πάντων

καὶ κατὰ τὴς συνεδρίας τοῦ Ἐκπαιδ. Τμήματος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τοῦ περελθόντος ἔτους καὶ αἱ ἐλλείψεις τῆς θὰ χρησιμεύσουν ὡς ὁδηγὸς διὰ τὸ μέλλον.

Ἡ δὲ ἐπιδηληθεῖσα σύντονος ἐργασία μολονότι προεκάλεσε πολλαχῶς δυσἀρέσκειαν καὶ ἀπέβη ὡς πρὸς τινα σημεῖα ἀκαρπος διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους, ἀπετέλει καλὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν ἐρασιτεχνικῶν καὶ συντόμων μαθημάτων, διὰ τῶν ὁποίων προσπαθοῦν καὶ ἰδιοὶ μας καὶ ξένοι νὰ πείσουν τὸ κοινὸν περὶ τῆς ταχυδοκτυλουργικῆς τῶν ἱκανότητος· πολλοὶ ἀπόφοιτοι ἠσθάνθησαν μετὰ ταῦτα τὴν ἔλλειψιν τοιαύτης ἐργασίας καὶ τὸ ὠμολόγησαν. Ἦτο ἐν συντόμῳ πείραμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατέστη δυνατόν νὰ ἀποκλεισθοῦν αἱ δυσμενεῖς καὶ βλαβεραὶ συνθήκαι, ἐπομένως ἀναγκαῖον καὶ ἀναπόφευκτον· ἄς ἐπισώμεν, ὅτι θὰ συντελέσῃ πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ ἀσφαλῆστεραν παγίωσιν μιᾶς τοιαύτης σχολῆς εἰς τὸ μέλλον.

Ε. Λ.

Ἡ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

ΚΑΙ

ΑΙ ΠΑΡ' ἩΜΙΝ ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΜΕΝΑΙ ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ

Α'.

Πρὸ δύο αἰῶνων ἡ *Logique de Port-Royal* συνιστᾷ τὴν κρίσιν, ὡς τὴν κυριώτεραν ιδιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

«Δὲν ὑπάρχει τίποτε, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐκτιμήσῃ τις περισσότερον ἀπὸ τὴν εὐθυχεισίαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ πνεύματος εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς· Πᾶσαι αἱ ἄλλαι δεξιότητες τοῦ πνεύματος ἔχουν περιορισμένην χρῆσιν· ἀλλ' ἡ ἀκρίβεια τοῦ λογικοῦ εἶνε γενικῶς ὠφέλιμος εἰς πάσας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς... Οὕτως ἢ πρωτίστη φροντίς, τὴν ὁποῖαν ὀφείλει τις νὰ ἔχη εἶνε νὰ μορφώσῃ τὴν κρίσιν του καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ, ὅσον εἶνε δυνατόν, ἀκριβῆ· εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλε νὰ τείνῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν σπουδῶν μας. Μεταχειριζόμεθα τὸ λογικὸν μας ὡς ὄργανον πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἐνῶ ὀφείλομεν τοῦναντίον νὰ μεταχειριζόμεθα τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις ὡς ὄργανον πρὸς τελειοποίησιν τοῦ λογικοῦ μας, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἡ ἀκρίβεια τοῦ πνεύματος εἶνε ἀπειρῶς σημαντικώτερα πασῶν τῶν θεωρητικῶν γνώσεων, εἰς τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐπιστημῶν».

Ἡ λογικὴ τοῦ Port-Royal ἀδικεῖ βεβαίως πολὺ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ θετικὰ αὐτῶν ἀπατελέσματα, τὰς ὑπ' αὐτῶν μεταδιδόμενας γνώσεις. Ἐν τούτοις ὁμοῦς δὲν εἶνε ὑπερβολὴ νὰ διακηρύξῃ τις, ὅτι πᾶν εἶδος σπουδῆς σκοπεῖ τὴν μόρφωσιν τῆς κρίσεως κυρίως. Ὁ ἔχων ἰσχυρὰν μνήμην καὶ συγκρατῶν δι' αὐ-

τῆς πολλὰς γνώσεις εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ἐν τούτοις ἀνίκανος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ζωὴν, ὁ ἔχων ἀνεπτυγμένην φαντασίαν συχνάκις πλανᾶται, ἀλλ' ὁ ἔχων ἀρτίαν καὶ ἰσχυρὰν κρίσιν βαίνει ἀσφαλῶς ἐν τῇ ζωῇ καὶ εὐχερῶς ὑπερπηδᾷ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας δυσκολίας. Διὰ τοῦτο ἡ καλλιέργεια τῆς κρίσεως ἀπησχόλησε σοβαρῶς τοὺς παιδαγωγοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ Montaigne καὶ τοῦ Port-Royal.

Ἐν τῷ 1860 ἔγραφε ὁ F. Philippe.

Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰδιαίτερον ὄλωσεν χαρακτῆρα. Ἐχουσα κύριον σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κρίσεως τοῦ μαθητοῦ, δίδει ὀλιγωτέραν τῶρα προσοχὴν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μνήμης· μεταχειρίζεται πρὸ παντὸς μεθόδους ἀσκούσας τὸ λογικόν, ὑποχρεούσας τὸν παῖδα νὰ σκέπτεται, νὰ ζητῇ λόγον ἐκάστου γεγονότος, νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν λέξεων διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν.

Ὁ συνδυασμὸς προτάσεων, αἵτινες ὑπὸ τῶν ψυχολόγων λέγονται κρίσεις, ἀποτελοῦν τὸν συλλογισμόν. Γνωρίζομεν πάντες ἀπὸ τὴν λογικὴν τὰ εἶδη τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τοὺς σχετικούς κανόνας. Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδίως νὰ ἐξάσκησιν τὴν σημασίαν τοῦ συλλογίζεσθαι ἐν τῇ καθόλου ἀγωγῇ. Ἄνευ τούτου αἱ γνώσεις θὰ περιορίζοντο εἰς τὸν στενὸν κύκλον ἀμέσων τινῶν ἀντιλήψεων ἐκ τῆς ἐμπειρίας.

Δὲν θὰ ἠδύνατο τότε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα νὰ ἐξέλθῃ τοῦ στενοῦ ὁρίζοντος τῶν κατ' αἰσθησιν ἀντιλήψεων καὶ νὰ ἀντιληφθῇ τοὺς γενικοὺς νόμους, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἐπιστήμη καὶ διὰ τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα καθίσταται κυρίαρχον τῶν ἀνεξευρενῶν μυστηρίων τοῦ σύμπαντος.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ λογικοῦ.

Διὰ τὰς δεξιότητας τοῦ συλλογίζεσθαι καὶ τοῦ κρίνειν δὲν ὑπάρχει κυρίως εἰπεῖν, εἰδικὴ μόρφωσις· ὁ διδάσκαλος οἷονδὴποτε μάθημα καὶ ἂν διδάσκῃ, γραμματικὴν, ἱστορίαν, φυσικὰ, μαθηματικὰ κτλ. δύναται καὶ ὀφείλει διὰ τοῦ μαθήματός του νὰ συνηθίσῃ τὸν παῖδα εἰς τὸ ὀρθῶς σκέπτεσθαι :

«Δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον διδασκαλίας, μὴ δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὰς χεῖρας ἐπιδεξίου καὶ φιλοπόνου διδασκάλου. Οὕτως ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς γεωγραφίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ κατάλληλος εὐκαιρία πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ παιδὸς εἰς τὴν αἰτιολογίαν τῶν φυσιογραφικῶν φαινομένων. Ἡ ἱστορία ἀφ' ἑτέρου, ὅταν καλῶς διδάσκηται, δύναται νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸν παῖδα τὴν ἰκανότητα νὰ εὐρίσκῃ τὰς ἀναλογίας, νὰ μελετᾷ τὸν λόγον τῶν γεγονότων, ἐπὶ παραδείγματι τὰ αἷτια ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πράξεως, νὰ σταθμίσῃ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὑπὲρ καὶ τοῦ κατὰ, ἵνα ἀποφανθῇ τί εἶνε πιθανόν, δίκαιον ἢ φρόνιμον, ἐν δεδομέναις περιστάσεσιν (Sully).

Ἡ σημασία φυσικομαθηματικῶν. Ἐν τούτοις τὸ ἰσχυρότερον μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ λογικοῦ εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν φυσικομαθηματικῶν. Διὰ τῆς σπουδῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ὁ παῖς συνηθίζει νὰ γενικεύῃ, ὁρμώμενος ἀπὸ μερικὰ παραδείγματα, ἀσκούμενος δὲ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν μαθηματικῶν ἀποδείξεων μανθάνει νὰ συνίγῃ ἐπαγωγικῶς συμπεράσματα ἀκριβῆ.

Αἱ ἀφηρημένα ἐπιστήμαι γενικῶς, στηριζόμεναι ἐπὶ τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τῶν ἀποδείξεων, συντελοῦν, ὅπως τὸ πνεῦμα ἐπιζητῇ τὴν σαφήνειαν, τὴν ἀπόλυτον ἀκριβείαν καὶ τὴν λογικὴν ἐνότητα.

Ἡ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἀριθμητικῆς. Ἐκ πάντων τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα διδάσκονται εἰς τὴν σχολὴν ἢ ἀριθμητικὴ εἶνε ἢ μᾶλλον συντελοῦσα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν δεξιοτήτων τῆς σκέψεως. Ἀναμφιβόλως ἡ γραμματικὴ, ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία, καλῶς διδασκόμεναι δύνανται νὰ συντρέξουν εἰς τὴν μόρφωσιν ταύτην, ἀλλὰ κατ' ὅσον παρουσιάζεται ἡ κατάλληλος πρὸς τοῦτο περίστασις· ἐνῶ ἡ ἀριθμητικὴ ἐξασκεῖ τὸ λογικὸν ἀμέσως καὶ σταθερῶς.

Ὁ ἰδιαίτερος χαρακτῆρ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐπαγωγικὸς καὶ ἀποδεικτικὸς· μᾶς παρουσιάζουσιν αὗται (αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστήμαι) ὑπὸ μορφὴν ἐγγυατήν πρὸς τὴν τελειότητα ὅλου τοῦ μηχανισμοῦ τῆς μεθόδου ταύτης. Τὰ μαθηματικὰ ἀφοῦ θέσουν εὐαριθμούς τινὰς πρώτας ἀρχὰς ἢ ἀφ' ἑαυτῶν φανεράς ἢ εὐκολωτάτης ἀποδείξεως, συνάγουσιν ἐκεῖθεν μέγιστον ἀριθμὸν ἀληθειῶν καὶ ἐφαρμογῶν διὰ μεθόδου κατ' ἐξοχὴν ἀκριβοῦς καὶ συστηματικῆς. Ἀλλά, καίτοι ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐπαγωγῆς ἐξυπηρετεῖ κυρίως τὸν κύκλον τῶν μαθηματικῶν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει θέμα, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἐπαγωγὴν καὶ τὴν ἀπόδειξιν, ἡ γνώσις τῶν μαθηματικῶν εἶνε ἐξαιρετικὸς προπαρασκευὴ πρὸς χρῆσιν τῆς μεθόδου ταύτης. Ὁρισμὸς ἀκριβῆς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ὄρων, ἐκφρασις σαφῆς πασῶν τῶν πρώτων ἀρχῶν, πορεία πρὸς τὰ ἔμπροσθι στηριζομένη ἀσφαλῶς ἐπὶ διαδοχικῶν συλλογισμῶν, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἔχει βάσιν τινὰ ἤδη στερεῶς τεθεῖσαν· οὐδεὶς φαῦλος κύκλος, οὐδὲν τὸ ἀναπόδεικτον· οὐδεμία παραλλαγή εἰς τὴν ἐννοίαν τῶν ἐπιστημονικῶν ὄρων· αὗται εἶνε αἱ κυριώτεραι συνθήκαι τὰς ὁποίας προϋποθέτει ὁ τέλειος τύπος τῆς ἐπαγωγικῆς ἐπιστήμης. Πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ ἀντιληφθῇ καλῶς, ὅτι δὲν παρεδέχθη τίποτε ἄνευ λόγου σαφοῦς καὶ ἀποδεδειγμένου, ὅτι δὲν ἐπηρεάσθη, οὔτε ὑπὸ τοῦ κύρους τοῦ λέγοντος, οὔτε ὑπὸ τῆς παραδόσεως, οὔτε ὑπὸ τῆς προλήψεως, οὔτε ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος.» (Braun op. cit p. 442).

Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν θεωρητικῶν μαθηματικῶν φέρει τοὺς χαρακτῆρας τούτους καὶ συντελεῖ εἰς τὴν γενικὴν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν στοιχειώδη αὐτῆς μορφὴν ἡ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν ἐπιβάλλει εἰς τὸν μαθητὴν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσοχῆς· διότι εἰς τὰς μαθηματικὰς ἀληθείας ὑπάρχει στενὴ λογικὴ ἀλληλουχία καὶ μία στιγμὴ ἀπροσεξίας καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν κατανόησιν τῶν περαιτέρω σκέψεων. Προσέτι, ἡ ἀκριβεία τῆς μαθηματικῆς ἀποδείξεως, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν ἀκόμη ἀριθμητικὴν συνηθίζει τὸν παῖδα νὰ μὴ ἰκανοποιεῖται μὲ λέξεις καὶ φράσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἐννοεῖ. Εἶνε τὸ καλλίτερον μέσον πρὸς διδασκαλίαν τῆς τάξεως, τῆς ἀκριβολογίας καὶ τῆς λογικῆς συναφείας καὶ ἀκριβείας ἐν τῇ σκέψει.

Πρακτικὴ χρησιμότης τῆς ἀριθμητικῆς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ ἀριθμητικὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, εἶνε προφανές, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῆς εἶνε ἀπαραίτητος καὶ λόγῳ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς χρησιμότητος. Εἰς τὸν καθημερινὸν βίον εἶνε ἴσως ἀναγκαιότερον νὰ γνωρίζῃ

τις να υπολογίζη παρὰ να γνωρίζη ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Οἱ χωρικοὶ κατορθώ-
νουν ἄνευ ἀναγνώσεως νὰ ζήσουν· δὲν εἶνε δυνατόν ὅμως νὰ ἀποφύγουν τὴν
γνώσιν τῶν στοιχειωδῶν ὑπολογισμῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ χρησιμεύσουν διὰ τὰ ἔξοδά
των, τὰς πληρωμάς των, τοὺς μισθοὺς, τοὺς ὁποίους ἔχουν νὰ λάβουν, τὸν σίτον,
τὸν ὅποιον θὰ πωλήσουν, ἢ τὰ κτήνη, τὰ ὁποῖα θὰ διαθρέψουν.

Ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἀφηρημένου τῶν ἐννοιῶν ἐν τῷ μαθητικῷ λογισμῷ
δὲν καθιστᾷ αὐτόν, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις, ἀποκρουστικόν εἰς τὸν παῖδα. Τοῦναντίον
παρετηρήθη, ὅτι οὗτος αἰσθάνεται τὴν ζωηροτέραν χαρὰν, ὅταν κατανοῇ τὸ μά-
θημα τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ὅταν ἐπιτυγχάνῃ εἰς τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις του εἰς
τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦ. Ὁ παῖς ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, εἶνε ἱκανὸς νὰ
δεχθῇ τὰς πρώτας μαθηματικὰς γνώσεις μετ' εὐχαριστήσεως καὶ ἐνδιαφέροντος·
ὅταν ὅμως αὐταὶ προσφέρωνται εἰς αὐτόν διὰ διδασκαλίας καταλλήλου καὶ εὐ-
μεθόδου, χωρὶς νὰ καταστρέφεται ὁ ἐνθουσιασμός του καὶ νὰ καταπονῆται ἐπι-
βλαβῶς τὸ πνεῦμά του διὰ τῆς συσσωρεύσεως δυσκολιῶν καὶ ἀσυναρτησιῶν ἔχου-
σῶν τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐκπαιδύσωσι δῆθεν αὐτόν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις
τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Ἡ διδασκαλία
τῆς ἀριθμητικῆς ἀρχίζει ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ παιδὸς εἰς τὸ σχολεῖον. Τὸ πρό-
γραμμα καὶ ἡ παραδεδεγμένη μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῆς πρακτικῆς ἀριθ-
μητικῆς δὲν παρουσιάζουσιν οὐσιώδεις διαφορὰς εἰς τὰ διάφορα ἔθνη. Ἐν
ἀρχῇ διδάσκεται ἡ ἀρίθμησις προφορικῶς καὶ γραπτῶς, ὡς καὶ ἡ πρόσθεσις
καὶ ἀφαιρέσις ἐπὶ ἀριθμῶν **συγκεντρωμένων** μέχρι τοῦ ἑκατὸν καὶ αἱ τέσ-
σαρες πράξεις τῶν ἀκεραίων διψηφίων ἀριθμῶν. Ἡ διδασκαλία εἶνε τελείως
πρακτικὴ. Καθ' ὅσον ὁ μαθητὴς προχωρεῖ εἰς ἀνωτέρας τάξεις, ἐπειδὴ πρό-
κειται περὶ μαθήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ὕλη ἀποτελεῖ ἐν σύνολον γνώσεων
ἔχουσῶν στενὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, ἐπιβάλλεται ἐπανάληψις τῶν μεμαθημένων,
ἐκμάθησις τῆς διαιρέσεως τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν μὲ διαιρέτην ἔχοντα ψηφία
περισσότερα τῶν δύο, τῶν κλασμάτων καὶ τῶν δεκαδικῶν ὡς καὶ τοῦ μετρικοῦ
συστήματος στοιχειωδῶς. Τὰ προβλήματα πρέπει νὰ λύωνται καθ' ὅσον προ-
χωροῦμεν μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν εἰς τοὺς συλλογισμοὺς.

Εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀστικὰς τάξεις γίνεται νέα ἐπανάληψις μὲ μεγαλυτέραν
ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Ἐμβαδύνομεν περισσότερο εἰς τὸ
μετρικὸν σύστημα καὶ προχωροῦμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δυσκολωτέρων
μερῶν τῆς ἀριθμητικῆς, ἴτοι τῶν πρώτων ἀριθμῶν, τῶν χαρακτῆρων τῆς διαι-
ρετότητος τῶν πρώτων παραγόντων, τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου καὶ ἐλαχί-
στου κοινοῦ πολλαπλασίου. Ἐφαρμόζομεν ἐπίσης τὴν μέθοδον τῆς ἀναγωγῆς
εἰς τὴν μονάδα εἰς τὰ προβλήματα τοῦ τόκου, τῆς ἀφαιρέσεως, τοῦ μερισμοῦ κτλ.

Εἰς δύο τινὰ κυρίως πρέπει ἡμεῖς νὰ ἐπιστήσωμεν ἐνταῦτα τὴν προσοχήν
μας μελετῶντες τὰ ἐν ταῖς προηγμέναις χώραις ἐπικρατοῦντα συστήματα τῆς δι-

δασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς. Πρῶτον εἰς τὴν μετάβασιν ἐν τῇ πρώτῃ διδασκα-
λίᾳ τῆς ἀριθμήσεως ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον καὶ δεύτερον εἰς
πάν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ἀπὸ μνήμης λογισμόν.

Μετάβασις ἀπὸ τῶν συγκεκριμένων εἰς τὰ ἀφηρημένα. Τὸ πρῶτον βῆμα
τῆς διδασκαλίας τῆς ἀριθμήσεως εἶνε νὰ δώσωμεν εἰς τὸν μαθητὴν τὴν ἐννοιαν
τοῦ ἀριθμοῦ χωρὶς νὰ ὑποχρεώσωμεν αὐτόν νὰ γράψῃ ἢ ἀναγνώσῃ τι καὶ χω-
ρὶς νὰ θέσωμεν οἰονδήποτε ὄρισμόν. Διότι πάντα ταῦτα εἶνε ἀκατάληπτα εἰς
αὐτόν. Ὡς μέσον δὲ πρόσφορον οἱ παιδαγωγοὶ συνιστοῦν μικρὰ ὁμοιόμορφα
ξυλάκια. Πράγματι ὅμως πάντα τὰ ἀντικείμενα εἶνε πρὸς τοῦτο κατάλληλα καὶ ἡ
ἐκλογή αὐτῶν ὀλίγον ἐνδιαφέρει. Τὸ οὐσιώδες εἶνε νὰ μὴ ρίψωμεν τὸν παῖδα
ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀφηρημένων ἀριθμῶν.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν, λέγει ὁ Bain, ἔχουν μεγάλην σημασίαν. Πα-
ρουσιάζομεν πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν παιδῶν τὴν διαφορὰν, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ δύο
ἀριθμῶν χρησιμοποιοῦντες συγκεκριμένας ομάδας ἀντικειμένων· ἡ ταυτότης ἐκάστου
ἀριθμοῦ καθίσταται ἀναργῶς φανερὰ διὰ τῆς ἀνισότητος τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν δια-
φόρων τρόπων, καθ' οἷς ταῦτα συνενώνονται καθ' ομάδας, ὁ δὲ μαθητὴς ἀποκτᾷ οὕτω
τὴν ἐννοιαν τοῦ ἑνός, δύο, τριῶν, κτλ. μέχρι τῶν δέκα συνηνομένων ἀντικειμένων. . . Ἐν
ἀρχῇ μεταχειριζόμεθα μικρὰ εὐχρηστα ἀντικείμενα, σφαιρίδια, χάλικας, νομίσματα, μῆλα·
βραδύτερον ὀγκωδέστερα ἀντικείμενα, ἐπὶ παραδείγματι καθίσματα ἢ ἀντικείμενα ἀνηρη-
μένα εἰς τὸν τοῖχον. Ἐν τέλει χρησιμοποιοῦμεν σημεῖα, γραμμὰς βραχείας, ἢ ἄλλα ἀπλᾶ
σημεῖα, διὰ νὰ συνηθίσωμεν τοὺς παῖδας ὡς ὑποδείγματα πλησιάζοντα ἔτι μᾶλλον εἰς
τὴν ἀφηρημένην ἐννοιαν.

Ὁ Horner μᾶς διαγράφει σαφῶς τὸν ὅποιον πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν
διὰ νὰ ἀποσπάσωμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα ἀντι-
κείμενα καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσωμεν εἰς τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας. Πρέπει, λέγει, νὰ
δείξωμεν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν παῖδα ὑλικά ἀντικείμενα, ἢ τοῦλάχιστον γραμμὰς ἢ
σχήματα παριστῶντα τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τοὺς συνδυασμοὺς αὐτῶν. Κατόπιν·
ἀφοῦ ἀσκηθῇ ὁ παῖς ἐπαρκῶς εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἀντικειμένων, πρέπει νὰ παύ-
σωμεν νὰ παρουσιάζωμεν αὐτὰ ἀντ' αὐτῶν δὲ νὰ μεταχειριζόμεθα μόνον
ἀριθμοὺς συγκεκριμένους (ἄνευ ἀντικειμένων) : 4 καρύδια, 6 τράπεζαι, 8 καθί-
σματα κτλ. Οὕτως ἔγινεν ἐν νέον βῆμα ἀφοῦ δὲ ἐπὶ τινα χρόνον ἐργασθῶμεν
μὲ τοὺς συγκεκριμένους τούτους ἀριθμοὺς πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ πέρασ
τῆς κλίμακος, ἀπογυμνοῦντες τὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τὸ αἰσθητὸν αὐτοῦ ἔνδυμα καὶ
μεταχειριζόμενοι ἀριθμοὺς ἀφηρημένους.

Διὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς διὰ συγκεκριμένων ἀντικειμένων διδασκαλίας
τῆς ἀριθμήσεως, ἐπενοήθησαν τὰ γνωστὰ λογιστικὰ ἀβάκια μὲ σφαιρίδια ἢ
μικροὺς κύβους.

Ὅταν ὁ μαθητὴς ἀρχίσῃ νὰ ἀριθμῇ μεταχειριζόμενος καθαρῶς ἀφηρη-
μένους ἀριθμοὺς ἀπὸ μνήμης, εἰσάγεται εἰς τὸν τόσην σπουδαιότητα παρουσιάζ-
οντα διὰ τε τὴν πνευματικὴν ἀσκησιν καὶ τὴν χρησιμότητα αὐτοῦ λογισμόν
ἀπὸ μνήμης.

ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Πώς βοηθοῦν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου πολλοὶ γονεῖς!

Καθημερινῶς παρουσιάζονται πολλὰ πράγματα εἰς τὸν διδάσκαλον φέροντα αὐτὸν ἀντιμέτωπον πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν του. Ἴσως οἱ διδασκαλοὶ δὲν δίδουν καὶ πολλὴν σημασίαν εἰς αὐτὰ καὶ τὰ παρατρέχουν. Δὲν εἶναι ὀρθόν. Πρέπει νὰ συλλέγωνται καὶ νὰ ἀναγράφονται. Κάμνω ἐδῶ μικρὰν ἀρχήν.

Πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν σχολήν μου μαθητῆς τις κατηγγέλη, ὅτι ἐδαπάνησεν ἀσκόπως 25 γρόσια. Ὁ διδάσκαλος ἀφοῦ ἐξηκρίθωσεν τὸ γεγονός ἐθεώρησε καθήκον νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς γονεῖς του νὰ μὴ τοῦ δίδουν χρήματα. Οἱ γονεῖς διαβεβαίωσαν, ὅτι δὲν τὸ κάμνουν ποτέ.

Τότε ὁ διδάσκαλος κατὰ καθήκον ἔπρεπε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐπῆρεν ὁ μικρὸς τὰ χρήματα καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν δέουσαν τιμωρίαν. Ἐζήτησε πρὸς τοῦτο καὶ τὴν βοήθειαν τῶν γονέων του. Καὶ ἐκεῖνοι; Παρουσιάσθησαν καὶ εἶπαν δῆθεν, ὅτι ἡ θεία τοῦ μικροῦ συνηθίζει καὶ τοῦ δίδει χρήματα καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν εἶχε συμβῆ τὸ ἴδιον. Ἐστήριξαν ἐπομένως διὰ τοῦ ψεύδους τῶν τὸ παράπτωμα τοῦ παιδιοῦ των.

Δὲν ἐβόηθησαν οὕτω τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου;

ΜΙΧ. Κ. ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ

Εἰς τὴν στήλην ταύτην δύναται πᾶς ἀσχολούμενος εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ νὰ δημοσιεύῃ τὰς γνώμας του περὶ οἰουδήποτε ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος ἢ νὰ προτείνῃ θέματα πρὸς συζήτησιν καὶ ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὑπὸ ἄλλων προτεινόμενα.

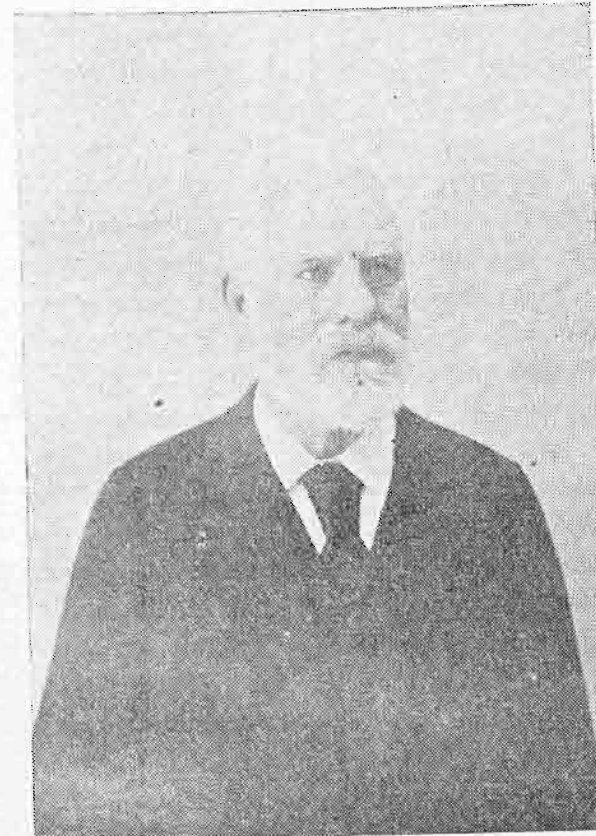
Ἦδη προβάλλεται ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Καλυβοπούλου τὸ θέμα «περὶ διαλείμματος» :

«Ὅτι οἱ κ. συνάδελφοι ἔχουν διαφορετικὴν ἕκαστος ἀντίληψιν περὶ διαλείμματος καθίσταται γνωστὸν ἀπὸ τὸν τρόπον ποῦ τὸ ἐκτελοῦν. Ἄλλοι δεσμεύουν μὲ κάθε τρόπον τὴν ἐλευθερίαν τῶν μαθητῶν κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ ἄλλοι ἐφαρμόζουν τὸ ἀντίθετον, θὰ ἤθελα λοιπὸν νὰ διεξαχθῇ κάποια συζήτησις εἰς τὸ ἕξῃς : «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ διαλείμματος καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεταί τοῦτο;»

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Εἰς τὴν στήλην ταύτην θὰ καταχωρίζωμεν σύντομον βιογραφίαν τῶν ἀποθανόντων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐπιφανεσσομένοι νὰ δημοσιεύωμεν εἰς ἰδιαιτέρον ἄρθρον καὶ κριτικὴν τοῦ ἔργου αὐτῶν. Καλὸν εἶναι νομίζομεν νὰ συλλεχθῇ τὸ σχετικὸν ὑλικὸν πρὸς διαφώτισιν τῆς πορ' ἡμῖν νεωτέρας ἱστορίας τῆς παιδαγωγικῆς. Εὐχαρίστως δὲ ἀναμένομεν τὴν ἀρωγὴν τῶν δυναμένων νὰ συνεισφέρουν οἰανδήποτε πρὸς τοῦτο πληροφορίαν.

Ἦδη ἀρχόμεθα ἀπὸ τοῦ ἀειμνήστου Βλασίου Σκορδέλη, ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ ἑποίου, «ἡμερολογίου δημοδιδασκάλου» ἐδημοσιεύθησαν ἀποσπάσματα εἰς προηγούμενα φυλλάδια τῆς «Ν. Ἀγωγῆς».

Βλάσιος Σκορδέλης ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Γένους ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐνεσάρκωναν εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν Μεγάλην Ἰδέαν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας κατέβαλον πάσας τὰς προσπάθειάς των καὶ ἦσαν πρόθυμοι

νὰ ὑποστοῦν πάντα κίνδυνον. Ἦγωνίσθη ὄχι μόνον διδάσκων καὶ συγγραφέων ἀλλὰ καὶ διακηρύσσων ὡς ἐθναπόστολος τὴν πίστιν εἰς τὰς δυνάμεις τῆς φυλῆς καὶ εἰς τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τοῦ κυριάρχου. Αἱ πολῦτιμοι ἐθνικαὶ ὑπηρεσίαι του ἀνάγονται κατὰ τὴν ἐν Φιλιππουπόλει δρασίαν του, εἰς τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα καὶ εἰς τὰ ζητήματά τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, εἰς τὰ ὁποία ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀξία του καὶ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Χαριλάου Τρικούπη. Ὁ Βλάσιος Σκορδέλης ἐγεννήθη τὸ 1834 εἰς τὴν Στενήμαχον. Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐν Ἀθήναις ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὸ 1857 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου. Μετὰ διετὴ δὲ ὑπηρεσίαν εἰς τὴν γενέτειράν του ὡς Σχολάρχης διορίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀρρεναγωγείου Φιλιππουπόλεως ἡ εὐδόκιμος δὲ μέχρι τοῦ 1874 ἐργασία του καὶ ὁ ἐνθερμος αὐτοῦ ζῆλος ἀπέσπασαν τὴν προσοχὴν τοῦ φιλογενοῦς Γεωργίου Ζαρίφη, ὅστις ἰδίαις δαπάναις ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐκεῖ σπουδάζων ἐδικαίωσε πλήρως τὰς ἐλπίδας τοῦ χορηγοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ ἀξιωθῇ δευτέρου λῖαν ἐπαινετικοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἰένης. Ἡ ἐπιστημονικὴ του διατριβὴ εἶναι περισπούδαστος μελέτη περὶ Θρησκείας. Ἐπιστρέψας τὸ 1878 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν Ζαριφειῶν διδασκαλείων Φιλιππουπόλεως. Ἀλλὰ λόγοι πολιτικοὶ ἀπεμάκρυναν αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου. Καὶ κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ἐπὶ 2 ἔτη ὡς ἐπιθεωρητῆς τῶν δημοτικῶν σχολείων Λακωνίας καὶ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τοῦ 1881—1883 διευθυντῆς τοῦ διδασκαλείου Τριπόλεως καὶ τέλος ἐπὶ 4 ἔτη καθηγητῆς τῶν παιδαγωγικῶν εἰς τὸ Ἀρσάκειον. Τὸ 1887 ἱδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸ Σχολεῖον του, ἵνα μετὰ μεγαλυτέρας ἐλευθερίας ἐφαρμόσῃ τὰς ἰδέας του. Ὁ αἰφνίδιος θάνατός του κατὰ 1898 ἀφῆκε μέγα κενόν.

Ἐγραψεν ἐπιστημονικὰς πραγμα-

τείας και διδακτικά βιβλία τὰ ὅποια διαπνέονται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν, ἵνα ἐκλαϊκευθῶσιν ἐπιστημονικαὶ γνώσεις καὶ καταστῶσι προσιτὰ εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους.

Τὰ σχολικά του βιβλία ἐπὶ δεκαετηρίδας ὀλοκλήρους ἐκκυκλοφόρησαν κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων εἰς τὸν ἐλεύθερον καὶ ἀλύτρωτον Ἑλληνισμόν. Τινὰ δὲ ἐκ τούτων καὶ ἰδίως τὰ ἀλφαβητάριά του, ἡ φυσικὴ ἱστορία καὶ ἡ φυσ. πειραματικὴ ἀπετέλεσαν ἐφ' ἱκανὸν τὴν μοναδικὴν σχεδὸν πνευματικὴν τροφήν τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων.

Ἐν συνόλῳ πάντα τὰ ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς : Τὸ ἄλγιστον βῆμα τῶν μικρῶν, ἀναγνωσματάριον, ἑλληνικὰ παραμύθια, οἱ γονεῖς τοῦ Ρήγα, ἤτοι περὶ ἐθν. ἀγωγῆς, ὁ Ἑλληὴν Ροβινσῶν, ἡρωες τῆς Ἑλλάδος, Μέγας Ἀλέξανδρος, γραμματικὴ, γεωγραφία, φυσικὴ ἱστορία, ἀνθρωπολογία, Φυσ. Πειραματικὴ, Ἀριθμητικὴ, γεωμετρία. Ἑλληνικὴ ἱστορία, σκηνογραφία ἐκ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως, τὸ χωρίον τῆς Ροδόπης, Θρακικαὶ μελέται, Ἡμερολόγιον δημοδιδασκάλου ἤτοι παιδαγωγικὴ ἐν τῇ πράξει, διδασκαλικὸς ὁδηγὸς θεωρητικὸς καὶ πρακτικὸς καὶ δύο μεταφράσεις, ρωμαϊκῆς ἱστορίας καὶ τῆς Γλασνάϊας Πολιάννας τοῦ Τολστόη.

ΣΥΝΤΟΜΑ

1. Εἰς τὴν Γερμανίαν συζητεῖται ἡ θέσις τοῦ Νηπιαγωγείου σχετικῶς πρὸς τὴν οἰογένειαν καὶ πρὸς τὸν λοιπὸν σχολ. ὀργανισμόν. Ἐγείνε καὶ πρότασις περὶ ὑποχρεωτικῆς εἰς αὐτὰ φοιτήσεως, ἣτις ὑποστηρίζεται κυρίως ὑπὸ τῶν σοσιαλιστῶν. Εἶναι τοῦτο βέβαια τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς μηχανικῆς διακανονίσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀλλ' ἀκουσίως μας διαμαρτυρόμεθα διὰ τὴν διάλυσιν αὐτὴν τῆς σχέσεως τῶν παιδῶν πρὸς τὴν μητέρα.

2. Τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος τείνει νὰ κανονισθῇ ὄχι πλέον ὑπὸ τῆς βουλῆσεως, οὕτως ἢ ἄλλως ἐπιρρασμένης, τοῦ ἐνδιαφερομένου, οὔτε ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς ζυγαριᾶς τῆς προσφορᾶς καὶ

τῆς ζητήσεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ψυχολογίας. Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ ἰδρύματα μὲ αὐτὸν ἀποκλειστικῶς τὸν σκοπὸν καὶ διάφορα πειράματα ἐκτελοῦνται ὑπὸ ὀρισμένων ἐργαστασίων ἢ καταστημάτων κατὰ τὴν πρόσληψιν νέων ἐργατῶν. Ἠγέρθη, δὲ καὶ τὸ ζήτημα τίνες ἱκανότητες χρειαζονται εἰς τὸν μέλλοντα διδάσκαλον καὶ ἀπετάθησαν ἐρωτήσεις δι' ἐγκυκλίου πρὸς διδασκάλους, καθηγητάς, κτλ. Ἴσως ὀργότερα τὰ διδασκαλεῖα νὰ ἐκλέγουν τοὺς τροφίμους τῶν ἐπὶ τῇ βάσει ψυχολ. πειραμάτων. Πάντως ὄχι τὰ ἰδικά μας, τὰ ὅποια καὶ τώρα φημιζοῦν ἀπὸ ἑλλειψιν μαθητῶν,

3. Ἡ ἐγκληματικότης τῶν παιδῶν καὶ τῶν νέων ἠῤῥησε κατὰ τὸ δῶστημα τοῦ πελέμου εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς Γερμανίας καταπληκτικά. Αἱ σπουδαιότεραι αἰτίαι εἶναι ἡ ἀπουσία τοῦ πατρὸς, ἡ ἑλλειψις μέσων, ἡ πολλαχῶς ἐλλιπὴς λειτουργία τῶν σχολείων, καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ διαφόρου ἠθικότητος ἀτόμων. Ἐνδιαφέρον καὶ δι' ἡμᾶς θὰ ἦτο μία τοιαύτη συγκριτικὴ στατιστικὴ παρατηρημάτων, ἔστω καὶ τῶν ἐλαφροτέρων, τῶν περιερχομένων εἰς γνῶσιν τοῦ σχολείου.

4. Αἱ ἐπιτροπαὶ πρὸς ἐξέλεξιν τῶν ἔργων τῶν ἀναγνωσκομένων ὑπὸ νέων καὶ παιδῶν συνεδρίασαν ὅλοι μαζὶ εἰς τὴν Ἰέναν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παιτήσουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν ὀρισμένας ἀρχάς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ τάσις πρὸς καλλιτεχνικὴν καὶ φιλολογικὴν μόρφωσιν καὶ τῶν κατωτάτων τάξεων τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς καταπολέμησιν κάθε προώρου ἐπιδράσεως διὰ λιβέλλων καὶ ἀνηθίων βιβλίων, τὰ ὅποια θὰ ἐξορισθῶν ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας.

5. Εἶδος σχολικῶν ἀποικιῶν ἰδρύθη πλησίον τῆς Φραγκφούρτης, ἰδίως διὰ τὰ παιδιά, ποῦ πρόκειται νὰ τελειώσουν ἐντὸς ὀλίγου τὸ σχολεῖον (13-14 ἐτῶν). Ζοῦν εἰς ὑψηλὸν μέρος πλησίον δάσους εἰς ξύλινα παραπήγματα μὲ τὸν διδάσκαλον ἢ τὴν διδασκάλισσάν των. Ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία δὲν διαλύεται, ἀλλὰ νέοι δρόμοι πρὸς ἐργασίαν διανοίγονται. Ἡ μελέτη τῆς φύσεως γίνεται ἀπὸ κοντὰ καὶ συστηματικὴ, καὶ αἱ

περισσότεραι ἐργασίαι ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Τὸ γλωσσικὸν μάθημα, ἡ καλλιτεχνία καὶ ἡ ποίησις ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ τὸν διδάσκαλον καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῶν παιδιῶν. Ὑγεία, ἐργασία καὶ χαρὰ.

6. Μικρότερα κολλέγια ἀρχίζουν νὰ εὐδοκιοῦν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀναπληρώνοντα μέρος τῆς πανεπιστημιακῆς παιδεύσεως τὴν ὁποίαν δὲν μποροῦν εἰς τὴν ἑπολαύσουν. Εἰς ἕνα ἀπ' αὐτὰ εἰς τὸν Ἄγ. Λουδοβίκον δίδεται ἰδίως προσοχὴ ὄχι εἰς τὸ πρόγραμμα ἀλλ' εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσεται ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων του τάσεων καὶ κλίσεων.

7. Αἱ ἐρευνᾶι ἐπὶ τῆς κοπώσεως ἐκ πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἐργασίας προχωροῦσι μετὰ τινος ἰδιαιτέρας ἐντάσεως. Πειράματα μνήμης, πνευματικαὶ ἐνασχολήσεις, ὁ ἐργογράφος, τὸ ἐργόμετρον, τὸ δυναμόμετρον ἢ ὀρθοθεραπεία ἐπισωρεύουσι ἀλλεπάλληλα πορίσματα. Ἡδη πλετισμογραφικαί, σφριγμομετρικαὶ καὶ καρδιογραφικαὶ ἐργασίαι ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἀκτίνων Χ φέρουν ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι τὸ μέγεθος τῆς καρδίας, ἡ πίεσις τοῦ αἵματος, τοῦ σφριγμοῦ μεταβάλλονται ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ ἐντατικῆς καὶ μέτρις κοπώσεως ἐργασίας.

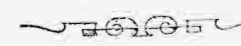
8. Δυναμομετρικὰ πειράματα ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ μύες δραστηριώτερον ἐργάζονται εἰς τὸ φῶς παρὰ εἰς τὸ σκότος. Ἐπίσης, ὅτι μικρὰ ὑγρασις τοῦ ἐργαζομένου μύος ὑψώνει τὴν τεχνητὴν παραγωγήν. Μεταβολὴ δὲ τῆς θέσεως τοῦ σώματος καὶ ποικίλαι κινήσεις αὐτοῦ ἀσκοῦν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐργασίας.

Καὶ ἐν ᾧ ταῦτα συμβαίνουν ἐν Εὐρώπῃ, ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμεν ν' ἀγνοοῦμεν εἰς τὰ Σχολεῖα μας τί εἶναι κόπωσις καὶ ποιοὺς ὄρους ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἢ διανοητικὴ τοῦ μαθητοῦ παραγωγικότης εἶναι καλύτερα. Ἀποτεινόμενοι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μνήμην του αὐταπατάμεθα καὶ νομίζομεν, ὅτι διὰ

τῆς ὑπερεντάσεως κατορθώνομεν κάτι, ἐν ᾧ κατ' οὐσίαν χάνομεν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωτικότητα τῶν τροφίμων μας.

9. Ὁ Frank Arthur Scott ἰσχυρίζεται, ὅτι πρέπει νὰ εἰσαχθῇ τὸ μάθημα τῆς φωνητικῆς καὶ ἐνοργάνου μουσικῆς εἰς ὅλα τὰ δημόσια Σχολεῖα κατὰ τὸ παράδειγμα, λέγει, τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἰς τὸ Σχολεῖον φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ καλλιεργηθῶν καὶ ἐξελιχθῶν, ὅλων ὅλοι αἱ εἰς αὐτὸ ὑπάρχουσαι ἱκανότητες. Καὶ ἐνᾷ ὁ Ἀμερικανὸς οὗτος μὲ ἐνθουσιασμόν ἀναφέρει, ὅτι 13 μεγαλοπόλεις τῆς Ἀμερικῆς ἤδη ἀνεγνώρισαν τὸ «full musical—program» (πλήρες μουσικὸν πρόγραμμα) ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἑλληνες καὶ αὐτῆς τῆς ὀδικῆς τῆς ὥραν θεωροῦμεν περιττὴν ἢ ἐποουσιώδη καὶ φροντιζομεν ὅπως ὅπως νὰ μάθουν τὸ ᾄσμα οἱ μαθηταὶ καὶ ὄχι πῶς τὸ ᾄσμα θὰ συντελεσθῇ νὰ καλλιεργηθῇ ἢ φωνή, ἢ ἀκουστικὴ ἀντίληψις καὶ τὰ καλαισθητικὰ των συναισθημάτων. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅτι μᾶς δίδει ἡ φύσις μᾶλλον τὸ βλάπτομεν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδιαιτέραν ἐργασίαν ἐπὶ τῶν παραφώνων, οὐδὲ λόγος.

10. Ἐλευθέρᾳ πνευματικῇ ἐργασίᾳ δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰ Σχολεῖα μας εὐκόλως. Τὸν μαθητὴν περιτριγυρίζουν ρήτραι, δόγματα καὶ ἀφορισμοί, ποῦ τὸν τρομάζουν καὶ ἀπειλητικῶς τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὴν ὑποδούλωσιν. Τὶ ὀδυνηρὸς ἀγὼν, ὅταν καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος του παρουσιάζεται ὀπλισμένος μὲ τοιαῦτα πυρομαχικά ; (Καὶ ὁ ἐχθρὸς ποῦ εἶναι ;) Ἡ συνειδητὴ καὶ ὑποσεινηδητή του ὑπαρξις ἀνθίσταται, παλαίει, ὑποκύπτει, ναυαγεῖ. Τὸ δηλητήριον ἐνεργεῖ ἀνεπαισθήτως καὶ εἰς κάθε χρονικὴν στιγμήν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ φαίνεται πῶς ἵναναμώνει καὶ ζωογονεῖ. Καὶ ὅσον οἰκτροτέρον τὸ θῦμα τόσοσιν τελειότερον εἶναι τὸ θριαμβευτικὸν του φωτοστέφανον, ποῦ σχηματίζει μὲ τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς ἀναλαμπάς. Καὶ ὁμως ζῆ καί, ἂν θέλετε, εὐδοκιμεῖ, μὰ εἶναι πεθαιμένο.

1) 'Εθνικῆς Στέγης Χάλκης	354
2) 'Εθν. 'Ορφανοτροφ. Πριγκήπου	787
3) 'Ασύλου ἀστέγων Πέραν	198
4) 'Ορφανοτροφείου Παντειχίου	195
	<hr/> 1544

Α'. 'Εθνική Στέγη Χάλκης [θηλέων].
 'Εν ὄλῳ φοιτῶσι 354
 Νοσηλεύονται εἰς τὰ Φιλανθρ. Κατ. 3
 Νοσηλεύονται εἰς τὸ σενατόριον τῶν
 *Αμερικανίδων 7
 364

Φοιτῶσιν:
 Εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον 25
 » τὴν Α' τάξιν (2 τμήμ.) 120
 » » Β' » 80
 » » Γ' » 54
 » » Δ' » 35
 » » Ε' » 22
 336
 Εἰς τὰ ἐπαγγελματικά ἐργαστήρια 18
 354

***Εργαστήρια:** 1) **ραφεῖον:** φοιτῶσι 12 καὶ αἱ μαθήτριά τῆς Γ' Δ' καὶ Ε' τάξεως ἐπὶ 2 ὥρας μ.μ καθ' ἑκάστην. 2) **ταπητουργεῖον καὶ πλεκτικῆς:** φοιτῶσιν 24 ἐξ ὧν 6 τελειόφοιτοι τοῦ σχολείου. **Προσωπικόν:** 1) Διευθύντρια 2) Ὑποδιευθύντρια 3) ἰατρὸς 4) λογιστὴς 5) πέντε διδασκάλισσαι τοῦ σχολείου καὶ πέντε τῶν ἐπαγγελματικῶν τμημάτων 6) λοιπὸν προσωπικὸν 31. 'Εν ὄλῳ 45.

Β' 'Εθνικὸν 'Ορφανοτροφεῖον Πριγκήπου (ἀρρένων).

'Εν ὄλῳ ὑπάρχουν 787
 (ἡλικίας 6—16).
 Εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον (3 τμήματα) 195
 » » Α' Τάξιν (3 τμήματα) 189
 » » Β' » (3 ») 162
 » » Γ' » (2 ») 125
 » » Δ' » [2 »] 71
 » » Ε' » 17
 » » ΣΤ' » 5
 764
 ἀποφοιτήσαντες 23
 787

***Εργαστήρια:** 1) **ὑποδηματοποιεῖον,** εἰς τὸ ὁποῖον ἐργάζονται 30 π.μ. 40 μ.μ. καὶ 10 καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν 2) **ξύλου γεῖον:** ἐργάζονται 36 π.μ. 39 μ.μ. καὶ 12 καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν 3) **ραφεῖον:** 28 π.μ. 28 μ.μ. καὶ 7 καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν 4) **μουσι-**

κῆς: 20 ἀποτελοῦντες τὴν ὀρχήστραν πνευστῶν ὀργάνων καὶ 33 μαθητευόμενοι 5) **σιδηρουργεῖον** 5.

Προσωπικόν: 1] Διευθυντῆς 2] ἰατρὸς 3] λογιστῆς 4] νοσοκόμος 5] τέσσαρες διδασκαλοὶ καὶ πέντε διδασκάλισσαι 6] δέκα πρακτικοὶ διδάσκαλοι ἐπαγγελματικῶν 7] λοιπὸν προσωπικὸν 47. 'Εν ὄλῳ 70.
 Μέσος ὄρος μηνιαίας δαπάνης δι' ἕκαστον ὀρφανὸν Χάλκης καὶ Πριγκήπου 10 1/2 λ. χαρτ.

Γ' 'Ασυλον ἀστέγων Πέραν [θηλέων].
 178 τραχωματικά.
 Νηπιαγωγεῖον καὶ προκαταρκτικόν. 80
 Εἰς τὴν Α' τάξιν 65
 » » Β' » 33
 178

Προσωπικόν: Διευθύντρια 2] δύο διδασκάλισσαι 3] ἰατρὸς 4] λοιπὸν προσωπικὸν 8
 'Εν ὄλῳ 12. Μέσος ὄρος μηνιαίας δαπάνης δι' ἕκαστον ὀρφανὸν 6 λίρ. χαρτ.

Δ' 'Ορφανοτροφεῖον Παντειχίου ἀρρένων καὶ θηλέων.
 Προκαταρκτικὴν τάξιν 110
 Εἰς τὴν Α' » 30
 » » Β' » 22
 » » Γ' » 12
 » » Δ' » 9
 183

Προσωπικόν. 1] Διευθύντρια 2] δύο διδασκάλισσαι 3] λοιπὸν προσωπικὸν 14.
 'Εν ὄλῳ 17.

'Ορφανοτροφεῖον Βουτζᾶ [Σμύρνης].
 'Εν ὄλῳ 102 ἐξ ὧν 72 θηλ. καὶ 30 ἄρ.
 Εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον 33
 » τὴν Α' τάξιν 17
 » » Β' » 34
 » » Γ' » 8
 » » Δ' » 10
 102

Προσωπικόν: 1] Διευθύντρια 2] ἐξωτερικὸς ἰατρὸς 3] λογιστῆς 4] πέντε διδασκάλισσαι 5] λοιπὸν προσωπικὸν 14. 'Εν ὄλῳ 22.

PESTALOZZI

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ)

ΤΟ ΚΥΚΝΕΙΟΝ ἌΣΜΑ (1)

*Δοκιμάζετε τὰ πάντα, διατηρεῖτε τὸ καλὸν
 καὶ
 ὅταν ὠριμάξη μέσα σας κάτι καλύτερον,
 προσθέσατέ το μὲ εὐλικρίνειαν καὶ ἀγάπην
 εἰς ὅ,τι προσεπάθησα ἐγὼ νὰ σᾶς δώσω
 εἰς τὰ φύλλα αὐτά.*

1. Ἡ ἰδέα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως, πρὸς θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν διαλεύκανσιν τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποίησα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὠρίμου ἡλικίας μου, ἔχον καὶ ὁ ἴδιος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον συνείδησιν τῆς ἐκτάσεώς τῆς, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ ἰδέα τῆς κατὰ φύσιν ἐξελίξεως καὶ διαμορφώσεως τῶν ἐμφύτων τάσεων καὶ δυνάμεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

2. Ἀλλὰ διὰ νὰ μαντεύσωμεν ἔστω καὶ μακρόθεν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς τοιαύτης φυσικότητος, διερωτώμεθα πρὸ παντὸς τί εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις; ποία εἶναι ἡ κυρίως οὐσία, ποία εἶναι τὰ διακριτικά

Εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ μεγάλου Ἑλβετοῦ παιδαγωγοῦ Πεσταλότση ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσε ὅλον τὸν βίον του, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν θεωρητικὴν συστηματοποίησιν καὶ ἐμβάθυνσιν τῆς στοιχειώδους καὶ γενικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, βασιζομένης ἐπὶ τῆς κανονικῆς καὶ ἀρμονικῆς ἐξελίξεως τῶν ἐμφύτων ἀνθρωπίνων δυνάμεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν του εἰς διάφορα σχολεῖα ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντα, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπέτυχε. Οἱ λόγοι ἦσαν πολλοί, ἀλλὰ τέλος ὁ Πεσταλότση ἠσθάνθη, ὅτι αἱ ἰδέαι του θὰ ἐπέζων τῶν προσκαίρων δυσμενῶν ὄρων καὶ τῆς ἰδικῆς του ἀδυναμίας καὶ ἡ πεποιθήσις αὐτῆ ἐκφράζεται μὲ πολλὴν σαφήνειαν εἰς τὸ Κύκνειον ἄσμα τὸ ὁποῖον ἐγραψεν. ὀδηγοντούτης πλέον τὸ 1825. Σήμερον ὁ Πεσταλότση ἀναγνωρίζεται ὡς ἀρχηγὸς ἀπὸ ἐκαίνους, οἵτινες ζητοῦν διὰ τὴν παιδαγωγικὴν φιλοσοφικὰς βάσεις καὶ κοινωνικὴν ἐπίδρασιν.

χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καθ' ἑαυτήν; Καὶ δὲν πρέπει οὔτε στιγμήν νὰ φαντασθῶ, ὅτι οποιαδήποτε ἀπὸ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐμφύτους τάσεις, τὰς ὁποίας ἔχω κοινὰς μὲ τὰ ζῶα, θὰ εἶναι ἡ γνησία βῆσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Δὲν γίνεται διαφορετικά, ὀφείλω νὰ παραδεχθῶ, ὅτι τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων καὶ τάσεων, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα τοῦ κόσμου, ἐκεῖνο εἶναι ἡ κυρίως ὑπόστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὄφείλω νὰ παραδεχθῶ, ὅτι δὲν εἶναι τὸ θνητὸν σῶμα καὶ αἱμά μου, οὔτε ἡ ζώδης αἴσθησις τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιθυμιῶν, ἀλλὰ αἱ ἐμφυτοὶ τάσεις καὶ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς μου, τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας μου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης πρακτικῆς μου ἰκανότητος, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ ἀνθρώπινον μέρος τῆς φύσεώς μου, ἢ, πράγμα ποῦ σημαίνει τὸ ἴδιον, τὴν ἀνθρωπίνην μου φύσιν. Ἐκ τούτου ἔπεται φυσικά: ἡ ἰδέα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἰδέα τῆς κατὰ φύσιν ἐξελίξεως καὶ διαμορφώσεως τῶν ἐμφύτων τάσεων καὶ δυνάμεων τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς, τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης πρακτικῆς ἰκανότητος. Ἡ φυσικότης, τὴν ὁποίαν ζητεῖ ἡ ἰδέα αὐτὴ διὰ τὰ μέσα τῆς ἐξελίξεως καὶ διαμορφώσεως τῶν ἐμφύτων μας δυνάμεων καὶ τάσεων, ἀπαιτεῖ ἐπομένως μὲ τὴν αὐτὴν ἀναγκαιότητα, τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀξιώσεων τῆς ζωώδους μας φύσεως ὑπὸ τὰς ἀνωτέρας ἀξιώσεις τῆς ἐσωτερικῆς θείας ὑποστάσεως τῶν ἐμφύτων δυνάμεων καὶ τάσεων τῆς καρδιάς μας, τοῦ νοῦ μας, καὶ τῆς ἰκανότητός μας: δηλαδὴ οὐσιαστικῶς ἀπλούστατα τὴν ὑποταγὴν τῆς σαρκὸς ὑπὸ τὸ πνεῦμά μας. Συνάγεται ἀκόμη τὸ ἐξῆς: ἡ ὅλη ἔκτασις τῶν τεχνητῶν μέσων τῆς κατὰ φύσιν ἐξελίξεως τῶν ἐμφύτων δυνάμεων καὶ τάσεων τοῦ γένους μας, προϋποθέτει, ἂν ὄχι σαφῆ γνῶσιν, ὠρισμένως ὅμως ζωντανὸν ἐσωτερικὸν αἰσθηματικὸν περὶ τῆς πορείας τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἡ φύσις εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῶν δυνάμεών μας. Ἡ πορεία αὐτὴ στηρίζεται ἐπὶ αἰωνίων, ἀμεταβλήτων νόμων, οἱ ὅποιοι ἐνυπάρχουν εἰς τὴν οὐσίαν ἐκάστης ἀνθρωπίνης δυνάμεως χωριστά, καὶ συνδέονται εἰς ἐκάστην αὐτῶν μὲ ὀρμεμφυτον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς. Κάθε φυσικὴ πορεία τῆς ἀναπτύξεώς μας ἐκπηγάζει πραγματικῶς ἐκ τῶν ὀρμεμφύτων τούτων. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ κάθε τι, πρὸς τὸ ὅποιον αἰσθάνεται μέσα του τὴν δύναμιν καὶ ἔνεκα τῶν ἐνυπαρχόντων εἰς αὐτὸν ὀρμεμφύτων εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τα ἐπιθυμῆ.

3. Τὸ αἰσθηματικὸν τῆς δυνάμεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῶν αἰωνίων, ἀνεξαλείπτων καὶ ἀμεταβλήτων νόμων, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην τῶν ὑπόστασιν εἶναι ἡ βῆσις τῆς πορείας τῆς φύσεως εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς.

Οἱ νόμοι αὐτοί, ἐκπηγάζοντες πραγματικῶς ἀπὸ τὴν ἰδιορρυθμίαν ἐκάστης ἰδιαιτέρας ἀνθρωπίνης τάσεως, διαφέρουν μεταξύ τῶν οὐσιαστικῶς, ἀκριβῶς ὅπως καὶ αἱ δυνάμεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ νόμοι ἐνυπάρχουν: ἀλλὰ προέρχονται ὅλοι, ἀκριβῶς ὅπως καὶ αἱ δυνάμεις εἰς τὰς ὁποίας ἐνυπάρχουν, ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἔνεκα τούτου, παρ' ὅλας τῶν τὰς διαφορὰς συν-

δέονται στενῶς καὶ οὐσιαστικῶς μεταξύ τῶν καὶ μόνον μὲ τὴν ἁρμονίαν καὶ ἰσορροπίαν, μὲ τὴν ὁποίαν συνυπάρχουν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος γίνονται ἀληθῶς καὶ γενικῶς μορφωτικοὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ σύμφωνοι πρὸς τὴν φύσιν. Εἶναι ἀλήθεια δοκιμασθεῖσα ὑπὸ πᾶσαν περίστασιν: μόνον ὅτι συναρπάζει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ συνολικῇ δυνάμει τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δηλαδὴ τὸν συναρπάζει ὡς καρδίαν, νοῦν, καὶ χεῖρα, μόνον αὐτὸ τὸν μορφώνει πραγματικῶς, ἀληθῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν: κάθε τι ποῦ δὲν τον συναρπάζει οὔτω, (ἐν τῇ συνολικῇ δυνάμει τῆς ὑπάρξεώς του), δὲν τον συγκινεῖ κατὰ φύσιν καὶ δὲν τον μορφώνει ἀνθρωπίνως μὲ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ὅτι τὸν συναρπάζει μονομερῶς δηλαδὴ κατὰ μίαν τῶν δυνάμεών του, εἴτε πρόκειται περὶ τῆς καρδιάς, εἴτε περὶ τοῦ νοῦ, εἴτε περὶ τῆς πρακτικῆς ἰκανότητος, ὑποσκάπτει καὶ ταράττει τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεών μας καὶ ὀδηγεῖ εἰς μέτρα τῆς μορφώσεώς μας παρὰ φύσιν, ἢ συνέτεια τῶν ὁποίων εἶναι γενικὴ παραμόρφωσις καὶ ἐπιτήδευσις τοῦ γένους μας. Μὲ τὰ κατάλληλα μέσα διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῶν συναισθημάτων τῆς καρδιάς μου, εἶναι ἀδύνατον ποτὲ νὰ μορφωθῶν καθ' ἑαυτὰς αἱ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, καὶ ἄλλο τόσον δύναται αἱ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς νὰ ἐξευγενισθῶν καθ' ἑαυτὰς ἰκανοποιητικῶς καὶ φυσικῶς μὲ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων μορφώνεται συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.

4. Κάθε μονομερῆς ἀνάπτυξις μιᾶς ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας δὲν εἶναι ἀληθινὴ καὶ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ μόνον κατ' ἐπίφασιν μόρφωσις, εἶναι χαλκὸς ἢ ἤχων καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον τῆς ἀνθρωπίνης μορφώσεως καὶ ὄχι αὐτὴ αὐτὴ ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀληθινή, ἢ κατὰ φύσιν μόρφωσις ὀδηγεῖ μὲ τὴν ὑπαρξίν της εἰς τὴν τάσιν πρὸς τελειοποίησιν, εἰς τὴν τάσιν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Ἡ μονομερῆς τῆς μορφώσεώς των ὀδηγεῖ ἀπεναντίας ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπάρξεώς της εἰς κλονισμόν, διάλυσιν καὶ τέλος ἐκμηδένισιν τῆς συνολικῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐκ τῆς ὁποίας μόνη δύναται νὰ προσέλθῃ ἀληθῶς καὶ κατὰ φύσιν ἡ τάσις αὐτή. Ἡ ἐνότης τῶν δυνάμεων τῆς φύσεώς μας ἐδόθη εἰς τὸ γένος μας ὡς ἡ οὐσιώδης βῆσις ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων μέσων διὰ τὴν ἐξευγένισίν μας προαιωνίως καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν παραμένει ὡς αἰωνία ἀλήθεια τὸ: ἂ ὁ Θεὸς συνέξευξε ἄνθρωπος μὴ χωριέτω. Ἄν τὸ κῆμη ὡς πρὸς τὴν μόρφωσίν του, καθ' ὅποιανδήποτε διεύθυνσιν καὶ ἂν τὸ κάμη, δημιουργεῖ ἡμιάνθρωπος, εἰς τοὺς ὁποίους τίποτε τὸ ὑγιὲς δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ ζητήσωμεν οὔτε νὰ εὔρωμεν.

5. Κάθε μονομερῆς ὑπεροχὴ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν δυνάμεών μας, μᾶς φέρει εἰς τὴν αὐταπάτην τῶν παραλόγων ἀξιώσεων, εἰς τὴν παραγνώρισιν τῶν ἀδυναμιῶν μας καὶ ἐλλείψεων, καὶ εἰς τὴν σκληρὰν κατάκρισιν ὅλων ὅσοι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰς λανθασμένας μονομερεῖς ἀντιλήψεις μας. Αὐτὸ ἀληθεύει

δι' εκείνους, οἵτινες ἔνεκα συναισθημάτων καὶ πίστεως παραλογίζονται, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ μὲ ἀσυμπαθῆ ἐγωϊσμόν ἀνοίγουν εἰς τὴν διανοητικὴν των δυνάμιν ἐπίσης μεγάλην ἔκτασιν ἀφυσικότητος καὶ καταστροφῆς. Κάθε μονομερῆς ὑπεροχὴ μιᾶς ἰδιαίτερας δυνάμεως φέρει τὴν ἔπαρσιν τῶν ἀπαιτήσεών της, παράλυτον καὶ νεκρὸν ἐσωτερικῶς, καὶ αὐτὸ ἀληθεύει διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν διανοητικὴν, τεχνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἰκανότητα τοῦ γένους μας. Τὰ ἐσωτερικὰ θεμέλια τῆς οἰκιακῆς καὶ ἀστικῆς εὐημερίας εἶναι κατ' οὐσίαν ζωὴ καὶ πνεῦμα· αἱ δὲ ἐξωτερικαὶ δεξιότητες, τὴν διαμόρφωσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖ ἐπίσης ὁ ἀστικός βίος, χωρὶς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπαρξιν τῶν θεμελίων τῆς εὐημερίας του γίνονται διὰ τὸ γένος μας τὸ μέσον τῶν μᾶλλον ἐπικινδύνων ἀποπλανήσεων καὶ ἡ πηγὴ τῶν διαφορωτάτων οἰκιακῶν καὶ ἀστικῶν δυσαρεσκειῶν, καὶ πάσης δυσθυμίας, πόνου καὶ ἐξαγριώσεως, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀναγκαστικῶς ὡς ἐπακόλουθα συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν των.

6. Ἡ ἰσορροπία τῶν δυνάμεων, τὴν ὁποίαν οὐσιαστικῶς ἀπαιτεῖ ἡ ἰδέα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως, προϋποθέτει μίαν ἄλλην ἀξίωσιν, τῆς κατὰ φύσιν ἐξελίξεως κάθε μιᾶς τῶν κυρίων δυνάμεων τῆς φύσεώς μας ἰδιαίτερος. Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς ἀναπτύσσεται σύμφωνα μὲ αἰωνίους, ἀμεταβλήτους νόμους καὶ ἡ ἐξέλιξις της εἶναι φυσικὴ μόνον ἐφ' ὅσον συμβαδίζει πρὸς αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς φύσεώς μας. Εἰς κάθε περίστασιν καὶ μὲ κάθε τρόπον ὅπου ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς νόμους αὐτούς, εἶναι παρὰ φύσιν καὶ ἐναντία εἰς τὴν φύσιν. Οἱ νόμοι, ἐπάνω εἰς τοὺς ὁποίους στηρίζεται ἡ κατὰ φύσιν ἐξέλιξις κάθε μιᾶς ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας, διαφέρουν μεταξύ των οὐσιωδῶς. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν διαμορφώνεται φυσικῶς καθόλου μὲ τοὺς νόμους ἐκείνους, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ ἀνθρωπίνη καρδιά ἐξυψώνεται εἰς τὸ ἀγνότερον μεγαλεῖον τῆς δυνάμεώς της· καὶ οἱ νόμοι μὲ τοὺς ὁποίους τὰ μέλη καὶ αἱ αἰσθήσεις μας διαμορφώνονται φυσικά, διαφέρουν ἐπίσης οὐσιωδῶς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν κατάλληλοι νὰ διαμορφώσουν τὰς δυνάμεις τῆς καρδίας μας καὶ τοῦ νοῦ μας.

7. Ἀλλὰ κάθε μία ἀπὸ τὰς ἰδιαίτερας αὐτὰς δυνάμεις ἀναπτύσσεται κυρίως μόνον μὲ τὸ ἀπλούστατον μέσον τῆς χρήσεώς της κατὰ φύσιν.

Ὁ ἀνθρώπος ἀναπτύσσει κατὰ φύσιν τὴν βάσιν τῆς ἠθικῆς του ζωῆς, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν μόνον διὰ τῆς πραγματικῆς ἀγάπης καὶ πίστεως.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀνθρώπος ἀναπτύσσει κατὰ φύσιν τὴν βάσιν τῆς νοητικῆς του δυνάμεως, τὴν σκέψιν του, μόνον διὰ τῆς πραγματικῆς σκέψεως.

Καὶ ἀναπτύσσει ἐπίσης κατὰ φύσιν τὰς ἐξωτερικὰς βάσεις τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς του ἰκανότητος, τὰς αἰσθήσεις, ὄργανα καὶ μέλη του, μόνον διὰ τῆς πραγματικῆς των χρήσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως κάθε μιᾶς ἀπὸ τὰς δυνάμεις αὐτὰς ὠθεῖται ὁ

ἀνθρώπος μέσα του νὰ τὰς μεταχειρισθῆ. Οἱ ὀφθαλμοὶ θέλουν νὰ ἰδοῦν, τὰ ὅτι θέλουν νὰ ἀκούσουν, οἱ πόδες θέλουν νὰ περιπατήσουν, ἡ χεὶρ θέλει νὰ σιλλάβῃ. Ἀλλ' ἐπίσης θέλει ἡ καρδιά ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ πιστεύσῃ. Ὁ νοῦς θέλει νὰ σκεφθῆ. Εἰς κάθε τάσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐγκτεται μία παρώθησις ἀπὸ τὴν νεκρωμένην κατάστασιν τῆς ἀνικανότητός της νὰ ἐξυψωθῆ εἰς διαμορφωμένην δυνάμιν, ἡ ὁποία ὅπου μένει ἀδιαμόρφωτος εὐρίσκεται μέσα μας μόνον ὡς ἓνας σπόρος τῆς δυνάμεως καὶ ὄχι ὡς ἡ δύναμις ἡ ἰδέα.

9. Ἀλλὰ ὅπως εἰς τὸ παιδί τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ἀκόμη νὰ περιπατήσῃ, ἐλαττώνεται ἡ ὄρεξις πρὸς τοῦτο αὐτοστιγμῆ μόνις πέσῃ προηγῆς εἰς τὰς πρώτας του προσπαθείας, οὕτως ἐλαττώνεται μέσα του ἡ ὄρεξις νὰ πιστεύσῃ ὅταν ἡ γάτα πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπλώνει τὸ χεῖρι τοῦ ξεσχίζει τὸ δέρμα καὶ ὁ σκύλος τὸν ὁποῖον θέλει νὰ θωπεύσῃ, γαυγίζει ἐναντίον του καὶ δεικνύει τὰ δόντια του. Ἀφ' ἑτέρου ἐλαττώνεται μέσα του ἀναγκαστικῶς ἡ ὄρεξις νὰ ἀναπτύξῃ πραγματικῶς τὴν διανοητικὴν του δυνάμιν διὰ τῆς χρήσεώς της, ὅταν τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα θέλουν νὰ τὸν διδάξουν νὰ σκέπτεται, δὲν προκαλοῦν μὲ θέλγητρα τὴν διανοητικὴν του δυνάμιν, ἀλλὰ κοπιωδῶς τὴν ἐπιβαρύνουν καὶ μᾶλλον τὴν συγχύζουν καὶ τὴν ἀποκοιμίζουν, ἀντὶ νὰ τὴν διεγείρουν καὶ ἀμιλλώμενα μεταξύ των νὰ τὴν ζωντανεύουν. Ἡ πορεία τῆς φύσεως κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, ἐὰν ἀφεθῆ ἐλευθέρω, ἀπομακρύνεται βραδέως ἀπὸ τὰ ζωώδη ἔνστικτα τοῦ γένους μας καὶ ἐμποδίζεται ἀπ' αὐτά. Ἐὰν πρόκειται νὰ ἐξυψωθῆ ὥστε τὸ ἀνθρώπινον νὰ ἐξελιχθῆ εἰς τὸν ἀνθρώπον, τότε προϋποθέτει ἀφ' ἑνὸς τὸ δῶρον τῆς φωτισμένης ἀγάπης, τῆς ὁποίας ὁ σπόρος, περιορισμένος εἰς τὴν αἰσθητικότητα, εὐρίσκεται ὡς ἓνα ἔνστικτον εἰς τὴν μητρικὴν, πατρικὴν καὶ ἀδελφικὴν συμπάθειαν τῆς φύσεώς μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν φωτισμένην χρησιμοποίησιν τῆς ἰκανότητος τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἡ ἀνθρωπότης μὲ τὴν πείραν τῶν χιλιετηρίδων.

10. Ἡ ἰδέα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως λοιπόν, στενωτέρω ὀριζομένη, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους νὰ παρὰσχῃ εἰς τὴν πορείαν τῆς φύσεως κατὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῶν τάσεων καὶ δυνάμεών μας τὴν βοήθειαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τῆς δώσῃ ἡ φωτισμένη ἀγάπη, ὁ μορφωμένος νοῦς καὶ ἡ ἐξησημένη πρακτικὴ ἰκανότης τοῦ γένους μας.

Ὅσον θεία καὶ ἱερὰ εἶναι ἡ πορεία τῆς φύσεως ὡς πρὸς τὰς βίσεις διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ γένους μας, τόσον εἶναι, ἐὰν ἀφεθῆ μόνη, κατ' ἀρχὰς ζωϊκῶς μόνον ἐμψυχωμένη. Νὰ τὴν ἐμψυχώσωμεν ἀνθρωπίνως καὶ θεϊκῶς, αὐτὸ εἶναι ἡ φροντίς τοῦ γένους μας, αὐτὸ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἰδέας τῆς στοιχειώδους μορφώσεως, αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος κάθε σοφίας καὶ εὐλαβείας.

11. Ἄς λάβωμεν τώρα σαφέστερον πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν σκέψιν αὐτὴν ὡς πρὸς τὰ ἦθη, τὴν διάνοιαν, τὸν οἶκον καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἅς ἐρωτήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας.

Α. Πώς εξελίσσεται ἡ βάσις τῆς ἠθικῆς μας ζωῆς, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ πίστις, πραγματικῶς, ἀληθῶς καὶ κατὰ φύσιν εἰς τὸ γένος μας καὶ πῶς εἰς τὸ παιδί ἀπὸ τὴν γέννησίν του τὰ πρῶτα σπέρματα τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν μας τάσεων κατὰ φύσιν ἐμφυχώνονται καὶ διατρέφονται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας καὶ ἀνθρωπίνης ἱκανότητος, καὶ δυναμώνουν τόσον κατὰ τὴν αὔξησίν των, ὥστε τὰ τελευταῖα ἀνώτατα ἀποτελέσματα τῆς ἠθικότητος καὶ θρησκευτικότητος καὶ ἡ εὐλογία, τὴν ὁποίαν φέρουν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν μὲν ἀνθρώπινα, ἀφοῦ δι' αὐτῶν ἀνεπτύχθησαν ἀλλ' ὅμως ἀληθῶς καὶ κατὰ φύσιν στερεωμένα καὶ προετοιμασμένα; Καὶ εὐρίσκομεν : ἐκεῖνο ποῦ ἀπὸ τὴν ὄραν τῆς γεννήσεώς του ζωντανεῖ καὶ ἀναπτύσσει κατὰ φύσιν τὰ πρῶτα σπέρματα τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ νεογεννήτου, εἶναι ἡ ἀσφαλὴς, ἡσυχὸς ἀπόλαυσις τῶν φυσικῶν του ἀναγκῶν τὴν ἱερὰν μητρικὴν φροντίδα, τὴν ἐνστικτωδῶς ζωντανευμένην προσοχὴν εἰς τὴν καθησύχασιν αὐτοστιγμὴ καθε ἀνάγκης του, ἡ ὁποία δύναται νὰ νησυχῆσῃ τὸ παιδί ζωϊκῶς ἂν δὲ ἱκανοποιηθῆ, πρέπει νὰ νησυχώσωμεν μέσα του ὡς τὴν πρώτην ἀλλὰ οὐσιωδεστάτην προετοιμασίαν καὶ ἀφορμὴν διὰ τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ὅπου ἀναπτύσσονται τὰ ζωϊκὰ στοιχεῖα τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν πηγὴν αὐτῆς τῆς ἱκανοποιήσεως, καὶ μαζί των τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτήν καὶ ἀπὸ τὸ ζωντάνευμα τῶν πρώτων ζωϊκῶν αὐτῶν στοιχείων τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, ἀναπτύσσονται ἐπίσης καὶ τὰ πρῶτα ζωϊκὰ στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκευτικότητος.

12. Δι' αὐτὸ ἡ διατήρησις ἡρέμου σιωπῆς, ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν τοῦ νεογεννήτου, καὶ ἡ χρησιμοποίησις των διὰ νὰ ζωντανεύσουν μέσα του τὰ κοιμώμενα ἀκόμη σπέρματα τῶν αἰσθημάτων ποῦ μᾶς διακρίνουν ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀνθρώποι, ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γένους μας.

Κάθε ἀνησυχία, ποῦ ἐνοχλεῖ κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τὸν φυτοζωοῦντα βίον τοῦ παιδιοῦ, προετοιμάζει τὸ ἔδαφος διὰ νὰ ζωντανεύσουν καὶ δυναμώσουν ὅλοι οἱ ἐρεθισμοὶ καὶ αἱ ἀξιώσεις τῆς ζωϊκῆς, κτηνώδους μας φύσεως, καὶ ἀδυνατίζει ὅλας τὰς κυριωτέρας βάσεις τῆς κατὰ φύσιν ἐξελίξεως ὅλων ἐκείνων τῶν τάσεων καὶ δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καθ' ἑαυτήν.

13. Ἡ πρώτη καὶ μᾶλλον ζωντανὴ φροντίς διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἡσυχίας αὐτῆς κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν τοῦ παιδικοῦ βίου ἐτέθη ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς τὴν καρδίαν τῆς μητρὸς. Ἐκφράζεται δὲ αὐτὴ γενικῶς εἰς τὸ γένος μας διὰ τῆς μητρικῆς δυνάμεως καὶ ἀφοσιώσεως ποῦ ἐνυπάρχει εἰς αὐτήν. Ἡ ἔλλειψις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτῆς εἶναι παρὰ φύσιν μητροῦτος· εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐναντίας πρὸς τὴν φύσιν διαφθορᾶς τῆς μητρικῆς καρδίας. Ὅπου συμβαίνει αὐτό, ἐκεῖ ἐγκαταλείπεται καὶ ἐπομένως ὑποσκάπτεται τὸ πρῶτον καὶ ἀγνότατον μέσον τῆς ἀποτελεσματικῆς δυνάμεως τῆς πατρότητος, τῆς μορφωτικῆς ὑπάρξεως τῆς ἀδελφικῆς συμπαθείας καὶ μαζί της ἡ εὐλογία τῆς μορφώσεως διὰ

τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἐδραιώνεται ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν της καὶ τὴν βάσιν της ἐπὶ τῆς ζωντανῆς ὑπάρξεως τῆς μητρικῆς δυνάμεως καὶ ἀφοσιώσεως· καὶ ὅπως ἡ φροντίς διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν τῆς ζωῆς του δύναται νὰ ἐννοηθῆ μόνον ὅταν ὑπάρχη ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀφοσιώσις αὐτή, οὕτω καὶ ἡ διατήρησις αὐτῆς τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀφοσιώσεως δύναται μόνον νὰ νοηθῆ, ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ κατὰ φύσιν ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς του δυνάμεως.

Ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις ἀναπτύσσεται μόνον εἰς τὴν ἡσυχίαν. Χωρὶς αὐτὴν χάνει ἡ ἀγάπη ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας καὶ τὰς εὐλογίας της. Ἡ ἀνησυχία εἶναι οὐσιωδῶς ἀποτέλεσμα ζωϊκῶν πόνων ἢ ζωϊκῶν ἐπιθυμιῶν. Εἶναι τὸ παιδί εἴτε τῆς κακῆς ἐνδεΐας εἴτε τῆς ἀκόμη χειροτέρας ἐγωπαθείας. Εἰς κάθε περίπτωσιν ὅμως εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ἀπιστίας καὶ ὅλων τῶν συνεπειῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ φυσικὸν λόγον ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν.

14. Τόσον σημαντικὴ εἶναι ἡ φροντίς διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ παιδιοῦ, καὶ τῆς μητρικῆς δυνάμεως καὶ πίστεως ποῦ τὴν ἐξασφαλίζει, ὅπως καὶ διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ κάθε ἐρεθισμὸν τῶν αἰσθήσεων, ποῦ ἀνησυχεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Οἱ ἐρεθισμοὶ αὐτοὶ προέρχονται εἴτε ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἀγαπημένης φροντίδος πρὸς ἱκανοποίησιν ἀληθινῶν ἀναγκῶν τῶν αἰσθήσεων εἴτε ἀπὸ τὴν ὑπερπλήρωσιν αὐτῶν μὲ ἀνωφελεῖς ἀπολαύσεις ποῦ ἐρεθίζουν τὴν ζωώδη ἐγωπάθειαν. Ὅπου ἡ μητέρα λείπει συχνὰ καὶ ἀκανονίστως ἀπὸ τὸ νήπιον ποῦ τὴν ἀναζητεῖ μὲ φωνάς, καὶ τὸ παιδί κείμενον στενοχωρημένον καὶ αἰσθανόμενον τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ, ἀναγκάζεται νὰ περιμένη πάρα πολὺ καὶ συχνὰ τοῦ γίνεται τὸ αἰσθημα αὐτὸ λύπη, δυστυχία καὶ πόνος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀναπτύσσεται καὶ ζωογονεῖται μέσα του ὁ σπόρος τῆς κακῆς ἀνησυχίας καὶ ὅλων τῶν συνεπειῶν· ἡ δὲ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν του, ἐπιβραδυνθεῖσα οὕτω, δὲν εἶνε πλέον κατάλληλος νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ ζωντανεύσῃ σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τοὺς ἱεροὺς σπόρους τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν μητέρα ὅπως θὰ ἔπρεπε. Ὁ πρῶτος σπόρος τῆς ζωώδους ἐξαγοριώσεως, ἡ κακὴ ἀνησυχία ἀντικαθιστᾷ τότε εἰς τὸ παιδί τὴν ἡσυχίαν, ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ ἱκανοποίησιν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καὶ μόνην ἀναπτύσσονται σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν οἱ σπόροι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης.

Ἡ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ζωογονηθεῖσα ἀνησυχία τοῦ νηπίου ἀναπτύσσει τότε ὅσον χρειάζεται τοὺς πρώτους σπόρους τῶν αἰσθημάτων τῆς ζωϊκῆς σωματικῆς αὐτοπεποιθήσεως καὶ τὴν τάσιν των πρὸς ζωώδη βιαιοπραγίαν καὶ μαζί μὲ αὐτὰ τὴν κόλασιν τοῦ ἀνηθίκου, ἀθρόσκου κοσμοπολίτου (;) ποῦ παραγνωρίζει καὶ ἀπαρνεῖται καὶ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν θείαν ὀντότητα τῆ ἀνθρωπότητος.

15. Τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον ἀγανακτεῖ ἐσωτερικῶς ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν του ἐκ μέρους τῆς μητρός, ὁρμᾷ ἐπάνω εἰς τὸ στήθος της ὡς πεινασμένον καὶ διψασμένον ζῶον, ἐνῶ ἔπρεπεν, ὡς χαρούμενος ἄνθρωπος νὰ στηριχθῆ μόνον ἐπάνω της χωρὶς νὰ αἰσθάνεται παρὰ ἐλαφρὰ τὰς ἀνάγκας του. Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ αἰτία τούτου, ὅπου λείπει ἀπὸ τὸ παιδί τὸ τουφερόν χέρι καὶ τὸ μειδίαμα τοῦ μητρικοῦ βλέμματος, ἐκεῖ καὶ ἡ χάρις καὶ τὸ μειδίαμα δὲν ἀναπτύσσεται εἰς τὸ στόμα του καὶ εἰς τὸ μάτι του, ἐνῶ τοῦ εἶναι τόσον φυσικὰ κατὰ τὴν ἡρεμὸν του κατάστασιν. Ἡ πρώτη αὐτῆ μαρτυρία τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ποῦ ἐξυπνᾷ, λείπει εἰς τὸ ἀνήσυχον παιδί ἀπεναντίας ἐμφανίζονται ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς δυσπιστίας ποῦ ἐμποδίζουν ἀμέσως εἰς τὴν πρώτην βλάστησίν των τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης, τὴν συγχύζουν, καὶ θέτουν οὕτω εἰς κίνδυνον τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ῥίζαν τῆς προότης του ἀναπτύξεως πρὸς ἀνθρωπισμόν.

16. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερπλήρωσις τοῦ παιδιοῦ με ἀπολαύσεις τῶν αἰσθησεων, διὰ τὰς ὁποίας δὲν αἰσθάνεται μέσα του καθόλου τὴν ἀνάγκην, ὅταν εὐρίσκεται εἰς ἡρεμον κατάστασιν χωρὶς παρὰ φύσιν ἐρεθισμένας αἰσθήσεις, ὑποσκιάπτει τὴν εὐλογίαν τῆς ἰερᾶς ἡσυχίας, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσονται κατὰ φύσιν τὰ σπέρματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ἀφ' ἑτέρου δημιουργεῖ τὴν βλάβην τῆς ἀνησυχου αἰσθητικότητος καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς δυσπιστίας καὶ βιαιοπραγίας της.

Ἡ ἀνότης καὶ πλουσία γυναῖκα, ἡ ὁποία εἰς ὅποιαν θέσιν καὶ ἂν εὐρίσκειται, γεμίζει καθημερινῶς τὸ παιδί της με ἀπολαύσεις τῶν αἰσθησεων, διεγείρει μέσα του ζωῶδεις καὶ παρὰ φύσιν ἐπιθυμίας, ποῦ δὲν στηρίζονται καθόλου εἰς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀλλ' εἶναι μᾶλλον κατάλληλον νὰ θέσουν με τὰς συνεπείας των ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια εἰς τὴν ἀρμόζουσαν ἱκανοποίησίν των, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ λίκνον ὑποσκιάπτουν, συγχύζουν καὶ ἀκρωτηριάζουν τὰς δυνάμεις ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας ἀπαραιτήτως χρειάζεται κατὰ τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ αὐτοτελῆ ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἕνεκα τούτου δὲ καταλήγουν εὐκόλα καὶ σχεδὸν ἀναγκαστικὰ μέσα του αἱ ἐπιθυμίαι αὐταὶ νὰ γίνων ἀστείρευτος πηγὴ ἀνησυχίας, φροντίδων, πόνων καὶ βιαιότητος, ποῦ θ' αὐξάνουν διαρκῶς.

17. Ἡ ἀληθινὴ μητρικὴ φροντίς διὰ τὸ πρῶτον καθαρὸν ζωντανεῦμα τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως μέσα εἰς τὸ παιδί, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατ' οὐσίαν προέρχεται ἡ ἀνωτέρα του ἠθικότης καὶ εὐλάβεια (ὀμιλοῦμεν μόνον ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἔποψιν), περιορίζεται εἰς τὴν πραγματικὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀληθινῶν του ἀναγκῶν. Ἡ φωτισμένη με σκέψιν μητέρα ζῆ διὰ τὸ παιδί της, ὑπηρετοῦσα τὴν ἀγάπην της καὶ ὄχι τὴν ἰδιοτροπίαν του καὶ τὴν ἐγωπάθειάν του, τὴν ὁποίαν ζωῶδεις τάσεις ζωντανεύουν καὶ ἐρεθίζουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γυναικεῖος ἀνθρωπισμὸς ὑπὸ Δ. Α. Γληνοῦ. Ἡ ἀνωτέρα γυναικεῖα Σχολὴ Ἀθηνῶν ἐξέδωκε πρὸ τινος εἰς τεῦχος ἐκ σελίδων 26 τὴν ἀξιόλογον ταύτην πραγματείαν, ἣτις ἀνεγνώσθη ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τὴν 11ην Ὀκτωβρίου π. ἔ.

Δημ. Μ. Ἀνδρεάδου: 1) Ὁδηγὸς τῆς διδασκαλίας τῶν παραμυθιῶν περιλαμβανων καὶ ἕνδεκα δημοτικὰ παραμύθια σελ. 188 δραχ. 7,50.

2) Πρακτικὸς ὁδηγὸς τῆς διδασκαλίας τῆς πατριδογνωσίας περιλαμβανων τὴν

ὑλὴν τῆς Α' καὶ Β' τάξεως σελ. 266 δραχ. 7,50.

3) Πρακτικὸς ὁδηγὸς τῆς διδασκαλίας τῆς γεωγραφίας· τόμος Α' περιέχων τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος σελ. 432 δραχ. 12,50.— Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δ. καὶ Π. Δημητράκου.

Μ. Γ. Μιχαηλίδου: 1) Διάλεξις ἀναγνωσθεῖσα εἰς τὸ ἐν Σμύρῃν Α' Ἀρμοστειακὸν Γυμνάσιον πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν του. 2) Ἔργα καὶ ἡμέραι τοῦ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1921 συνελθόντος ἐν Σμύρῃν α' διδασκαλικοῦ συνεδρίου.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ

Ἡ Διδασκαλικὴ Ἐνωσις ἰδρύθη τὴν 8ην Νοεμβρίου 1918. Τὰ περὶ τῆς δράσεως αὐτῆς κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἔχουν ἐκτεθῆ εἰς τὴν «Νέαν ἀγωγὴν». Δὲν θεωροῦμεν ὅμως ἄσκοπον νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τεῦχος τῆς β' περιόδου. Ὁ δημοδιδασκαλικὸς κόσμος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐπαρχιῶν διὰ τῆς Ἐνώσεως ἀπέκτησε πλήρη συνείδησιν τῶν δικαιωμάτων του, τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὁποίων δι' αὐτῆς ἐπέτυχε.

Διὰ τοῦ γλισχροτάτου μισθοῦ, με τὸν ὁποῖον ἡ κοινωνία ἡμεῖς τὸν διδάσκαλον δὲν ἦτο δυνατόν οὔτε αὐτὸς ν' ἀνταποκριθῆ ἐπαρκῶς εἰς τὴν ἀποστολὴν του οὔτε ἡ ἐκπαίδευσις νὰ ἔχη λίαν ἀφωσιωμένους ἐργάτας.

Ἡ Διδασκαλικὴ Ἐνωσις πρῶτον μέλημά της ἔταξε νὰ φροντίσῃ διὰ τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων καὶ διὰ κοινῆς τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου ἐνεργείας ἐπετεύχθη λογικὸς κάπως μισθός.

Διὰ τῆς Διδασκ. Ἐνώσεως κατορθώθη καὶ ἡ ἠθικὴ τοῦ διδασκάλου ἐξύψωσις, Ἐπεδιώχθη νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς κατὰ κοινότητα τσορμαπατζήδες νὰ ἐξασκοῦν τὰς πιεστικὰς καὶ τυραννικὰς ἀξιώσεις των ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευσεως καὶ τοῦ διδασκάλου. Ὁ διδάσκαλος διὰ τῆς Ἐνώσεως κατέστη πράγματι παράγων ἐκπολιτιστικὸς καὶ ἄξιός της ἀποστολῆς του. Δὲν φοβεῖται πλέον μήπως ἐκτελῶν τὸ καθήκον του προκαλέσῃ τὴν μῆνιν τῶν κομματικῶν παραγόντων καὶ στηρίζεται εἰς τὴν Ἐνωσιν καὶ συμβάλλει εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα. Καταρτίζεται τελειοποιεῖται διὰ νὰ μὴ δώσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀφορμὴν παραπόνων.

Καὶ τὴν τάσιν ταύτην καλλιεργεῖ ἡ Διδασκαλικὴ Ἐνωσις καὶ ἰδοὺ ἐκδίδει τὸ Περιοδικόν της, ἰδρύει κατὰ περιφερείας τμήματα πρὸς πνευματικὴν τῶν διδασκάλων συνεργασίαν καὶ ἐπαφήν, συγκαλεῖ ἐκπαιδευτικὰ συνέδρια καὶ δὲν παραλείπει νὰ ἐπωφεληθῆ τὴν ἐκάστοτε παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου. Βοηθεῖ τοὺς ἀξιοπαθούοντας διὰ τοῦ ἀπομαχικοῦ της ταμείου, χάριν τοῦ ὁποίου ἐξήτησε τὴν συνδρομὴν τῆς κοινωνίας τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς δι' ἀνθυλλίου. Τοιαύτη περὶ τῆς δράσεως της.

ΜΙΧ. ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΣ

—Εἰς τὸν κ. Κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΝ (Péra—Pension Doré) ἀποστέλλονται : Τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ.— Τὰ πρὸς ἀνταλλαγὴν ἐπιστημονικὰ ἢ λογοτεχνικὰ περιοδικά.— Τὰ πρὸς ἀναγραφὴν ἢ κρίσιν βιβλία.

—Εἰς τὸν κ. Γ. ΚΑΡΑΤΖΑΝ (Ζωγράφειον, Πέραν,) πρόεδρον τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ, ἀπευθύνονται τὰ σχετικά πρὸς τὸ ἐκδοτικὸν μέρος.

—Εἰς δὲ τὸν κ. Μ. ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΝ (Ζωγράφειον, Πέραν), ταμίαν, ἀποβλέποντα εἰς τοὺς συνδρομητὰς (ἐγγραφὴν, πληρωμὴν συνδρομῶν, παραγγελίαν φυλλαδίων κλπ.)